

Иргэний нисэхийн дүрмийн нэр томъёоны тайлбар

Нэр томъёо болон товчлол

Иргэний Нисэхийн Ерөнхий Газар

ДҮРМИЙН ТАЙЛБАР

Иргэний нисэхийн дүрмийн нэр томъёоны тайлбар нь иргэний нисэхийн үйл ажиллагаанд ашигладаг нийтлэг нэр томъёо болон товчлолын талаар нэгдсэн ойлголтыг тогтооно.

Энэхүү нэр томъёоны тайлбарыг Иргэний нисэхийн тухай хууль, ИНД, Зөвлөмжийн цуврал болон Даргын гаргасан иргэний нисэхийн эрх зүйн бусад баримт бичигт ашиглана.

Энэхүү нэр томъёоны тайлбар нь иргэний нисэхийн эрх зүйн баримт бичигт ашигладаг нэр томъёо болон товчлолыг агуулсан бөгөөд дараах хэсгээс бүрдэнэ:

- нэр томъёо;
- товчлол.

Энэ Дүрэм нь Иргэний нисэхийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний баталсан Иргэний нисэхийн дүрмийн нэр томъёоны тайлбарын цахим хувилбар бөгөөд зөвхөн ишлэл хийх зорилгоор хэрэглэнэ. Хүчин төгөлдөр Иргэний нисэхийн дүрмийн нэр томъёоны тайлбар, түүний нэмэлт, өөрчлөлтийн хуулбарыг ИНЕГ-аас, эсхүл www.mcaa.gov.mn веб сайтаас татаж авах боломжтой.

Мэдээлэл

Гишүүн улсуудын иргэний нисэхийн Дүрмийг сайжруулах замаар иргэний нисэхийн салбарт нэгдсэн нэг Дүрмийн зохицуулалтад шилжих Олон улсын иргэний нисэхийн байгууллагын 1992 оны 29-р чуулганы А29-3 тогтоолыг хэрэгжүүлэх зорилгоор, Монгол Улс болон Шинэ Зеланд улсын ИНЕГ-ын хооронд 1999 оны 5 сарын 6-нд байгуулсан “Техникийн Хамтын Ажиллагааны Санамж Бичиг”-ийг үндэслэн Монгол Улсын Иргэний нисэхийн дүрмийг боловсруулсан.

Өөрчлөлтийн дугаар

Хүчинтэй болсон огноо

Анхны боловсруулалт

2007 оны 10 сарын 01

Өөрчлөлт 1

2010 оны 6 сарын 30

Өөрчлөлт 2 (Шинэчлэлт)

2019 ... оны ... сарын ...

Тэмдэглэл: Иргэний нисэхийн дүрмийн нэр томъёоны тайлбарыг монгол болон англи хэл дээр, 2018 оны 7 сарын 20-ны NZ Part 1 A.54-д үндэслэн боловсруулсан болно.

Гарчиг

1.1.	Нэр томъёо.....	1
1.3.	Товчлол.....	55

1.1. Нэр томъёо

Энэхүү нэр томъёоны тайлбарыг иргэний нисэхийн үйл ажиллагаанд оролцож байгаа этгээд иргэний нисэхийн эрх зүйн баримт бичгийг хэрэглэхэд дараах утгаар ойлгож, ашиглана:

CAT II нарийвчлалтай ойртолт үйлдэх журам / Category II precision approach procedure гэж шийдвэр гаргах өндөр 60м-ээс (200ft) доош, гэхдээ 30м-ээс (100ft) доошгүй, ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай 300м-ээс багагүй байхад хэрэглэлээр үйлдэх нарийвчлалтай ойртолт болон буултыг;

CAT III нарийвчлалтай ойртолт үйлдэх журам / Category III precision approach procedure гэж дараах аль нэг хэрэглэлээр үйлдэх нарийвчлалтай ойртолт болон буултыг:

- (1) CAT IIIA: дараах хэрэглэлийн нарийвчлалтай ойртолт болон буулт:
 - (i) шийдвэр гаргах өндөр 30 м-ээс (100 ft) доош, эсхүл шийдвэр гаргах өндөр заагаагүй үед;
 - (ii) ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай 175 м-ээс багагүй үед;
- (2) CAT IIIB: дараах хэрэглэлийн нарийвчлалтай ойртолт болон буулт:
 - (i) шийдвэр гаргах өндөр 15 м-ээс (50 ft) ихгүй, эсхүл шийдвэр гаргах өндөр заагаагүй үед;
 - (ii) ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай 175 м-ээс бага, гэхдээ 50 м-ээс багагүй үед;
- (3) CAT IIIC: шийдвэр гаргах өндөр болон ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай хязгаарлалтгүй үед үйлдэх хэрэглэлийн нарийвчлалтай ойртолт болон буулт.

Doc 4444 / Document 4444 гэж ICAO-гийн Агаарын навигацийн үйлчилгээний журмыг;

Doc 7030 / Document 7030 гэж ICAO-гийн Ойрхи Дорнод/Ази-Номхон далайн бүсэд хамааралтай Бүсийн нэмэлт хавсралтын журмыг;

Doc 9432 гэж ICAO-гийн Радио холбооны зааврыг;

EDTO нислэг эхлэх цэг / EDTO entry point гэж тухайн цэгээс, нэг хөдөлгүүр татгалзсан аяллын нислэгийн хурдтайгаар, тогтуун агаарт, ISA нөхцөлд нисэн хүрэхээр тооцоолсон тохиромжтой аэродромд хүрэх нислэгийн цаг нь тухайн нисэх онгоцонд тогтоосон босго хугацаанаас их байх, нисэх онгоцны EDTO нислэгийн замын анхны цэгийг;

EDTO нислэгийн бэлтгэл аэродром / EDTO alternate aerodrome гэж дараах тохиромжтой аэродромыг:

- (1) ИНД-139-ийн дагуу гэрчилгээжсэн, эсхүл тохиромжтой аэродром аэродромд тавигддаг аюулгүй байдлын дүйцэх шаардлагыг хангасан;
- (2) тухайн ашиглаж байгаа нисэх онгоцны маягт нийцсэн дараах байгууламжаар хангаж, үйлчилгээ үзүүлдэг;

- (i) тухайн аэродромын цаг уурын урьдчилсан мэдээ;
- (ii) тухайн улсын AIP-д хэвлэн нийтэлсэн, 1-ээс доошгүй тохирох хэрэглэлээр ойртолт үйлдэх журам;
- (iii) тухайн нисэх онгоц нисэн ирэх тооцоот цагаас 30-аас доошгүй минутын өмнө аэродромын удирдлагын үйлчилгээ, эсхүл аэродромын нисэхийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх чадвартай;
- (iv) урьдчилан мэдэгдсэн тохиолдолд, тухайн нисэх онгоц нисэн ирэх тооцоот цагаас 30-аас доошгүй минутын өмнө категори 4-өөс доошгүй аврах болон гал унтраах төхөөрөмжөөр үйлчлэх чадвартай;

EDTO нислэгт нөлөөлөх систем / EDTO significant system гэж тэдгээрийн татгалзал нь EDTO нислэгийн аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлөх, эсхүл тэдгээрийн үйл ажиллагаа нь EDTO нислэгийг аюулгүй үргэлжлүүлэх болон даялалтын үед аюулгүй буулт үйлдэхэд чухал шаардлагатай, нисэх онгоцны татах хүчний систем болон нисэх онгоцны бусад системийг;

GPS өгөгдлийн сан / GPS database гэж нисэх буудал, илтгэх цэгийн навигацийн туслах хэрэгсэл, стандарт хэрэглэлээр нисэн гарах, стандарт хэрэглэлээр нисэн ирэх, хэрэглэлээр ойртолт үйлдэх, тусгай зориулалтаар ашиглах агаарын зайн болон нисгэгчид хэрэгцээтэй бусад мэдээллийг агуулсан цахим ой санамжийг;

ICAO Doc 8168-OPS/611 / ICAO document 8168-OPS/611 гэж ICAO-ын Консулын шийдвэрээр баталж, хэвлэн тараасан агаарын навигацийн үйлчилгээ болон агаарын хөлгийн үйл ажиллагааны журмыг;

ICAO-ын Хавсралт / ICAO Annex гэж Конвенцийн Хавсралтууд болон дүрэмд өөрөөр зааснаас бусад тохиолдолд, Иргэний нисэхийн тухай хуульд заасан шаардлага багтана, гэхдээ Монгол Улсын мэдэгдсэн Хавсралтуудын зөрүү багтахгүй;

ICAO-ын Хэлэлцэн тохирогч улс / ICAO Contracting State гэж Конвенцид гарын үсэг зурсан улсыг; мөн Конвенцид гарын үсэг зурсан улсуудын байгуулсан, тэдгээр улсуудын өмнөөс нисэхийн холбоотой баримт бичиг, эсхүл эрх олгодог байгууллага багтана;

NOTAM / NOTAM гэж цаг тухайд нь мэдэх нь нислэгийн үйл ажиллагаанд оролцож байгаа этгээдэд зайлшгүй шаардлагатай, нисэхийн байгууламж, үйлчилгээ, журам, эсхүл аюул үүсэх нөхцөл, эсхүл өөрчлөлтийн талаарх мэдээллийг агуулсан, радио холбооны хэрэгслээр тараадаг мэдээг;

NOTAM мэдээний үйлчилгээ / NOTAM service гэж Монгол Улс НХҮ-ний хариуцсан Монгол Улсын FIR-д агаарын навигацитай холбоотой NOTAM мэдээ гаргах болон түгээх үйлчилгээг;

RAIM - хүлээн авагчийн бие даасан тохирлын мониторинг / receiver autonomous integrity monitoring гэж нислэгийн тухайн үе шатанд TSO-ын GPS-ийн байршлын тохирлыг харуулах чадварын шаардлагаас хэтэрсэн алдааг илрүүлэх нислэгийн

GPS-хүлээн авагч/процессорын ажиллагааг. Энэ нь шаардлагатай үед ил харагдах, болон/эсхүл анхааруулах дуут дохио өгнө;

RAIM Анхааруулга - RAIM боломжгүй гэсэн мэдээ / RAIM not available message гэж GPS хиймэл дагуулаас авсан навигацийн байршлын заалтын тохирол найдваргүй болохыг анхааруулах дохиог;

RNP үзүүлэлт / RNP performance гэж тухайн төлөвлөж байгаа байрлалаас нислэгийн нийт цагийн 95%-аас доошгүй хугацаанд нисэх хүрэх зайг далайн милээр илэрхийлсэн тоон утгыг;

SARTIME гэж SAR-ын арга хэмжээг эхлүүлэх зорилгоор нисгэгчийн тогтоосон цагийг;

SEIFR-зорчигч тээврийн үйл ажиллагаа / SEIFR passenger operation гэж ганц-хөдөлгүүртэй нисэх онгоцоор, IFR-ийн дагуу зорчигч тээвэрлэх агаарын тээврийн үйл ажиллагааг;

SIGMET мэдээлэл / SIGMET information гэж агаарын хөлгийн үйл ажиллагааны аюулгүй байдалд нөлөөлж болзошгүй, тухайн нислэгийн замын дагуух цаг агаарын аюултай үзэгдэл ажиглагдсан, эсхүл үүсэж болохыг таамагласан талаар цаг уурын албанаас гаргасан мэдээллийг;

TACAN / TACAN гэж UHF тактикийн агаарын навигацийн туслах хэрэгслийг:

TEMPO гэж:

- (a) TAF-д ашиглаж байгаа тохиолдолд, заасан утгад хүрсэн, эсхүл түүнээс давсан ба тухайн тохиолдол бүрийн үргэлжлэх хугацаа нь 1 цагаас бага байх ба тухайн нийт хэлбэлзлийн ажиглагдах хүрээ нь урьдчилсан мэдээнд өгсөн хугацааны хагасаас бага байх цаг уурын нөхцөлийн урьдчилсан мэдээний түр зуурын хэлбэлзлийн тодорхойлолтыг; эсхүл
- (b) TREND-д ашиглаж байгаа тохиолдолд, заасан босго утгад хүрсэн, эсхүл түүнээс давсан ба тухайн тохиолдол бүрийн үргэлжлэх хугацаа нь 1 цагаас бага байх цаг уурын нөхцөлийн урьдчилсан мэдээний түр зуурын хэлбэлзлийн тодорхойлолтыг. Ийм хэлбэлзлийг METAR, SPECI, эсхүл AUTO METAR -ийг гаргасан хугацаанаас хойш 2 цагийн турш ажиглагдах ба METAR, SPECI, эсхүл AUTO METAR-д анх мэдээлсэн нөхцөлөөс давамгайлсан нөхцөл үе үе үүснэ гэж таамагласан;

UN дугаар / UN number гэж бодис, эсхүл тодорхой бүлгийн бодисыг таньж тогтоох зорилгоор Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Аюултай бараа Тээвэрлэлтийн Экспертийн хорооноос тогтоосон 4 оронтой тоог;

UNICOM үйлчилгээ / UNICOM Service гэж нисэхийн үйл ажиллагааг хялбаршуулах зорилгоор орон нутгийн аэродромыг мэдээллээр хангах, нисэхийн хөдөлгөөнт холбооны үйлчилгээний газрын радио холбооны үйлчилгээг; UNICOM нь HXY биш.

VFR нислэг / VFR flight гэж ил харааны нислэгийн дүрмийн дагуу гүйцэтгэж байгаа нислэгийг;

VORSEC гэж VOR/DME минимум талбайн түвшний зургийг;

VORTAC гэж VOR болон TACAN хослолыг;

Автоматаар задлах төхөөрөмж / Automatic activation device гэж шүхэр өөрөө задрахаар зохион бүтээгдсэн, автомат түвшин болон өндөр алдалтын хурд мэдрэгчийг;

Агаараас хөнгөн агаарын хөлөг / Lighter-than-air aircraft гэж өөрийн хөвөх чадвараар давамгайлсан агаарт тогтдог агаарын хөлгийг;

Агаараас хүнд агаарын хөлөг / Heavier-than-air aircraft гэж аэродинамикийн хүчээр нислэгт өөрийн үндсэн өргөх хүчээ үүсгэдэг агаарын хөлгийг;

Агаарт тогтох нислэг / Hover гэж гадаргуу дээр, тогтмол өндөр болон байршилд хийдэг нисдэг тэрэгний нислэгийг;

Агаарын зайн зөрчил / Airspace incident гэж дараах үйл ажиллагааг зохицуулсан дүрэм, эсхүл журмыг мөрдөхгүй байх эсхүл түүнд хайнга хандсантай холбоотой зөрчлийг:

- (1) агаарын хөлгүүд хоорондоо мөргөлдөхөөс зайлсхийх; эсхүл
- (2) агаарын хөлөг НХҮ авч байхдаа агаарын хөлгүүд хоорондоо болон бусад саадтай мөргөлдөхөөс зайлсхийх;

Агаарын тээврийн үйл ажиллагаа / Air transport operation гэж зорчигч, эсхүл барааг агаараар хөлс, эсхүл шан урамшуулалтай тээвэрлэх, дараахаас бусад үйл ажиллагааг:

- (1) тусгай зориулалтын нисэхийн үйл ажиллагаа - ИНД-135 (GA AOC):
- (2) нисдэг тэрэгний дүүжинт тээврийн үйл ажиллагаа - ИНД-133:
- (3) ХАА-н агаарын хөлгийн үйл ажиллагаа - ИНД-137:
- (4) чөлөөт нисэхийн үйл ажиллагаа - ИНД-115:
- (5) танилцах нислэг - ИНД-149.

Агаарын тээвэрлэгч / Air operator гэж дараах гэрчилгээ эзэмшигчийг:

- (1) Иргэний нисэхийн тухай хууль болон ИНД-119-ийн дагуу олгосон агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ; эсхүл
- (2) ИНД-129-ийн дагуу олгосон гадаадын агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ;

Агаарын тээвэрлэгчийн аюулгүйн хамгаалалтын хөтөлбөр / Air operator security program гэж агаарын тээвэрлэгчийн зорчигч, багийн гишүүн, газрын ажилтан, агаарын хөлөг болон байгууламжийг хууль бус халдлагаас хамгаалах хөтөлбөрийг;

Агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ / Air operator certificate гэж:

- (1) ИНД-119 болон ИНД-135-ийн хувьд, шугамын агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ, эсхүл ерөнхий зориулалтын агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээг;

(2) ИНД-121 болон ИНД-125-ын хувьд, шугамын агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээг;

Агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ эзэмшигч / Holder of an air operator certificate гэж ИНД-119-ийн дагуу, эзэмшигчид арилжааны нислэгийн үйл ажиллагаа гүйцэтгэх эрх олгодог агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ эзэмшигчийг;

Агаарын хөлгийн зайлшгүй шаардлагатай төхөөрөмж / Justifiable aircraft equipment гэж агаарын хөлгийн үйл ажиллагаанд зайлшгүй шаардлагатай төхөөрөмжийг. Үүнд максимум төлбөрт ачааллын багтаамжийг хангахын тулд агаарын хөлгийн хоосон жинг өөрчлөх зорилгоор байнга, эсхүл бусад хэлбэрээр тусгайлан суурилуулсан төхөөрөмж, эсхүл тэнцвэржүүлэх ачаа багтахгүй;

Агаарын хөлгийн зөрчил / Aircraft incident гэж өөрөөр ангилагдаагүй бол агаарын хөлгийн үйл ажиллагаатай холбоотой зөрчлийг;

Агаарын хөлгийн категори / Aircraft category and category of aircraft гэж аль нэг нисэх онгоц, бөмбөлөг, глайдер, ханг-глайдер, нисдэг тэрэг, эсхүл хэт хөнгөн агаарын хөлгийн ангиллыг;

Агаарын хөлгийн радио холбооны станц / Aircraft radio station гэж:

- (1) зориулалтын үүргийг гүйцэтгэхэд шаардлагатай антенн, заах хэрэглэл, удирдлага, холболтын кабель болон цахилгаан системийн сүлжээг багтаасан, агаарын хөлөгт суурилуулсан радио холбооны төхөөрөмж;
- (2) ИНД-91-д авч явахыг шаардсан, зөөврийн бүх ослын радио холбооны төхөөрөмж;

Агаарын хөлгийн хөдөлгүүр / Aircraft engine гэж агаарын хөлгийн давших хөдөлгөөнд хэрэглэдэг, эсхүл хэрэглэхээр зориулагдсан, түүний ажиллагаанд шаардлагатай, сэнснээс бусад, turbo-superchargers, аппарат болон туслах тоноглолыг багтаасан хөдөлгүүрийг;

Агаарын хөлөг / Aircraft гэж агаар болон газрын гадаргуу хоорондын харилцан үйлчлэлээр бус, агаарын урсгалын харилцан үйлчлэлээр атмосферт хөөрөн нисэх чадвартай төхөөрөмжийг;

Агууламжийн мэдэгдэл / Statement of content гэж агаараар тээвэрлэх ачаа, эсхүл шуудангаар илгээх бараанд агуулагдаж байгаа эд зүйлийн үнэн зөв тодорхойлолтыг;

Агуулах сав / Receptacle гэж битүүмжлэх хэлбэрийг багтаасан, бодис, эсхүл эд зүйлийг хүлээн авч, хадгалахад зориулсан савыг;

Ажиллагаатай / Operable гэж төхөөрөмж болон хэрэглэлийн хувьд, бүрэн ажиллагаатай, тохируулагдсан болон холбогдох НТЧ-ын шаардлага хангасан байхыг;

Алсын барааны харагдац / Visibility гэж атмосферын нөхцөлөөр тогтоосон ба хэмжих нэгжээр илэрхийлсэн, гэрэлгүй харагдах биетийг өдрөөр, гэрэлтэй харагдах биетийг шөнөөр харах болон таньж тогтоох чадварыг;

Алсын удирдлагатай агаарын хөлөг / Remotely piloted aircraft гэж алсын удирдлагаар нисгэдэг хүнгүй агаарын хөлгийг, үүнд:

- (1) радио удирдлагатай агаарын хөлгийн загвар болон дрон багтана; гэхдээ
- (2) утсан удирдлагатай, эсхүл чөлөөт нислэгийн агаарын хөлгийн загвар багтахгүй;

Хүчин чадлын Ангилал-1 нисдэг тэрэг / Performance Class 1 helicopter гэж эрсдэлтэй хүчний төхөөрөмжийн-нэгж татгалзсан тохиолдолд, татгалзсан хөөрөлтийн талбайд буух, эсхүл тохиромжтой буултын талбай хүртэл нислэгийг аюулгүй үргэлжлүүлэх чадвартай техникийн үзүүлэлттэй нисдэг тэргийг;

Ангилал-1 хэт хөнгөн агаарын хөлөг / Class 1 microlight aircraft гэж Ангилал-2 хэт хөнгөн агаарын хөлгөөс бусад хэт хөнгөн агаарын хөлгийг;

Ангилал-2 хэт хөнгөн агаарын хөлөг / Class 2 microlight aircraft гэж 2 хүн тээвэрлэхээр зохион бүтээж, тоноглон хэт хөнгөн агаарын хөлгийг;

Ангилал-3.1А шатамхай шингэн / Class 3.1A-Flammable liquid гэж бензин суурьтай бүтээгдэхүүнийг багтаасан дөл үүсэх хэм нь 23°C-аас доош, буцалж эхлэх максимум хэм нь 35°C-аас ихгүй шингэн;

Ангилал-3.1С шатамхай шингэн / Class 3.1C-Flammable liquid гэж керосин суурьтай бүтээгдэхүүнийг багтаасан дөл үүсгэх хэм нь 23°C, эсхүл түүнээс дээш, гэхдээ 60°C, эсхүл түүнээс доош шингэн;

Ангилал-3.1D шатамхай шингэн / Class 3.1D-Flammable liquid гэж дизель бүтээгдэхүүнийг багтаасан дөл үүсэх хэм нь 60°C -аас дээш, гэхдээ 93°C ба түүнээс доош шингэн;

Анхааруулах үйлчилгээ / Alerting service гэж эрэн хайх, авран туслах тусламж шаардлагатай агаарын хөлгийн талаар холбогдох байгууллагад мэдэгдэх үйлчилгээ үзүүлдэг, шаардлагатай бол тухайн байгууллагад тусладаг НХҮ-г;

Анхдагч хэлбэрийн навигацийн систем / Primary-means navigation system гэж заалтын нарийвчлал болон тохирлын шаардлага хангадаг, гэхдээ үйлчилгээний байнгын бэлэн байдал, тасралтгүй байх шаардлага хангахгүй байж болох, өгөгдсөн үйл ажиллагаа, эсхүл нислэгийн үе шатанд зөвшөөрөгдсөн навигацийн системийг. Нислэгийг тодорхой цаг хугацааны үечлэлд хуваан, үйл ажиллагааны зохих хязгаарлалт тогтоосноор аюулгүй байдлыг хангадаг;

Апрон / Apron гэж зорчигч, эсхүл ачааг ачих, эсхүл буулгах, түлшээр сумлах, зогсоолд тавих, эсхүл техник үйлчилгээ хийх зорилгоор агаарын хөлгийг байрлуулах, газрын аэродром дээр тогтоосон талбайг;

Апроны зохицуулалтын үйлчилгээ / Apron management service гэж апрон дээрх агаарын хөлөг, тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн болон үйл ажиллагааг зохицуулах үйлчилгээг;

Аргамжаат бөмбөлөг / Moored balloon гэж максимум диаметр нь 1.5 м-ээс их, эсхүл 3 м³-ээс дээш хийн багтаамжтай, газрын гадаргуугаас, эсхүл газрын гадаргуу дээрх байгууламжаас аргамжсан нисгэгчгүй бөмбөлгийг;

Арилжааны нислэгийн үйл ажиллагаа / Air operation гэж зорчигч, эсхүл барааг агаараар хөлс, эсхүл шан урамшуулалтай тээвэрлэх агаарын тээврийн үйл ажиллагаа, тусгай зориулалтын нисэхийн үйл ажиллагаа, эсхүл чөлөөт нисэхийн үйл ажиллагааг;

Арилжааны нислэгийн үйл ажиллагаа / Air operation гэж:

- (1) ИНД-121-ийн хувьд, шаардлагатай багийн гишүүний суудлаас гадна, 30-аас дээш зорчигчийн суудлын конфигурацитай, эсхүл төлбөрт ачааллын багтаамж нь 3410 кг-аас их нисэх онгоц ашиглан гүйцэтгэдэг агаарын тээврийн үйл ажиллагаа, эсхүл тусгай зориулалтын нисэхийн үйл ажиллагааг;
- (2) ИНД-125-ын хувьд дараах нисэх онгоц ашиглан гүйцэтгэдэг агаарын тээврийн үйл ажиллагаа, эсхүл тусгай зориулалтын нисэхийн үйл ажиллагааг:
 - (i) шаардлагатай нисэх багийн гишүүний суудлаас гадна, 10 - 30 хүртэл зорчигчийн суудлын конфигурацитай, эсхүл төлбөрт ачааллын багтаамж нь 3410 кг, эсхүл түүнээс бага, МСТOW нь 5700 кг-аас дээш жинтэй; эсхүл
 - (ii) ганц-хөдөлгүүртэй нисэх онгоцоор гүйцэтгэх SEIFR-зорчигч тээврийн үйл ажиллагаа;
- (3) ИНД-135-ын хувьд, дараах агаарын хөлөг ашиглан гүйцэтгэдэг SEIFR-зорчигч тээврийн үйл ажиллагаанаас бусад агаарын тээврийн үйл ажиллагаа, эсхүл тусгай зориулалтын нисэхийн үйл ажиллагааг:
 - (i) шаардлагатай багийн гишүүний суудлаас гадна, 9, эсхүл түүнээс цөөн зорчигчийн суудлын конфигурацитай, МСТOW нь 5700 кг, эсхүл түүнээс доош жинтэй нисэх онгоц; эсхүл
 - (ii) нисдэг тэрэг;

АХОШШБ / AAIB гэж Иргэний нисэхийн тухай хуулийн дагуу байгуулагдсан, Хавсралт 13-ын дагуу Агаарын хөлгийн осол, ноцтой зөрчлийг шинжлэн шалгах байгууллагыг;

Ачаа / Cargo гэж шуудан, нөөц сэлбэг болон тээшнээс бусад, агаарын хөлөгт тээвэрлэж байгаа өмч хөрөнгийг;

Ачаа / Freight гэж нэг байрлалаас нөгөө байрлалд буулгах зорилгоор агаарын хөлгөөр тээвэрлэж байгаа өмч хөрөнгийг;

Ачааны агаарын хөлөг / Cargo aircraft гэж зорчигч тээвэрлэж байгаа агаарын хөлгөөс бусад, бараа, эсхүл өмч хөрөнгө тээвэрлэж байгаа агаарын хөлгийг;

Ачааны аюулгүйн хамгаалалтын зөрчил / Cargo security incident гэж зохицуулалттай агаарын ачааны байгууллага, эсхүл Агаарын тээвэрлэгчийн олон улсын тогтмол агаарын тээврийн зорчигч үйлчилгээ гүйцэтгэдэг агаарын хөлөгт агаараар тээвэрлэхээр хүлээн авсан, эсхүл тээвэрлэсэн ачаа, эсхүл шуудантай холбоотой дараах зөрчлийг:

- (1) ачаа, эсхүл шууданд гэмтэл учруулсан, эсхүл гэмтэл учруулсан байж болзошгүй нь хууль бус үйлдэл байсан, эсхүл завдсаныг нотлох баримт байгаа;
- (2) ачаа, эсхүл шууданд хууль бус үйлдэл хийхэд ашиглаж болох зэвсэг, тэсрэх бодис, эсхүл бусад аюултай төхөөрөмж, эд зүйл, эсхүл бодис илэрсэн;

Ачилтын нэгж төхөөрөмж / Unit load device гэж дараахаас бусад, багц ачааны болон агаарын хөлгийн чингэлэг, агаарын хөлгийн тортой ачааны тавцан, эсхүл агаарын хөлгийн хэлбэржүүлсэн тортой ачааны тавцанг:

- (1) гадуур боодол; эсхүл
- (2) цацраг идэвхт материалын багц ачааны чингэлэг;

Ашиглалтын хязгаарлалттай / Lifer гэж нисэхийн бүтээгдэхүүн, бүтээгдэхүүн, эсхүл бүрдэл хэсэгт НТЧ-ын байнгын хадгалалтын зааварчилгаагаар тогтоосон дараах хугацааг:

- (1) тухайн нисэхийн бүтээгдэхүүн, бүтээгдэхүүн, эсхүл бүрдэл хэсгийн ашиглалтын хязгаарт цаг, эсхүл
- (2) тухайн нисэхийн бүтээгдэхүүн, бүтээгдэхүүн, эсхүл бүрдэл хэсэгт санал болгосон, эсхүл заавал хийх их засварын цаг;

Ашиглалтын цаг / Time in service гэж техник үйлчилгээний цаг, агаарын хөлгийн бүртгэлийн дэвтэр болон бусад ижил зорилгоор зорилгоор хийх бүртгэлийн хувьд, тухайн агаарын хөлөг гадаргуугаас хөөрөн, буулт үйлдэж дахин газардах хүртэл үргэлжлэх хугацааг;

Аэробатик нислэг / Aerobatic flight гэж:

- (1) агаарын хөлөг нь нуруугаараа эргэсэн нислэгт байх, эсхүл эгц нислэгээс эргэж нуруугаараа нисэх, эсхүл буцаж эргэн эгц нисэхээр зориуд гүйцэтгэж байгаа маневрыг; эсхүл
- (2) хурдны нуралттай хажуу эргэлт (stall turn), **босоо-stall** (hammerhead stall), эсхүл **whip хурдны нуралт** (whip stall), эсхүл эдгээрийн хослолд шилжих эргэлт, гогцоо, штопор, эгц дээш нисэх маневрыг;

Аэродром / Aerodrome гэж:

- (1) агаарын хөлгийн хөөрөлт, буулт болон гадаргуу дээрх хөдөлгөөнд бүхэлдээ, эсхүл хэсэгчлэн ашиглахад зориулагдсан, эсхүл зохион бүтээгдсэн, газар, эсхүл усан дээр тогтоогдсон талбай;
- (2) тухайн аэродром, эсхүл түүний захиргааны удирдлагатай холбоотой ашиглаж байгаа талбай дээр, эсхүл түүний дэргэд байрлах барилга, байгууламж болон төхөөрөмж багтана;

Аэродромын давтамжид хариулах нэгж / Aerodrome Frequency Response Unit гэж агаарын хөлгөөс тохирох давтамж дээр дамжуулсан модуляцлагдсан VHF-ийн

долгионыг хүлээн авч, тухайн нисгэгчийн радио давтамжийн сонголтыг яриа, эсхүл дуугаар бататган автоматаар хариу дамжуулдаг газарт байрладаг VHF радиог;

Аэродромын зөрчил / Aerodrome incident гэж агаарын хөлгийн үйл ажиллагаа болон дараах нөхцөл байдалтай холбоотой зөрчлийг:

- (1) аэродромын үйл ажиллагааны бүс дээрх, эсхүл аэродромын саадыг хязгаарлах гадаргууг нэвтэлж гарсан саад; эсхүл
- (2) гэмтэлтэй ил харааны туслах хэрэгсэл, тэмдэглэгээ; эсхүл
- (3) маневрын талбайн гэмтэлтэй гадаргуу; эсхүл
- (4) аэродромын гэмтэлтэй бусад байгууламж;

Аэродромын нислэгийн мэдээллийн үйлчилгээ / Aerodrome flight information service гэж аэродромын ойролцоо нислэгийг аюулгүй, үр дүнтэй гүйцэтгэхэд хэрэгцээтэй зөвлөгөө болон мэдээлэл өгөх зорилгоор үзүүлж байгаа үйлчилгээг;

Аэродромын удирдлагын үйлчилгээ / Aerodrome control service гэж аэродромын хөдөлгөөнийг удирдлагаар хангадаг НХУ-ын үйлчилгээг;

Аэродромын удирдлагын цамхаг / Aerodrome control tower гэж аэродромын хөдөлгөөнд НХУ-ын үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор байгуулсан нэгжийг;

Аэродромын үйл ажиллагаа эрхлэгч / Aerodrome operator гэж:

- (1) аэродромын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа этгээд; эсхүл
- (2) хэрэв энэ зүйлийн (1)-д заасан этгээд тодорхойлогдоогүй бол тухайн аэродромын удирдлагыг хариуцсан этгээд; эсхүл
- (3) хэрэв энэ зүйлийн (1), эсхүл (2)-т заасан этгээд тодорхойлогдоогүй бол тухайн аэродромын газрыг эзэмшиж байгаа этгээд; эсхүл
- (4) хэрэв энэ зүйлийн (1), (2), эсхүл (3)-д заасан этгээд нь тодорхойлогдоогүй бол тухайн аэродромын газрын бүртгэлтэй өмчлөгчийг;

Аэродромын үйл ажиллагааны бүс / Aerodrome operational area гэж:

- (1) аэродром дээрх хөдөлгөөний бүс, түүний холбогдох зурвас, аюулгүй байдлын талбай;
- (2) агаарын хөлгийн үйл ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор аэродром дээр байгуулсан газрын төхөөрөмж, эсхүл байгууламжийг;

Аэродромын нислэгийн хөдөлгөөн / Aerodrome traffic гэж:

- (1) аэродромын маневрын талбай дээрх бүх хөдөлгөөнийг;
- (2) аэродромын ойролцоо нисэж байгаа бүх агаарын хөлгийг;

Аэродромын нислэгийн хөдөлгөөний хайрцаг / Aerodrome traffic circuit гэж аэродромын ойролцоо үйл ажиллагаа гүйцэтгэж байгаа агаарын хөлгийн нислэгийн замыг;

Аюулгүй байдлын үзлэг / Screening гэж техникийн, эсхүл бусад арга хэлбэрээр хөндлөнгийн хууль бус үйлдэлд ашиглаж болзошгүй зэвсэг, тэсрэх бодис, эсхүл бусад аюултай төхөөрөмж, эд зүйл, эсхүл бодисыг илрүүлэх ажиллагааг;

Аюулгүйн үзлэгийн цэг / Screening point гэж аэродромын үйл ажиллагаа эрхлэгч ИНД-139.203(d)(4)-ийн дагуу, зорчигчийн аюулгүйн үзлэгт зориулан гаргасан талбайг;

Аюулгүйн хамгаалалт / Security гэж иргэний нисэхийг хууль бус халдлагаас хамгаалах зорилго бүхий, хүн, материалын нөөц болон арга хэмжээний нэгдлийг;

Аюулгүйн хамгаалалттай аэродром / Security designated aerodrome гэж хуулийн дагуу, тухайн цаг хугацаанд хамгаалалттай аэродром гэж тогтоосон аэродромыг;

Аюулгүйн хамгаалалттай навигацгийн байгууламж / Security designated navigation installation гэж аюулгүйн хамгаалалт тогтоосон навигацгийн байгууламжийг;

Аюулгүйн хамгаалалтын бүс / Security area гэж Дарга, Дүрмийн дагуу хамгаалалттай байхаар заасан талбайг;

Аюулгүйн хамгаалалтын зөрчил / Security incident гэж хууль бус үйлдэлтэй холбоотой зөрчлийг;

Аюулгүйн хамгаалалтын мэдэгдэл / Declaration of security гэж ИНД-109-ийн шаардлагын дагуу ачаа, эсхүл шуудангаар илгээх барааны талаар үйлдсэн мэдүүлгийг;

Аюулгүйн хамгаалалтын удирдах ажилтан / Security management гэж 140.61(a)(5)-д заасан байрлал бүрийг хариуцсан нисэхийн аюулгүйн хамгаалалтын ажилтныг, үүнд тухайн ажилтны орлогч болон тухайн ажилтан хариуцлагаа шилжүүлсэн бусад ажилтан багтана;

Аюулгүйн хамгаалалтын хяналт / Security control гэж хууль бус халдлагад ашиглаж болзошгүй зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх бодис, эсхүл бусад аюултай төхөөрөмж, эд зүйл, эсхүл бодисыг агаарын хөлөгт, эсхүл аэродромд нэвтрэхээс урьдчилан сэргийлэхэд ашиглаж байгаа аргыг;

Аюултай бараа / Dangerous goods гэж бусдын эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, өмч хөрөнгө, эсхүл хүрээлэн буй орчинд эрсдэл учруулж болох дараах эд зүйл, эсхүл бодисыг:

- (a) ICAO-ын Аюултай барааг агаараар аюулгүй тээвэрлэх Техникийн Зааварчилгаанд заагдсан, эсхүл ангилагдсан; эсхүл
- (b) ICAO-ын Аюултай барааг агаараар аюулгүй тээвэрлэх Техникийн Зааварчилгааны дагуу аюултай бараа гэж ангилагдсан эд зүйл, эсхүл бодисын хэв шинжийг агуулсан.

Аюултай барааны ангилал (Ангилал 1-ээс 9 хүртэл) / Classification of dangerous goods (Classes 1 to 9) гэж Техникийн зааварчилгааны Бүлэг 2-т заасантай ижил утгатай;

Аюултай барааны зөрчил / Dangerous goods incident гэж үйл ажиллагаа эрхлэгч хүлээн авсны дараа аюултай барааг агаараар тээвэрлэхтэй холбоотой дараах зөрчлийг:

- (1) сав баглааны бүрэн бүтэн байдал алдагдсаны улмаас аливаа этгээдийг гэмтээх, өмч хөрөнгөд хохирол учруулах, гал гарах, хагарах, шингэн асгарах, шүүрэх, эсхүл төөнөх зэрэгт хүргэсэн; эсхүл
- (2) аюултай барааг буруу мэдүүлсэн, савласан, шошгожуулсан, тэмдэглэсэн, эсхүл баримт бүрдүүлснээс үүдэлтэй;

Аяллын түвшин / Cruising level гэж нислэгийн ихэнх үед хадгалдаг түвшинг;

Аяллын түлш / Trip fuel гэж хөөрөлтийн гүйлт эхлэхээс, ХБЗ-аас гарахын өмнө буултын гүйлт дуусах хүртэл тухайн төлөвлөсөн нислэгт шаардлагатай түлшийг;

Багийн гишүүн / Crew member гэж агаарын хөлгөөр тээвэрлэж байгаа дараах этгээдийг:

- (1) тухайн үйл ажиллагаа эрхлэгчээр томилогдсон:
 - (i) тухайн нислэгийн үйл ажиллагаатай холбоотой үүрэг гүйцэтгэх нисэх багийн гишүүн, эсхүл бүхээгийн ажилтан; эсхүл
 - (ii) нислэгийн хугацаанд тухайн агаарын хөлгийн үйл ажиллагаатай холбоотой үүрэг гүйцэтгэх; эсхүл
- (2) зөвхөн дараах зорилгоор тээвэрлэж байгаа:
 - (i) тухайн агаарын хөлгийн нислэгийн болон навигацийн зааварчилгаа авч, эсхүл өгч байгаа; эсхүл
 - (ii) нисэх-инженерийн, эсхүл бүхээгийн ажилтны зааварчилгаа авч байгаа; эсхүл
- (3) нислэгийн хугацаанд тухайн агаарын хөлгийн үйл ажиллагаатай холбоотой үүрэг гүйцэтгэхээр Даргын зөвшөөрсөн; эсхүл
- (4) шалгагч-нисгэгч;

AIP-ийн нэмэлт өөрчлөлт / AIP Amendment гэж AIP-д агуулагдсан мэдээлэлд орсон өөрчлөлтийг;

AIP-ийн нэмэлт хавсралт / AIP Supplement гэж AIP-д агуулагдсан мэдээлэлд орсон, тусгай хуудсаар хэвлэн нийтэлсэн түр өөрчлөлтийг;

AIP-ийн үйлчилгээ / AIP service гэж Монгол Улсын AIP, AIP-ийн нэмэлт өөрчлөлт, AIP-ийн нэмэлт хавсралт болон Нисэхийн мэдээллийн цувралыг хэвлэх үйлчилгээг;

AWIB үйлчилгээ / AWIB Service гэж тусгайлан нисэхийн үйл ажиллагааг хялбаршуулах зорилгоор аэродромын болон цаг уурын мэдээллээр хангадаг автомат радио нэвтрүүлгийг, AWIB үйлчилгээ нь НХҮ биш;

Багийн нэмэлт гишүүн / Supplementary crew member гэж тухайн нисэх онгоцны гэрчилгээжүүлэлтэд шаардсан минимум багийн гишүүдээс илүү бүрдүүлсэн, нисэх онгоцонд байгаа тухайн багийн гишүүнийг;

Баглаа боодлын иж бүрдэл / Packaging гэж Чикагогийн конвенцийн Хавсралт 18-ын савлагаанд тавих шаардлагын хэрэгжилтийг бататгах болон агуулах сав өөрийн хадгалалтын үүргээ гүйцэтгэхэд шаардлагатай агуулах сав болон бусад бүрдэл хэсгийг;

Баглаа боодол / Package гэж тээвэрлэлтэд зориулж бэлдсэн баглаа боодлын иж бүрдэл болон түүний агууламжаас бүрдсэн, савлах үйл ажиллагааны эцсийн бүтээгдэхүүнийг;

Байгууламж / Facility гэж ИНД-174-ийн хувьд, дараах үйл ажиллагааны систем, эсхүл төхөөрөмжийг багтаасан, цаг уурын албаны үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлдэг, эсхүл цаг уурын мэдээгээр хангадаг, автомат ажиллагаатай аливаа систем, эсхүл төхөөрөмжийг:

- (1) цахим өгөгдлийн дүн шинжилгээ болон урьдчилсан мэдээ боловсруулах;
- (2) цаг агаарыг зайнаас тандан судлах;
- (3) цаг уурын мэдээг цахимаар, эсхүл автоматаар дамжуулах;

Байгууламжийн доголдлын зөрчил / Facility malfunction incident гэж нисэхийн байгууламжийн буруу ажиллагаатай холбоотой зөрчлийг;

Байнгын үзлэг / Routine inspection гэж хэсэгчилсэн үзлэгийн хувьд, агаарын хөлөг, түүний бүрдэл хэсэг, систем болон төхөөрөмжид аль болохоор задаргаагүй хийгддэг нүдэн үзлэгийг;

Бараа / Goods гэж амьтан болон шууданг багтаасан, бүх төрлийн хөдлөх өмч хөрөнгийг;

Баримт бичиг / Document гэж дараах хэлбэрийн баримт бичгийг:

- (1) аливаа материал дээр бичигдсэн зүйл;
- (2) аливаа бичлэгийн төхөөрөмж, компьютер, эсхүл бусад төхөөрөмжид бичигдсэн, эсхүл хадгалагдсан мэдээлэл болон бичигдсэн, эсхүл хадгалагдсан мэдээллээс дараа нь гаргаж авсан материал;
- (3) аливаа ном, газрын зураг, схем зураг, төлөвлөгөө, диаграм, эсхүл зураг;
- (4) аливаа фото зураг, хальс, негатив, хуурцаг, эсхүл 1, эсхүл хэд хэдэн дүрсийг агуулсан бөгөөд (бусад төхөөрөмжийн тусламжтай, эсхүл тусламжгүйгээр) сэргээх чадвартай бусад хэрэгслийг;

Баталгаажуулах EDTO нислэг / EDTO verification flight гэж тухайн нисэх онгоц нь EDTO нислэгийн шаардлага хангаж байгааг тогтоох зорилгоор үйлдэх нислэгийг;

Бие даасан хэлбэрийн навигацийн систем / Sole-means navigation system гэж заалтын нарийвчлал, тохирол, бэлэн байдал болон тасралтгүй ажиллагаа зэрэг навигацийн системийн 4 үзүүлэлтийн шаардлагыг бүгдийг нь хангах боломжийг

өгөгдсөн үйл ажиллагаа, эсхүл тухайн нислэгийн үе шатанд агаарын хөлөгт олгох үүрэгтэй, зөвшөөрөгдсөн навигацийн системийг;

Бодит хөөрөлтийн нислэгийн зам, хөөрөлтийн нислэгийн зам, хөөрөлтийн зай болон хөөрөлтийн гүйлтийн зам / Net take-off flight path, take-off flight path, take-off distance, and take-off run гэж тухайн нисэх онгоцыг гэрчилгээжүүлсэн дүрэмд зааснаар ойлгоно:

Босго гэж / Threshold ХБЗ-ны гадаргуу, 1:20-ын саадаас чөлөөтэй ойртолт үйлдэх гадаргуутай огтлолцсон цэгийг.

Босго хугацаа / Threshold time гэж:

- (1) 2 турбинт-хөдөлгүүртэй нисэх онгоцны хувьд, 60 минут;
- (2) 2-оос олон турбинт-хөдөлгүүртэй нисэх онгоцны хувьд, 180 минутыг;

Бөглүү аэродром / Remote aerodrome гэж хөөрөлт, эсхүл буулт үйлдэхэд ашиглагддаг, ус, эсхүл газар дээрх, дараах талбай, эсхүл байгууламжийг:

- (1) замаар, эсхүл усаар нэвтрэхэд хязгаарлагдсан, хязгаарлагдмал, эсхүл газарзүйн нөхцөлөөр хаагдсан;
- (2) ИНД-139-ийн дагуу Даргын хүлээн зөвшөөрөхүйц аэродромын стандартыг хангаагүй;

Бөмбөлөг / Balloon гэж хөдөлгүүргүй, агаараас хөнгөн агаарын хөлгийг;

Буултын боломжит зай / Landing distance available (LDA) гэж нисэх онгоцны газрын гүйлтэд бэлэн бөгөөд тохиромжтой гэж тухайн аэродромын үйл ажиллагаа эрхлэгчээс мэдэгдсэн ХБЗ-ны уртыг;

Бүрдэл хэсэг / Component гэж нислэгт агаарын хөлгийг ажиллуулах, эсхүл удирдахад ашигладаг, эсхүл ашиглахаар зорьж байгаа, эсхүл тухайн агаарын хөлөгт суурилагдсан, эсхүл бэхлэгдсэн, тухайн үйлдвэрлэгч эдгээр эд зүйлийг стандарт эд анги гэж тогтоосноос бусад тохиолдолд, тухайн үйлдвэрлэгчээс олгосон серийн болон эд ангийн дугаартай, хүчилсэн бүтэц, агаарын хөлгийн хөдөлгүүр, эсхүл сэнсийг багтаасан багаж хэрэгсэл, механизм, төхөөрөмж, эд анги, эсхүл туслах тоноглолыг;

Бүртгэгч улс / State of Registry гэж тухайн агаарын хөлгийг бүртгэсэн улсыг;

Бүртгэлтэй өмчлөгч / Registered proprietor гэж Газрын тухай хуульд тодорхойлсон өмчлөгчийг ойлгоно.

Бүртгэлтэй үйлчлүүлэгч / Known customer гэж илгээгчийн ачаа, эсхүл шууданг агаараар тээвэрлүүлэхээр Зохицуулалттай агаарын ачааны байгууллага, эсхүл агаарын тээвэрлэгчтэй холбоо тогтоосон, зохицуулалттай агаарын ачааны байгууллага, эсхүл Агаарын тээвэрлэгчид бүртгэлтэй ачаа, эсхүл шуудан илгээгчийг;

Бүрэн ажиллагаатай хос удирдлага / Fully functioning dual controls гэж босоо, хөндлөн, хэвтээ болон хөдөлгүүрийн чадлын удирдлагыг нисгэгчийн хэрэглэлийн самбар бүрээс удирддаг байхыг;

Бүсийн навигаци / Area Navigation гэж газарт, эсхүл сансарт байрласан навигацийн системийн үйлчлэлийн бүсийн хүрээнд, эсхүл өөртөө агуулсан навигацийн төхөөрөмжийн чадамжийн хязгаарлалтын хүрээнд, эсхүл эдгээр нь хамтран агаарын хөлөгт сонгосон нислэгийн замаар үйл ажиллагаа явуулах боломжийг олгодог навигацийн аргачлалыг;

Бүсийн удирдлагын төв / Area control centre гэж өөрийн хариуцдаг удирдлагын бүсийн хяналттай нислэгт НХУ-ын үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор байгуулсан нэгжийг;

Бүсийн удирдлагын үйлчилгээ / Area control service гэж хяналттай агаарын зай дахь хяналттай нислэгт үзүүлж байгаа НХУ-ын үйлчилгээг;

Бүхээгийн ажилтан / Flight attendant гэж Үйл ажиллагаа эрхлэгчээс, агаарын хөлөгт зорчигчдын аюулгүй байдлыг тухайн хөлгийн даргын өмнө хариуцахаар томилогдсон, зохих журмын дагуу сургалтад хамрагдсан этгээдийг;

Бэлтгэл аэродром / Alternate aerodrome гэж буулт үйлдэхээр төлөвлөсөн тухайн аэродромд буух, эсхүл чиглэн нисэх боломжгүй болсон, эсхүл зөвлөөгүй үед агаарын хөлөг чиглэн нисэж болох аэродромыг;

В ангиллын ачааны, эсхүл тээшний бүхээг / Class B cargo or baggage compartment гэж дараах ачааны, эсхүл тээшний хэсгийг:

- (1) нислэгт, багийн гишүүн чөлөөтэй нэвтрэх гарц бүхий, гар-гал унтраагууртай бүхээгийн аль ч хэсэгт саадгүй хүрэх боломжтой;
- (2) нэвтрэх гарцыг ашигласан үед багийн гишүүд, эсхүл зорчигч байрласан бүхээгт осолтой хэмжээний утаа, гал, эсхүл унтраах бодис нэвтэрч ордоггүй;
- (3) нисгэгч, эсхүл нисэх-инженерийн хэрэглэлийн самбарт анхааруулах дохио өгөх, тусдаа, зөвшөөрөгдсөн гал, эсхүл утаа илрүүлэгч системтэй;

Вариант / Variant гэж нисэх онгоцны нэг үндсэн маяг, эсхүл мастер сериэс гаралтай боловч төхөөрөмж нь ялгаатай, эсхүл аюулгүй ажиллагааны журам нь нисэх багийн гишүүдээс нэмэлт мэдлэг, ур чадвар, эсхүл чадавхи шаарддаг нисэх онгоцыг;

Гадаадын агаарын тээврийн үйл ажиллагаа / Foreign air transport operation гэж гадаадын иргэн, эсхүл гадаадын агаарын тээвэрлэгчийн гүйцэтгэдэг дараах агаарын тээврийн үйл ажиллагааг ойлгоно:

- (1) Монгол Улс руу, эсхүл Монгол Улсаас гүйцэтгэх үйл ажиллагаа; эсхүл
- (2) Монгол Улс руу, эсхүл Монгол Улсаас гүйцэтгэх агаарын тээврийн үйл ажиллагааны нэг хэсэг болох, Монгол Улсын дотор гүйцэтгэх үйл ажиллагаа.

Гадаадын агаарын хөлөг / Foreign aircraft гэж дараах агаарын хөлгийг:

- (1) ИНД-47-ийн дагуу бүртгэгдсэн байхыг шаардсан;
- (2) Монгол Улсад бүртгэгдээгүй агаарын хөлөг;

Гадуур боодол / Overpack гэж хадгалах болон тээвэрлэхэд тохиромжтой, тээвэрлэлтийн 1 нэгж болгон 1, эсхүл хэд хэдэн баглаа боодлыг багтаахад ашигладаг баглааг;

Газар тариалангийн химийн бодис / Agricultural chemical гэж дараах зориулалттай бодис, эсхүл бодисуудын хольцыг:

- (1) холбогдох эрх бүхий байгууллагаас улсын, эсхүл орон нутгийн хэмжээнд хөдөө аж ахуйн хортон шавьж, эсхүл хортой ургамал гэж зарласан хорхой шавьж, мэрэгч амьтад, хялгасан хорхой, хогийн ургамал, мөөгөнцөр, эсхүл бусад амьтан, ургамлын бусад хэлбэр, эсхүл вирус /хүн, эсхүл амьтны биед байдаг вирусээс бусад/-ээс хамгаалах, устгах, үргээх, эсхүл багасгах; эсхүл
- (2) ургамлын ургалтыг зохицуулагч, устгагч, эсхүл хатаагчаар ашиглах;

Газарзүйн солбицол / Geographical co-ordinates гэж Дэлхийн Геодезийн систем (1984)-ийн газар зүйн тогтоогдсон өгөгдлөөр илэрхийлэгдэх өргөрөг болон уртрагийг;

Газрын багийн гишүүн / Ground crew member гэж газрын үйл ажиллагаанд чөлөөт нисэхийн гэрчилгээ эзэмшигчийн томилсон ба үйл ажиллагаа эрхлэгчийн зөвшөөрөгдсөн сургалтын хөтөлбөрийн дагуу сургалтад хамрагдсан, чөлөөт нисэхийн аюулгүй байдлын аюулгүй байдалд зайлшгүй шаардлагатай этгээдийг;

Галт зэвсэг / Firearm гэж 2015 оны Галт зэвсгийн тухай хуульд зааснаар ойлгоно;

Ганц-нисгэгчтэй агаарын хөлөг / Single-pilot aircraft гэж тухайн нислэгийн төрөлд, минимум нисэх баг нь нэг-нисгэгчтэйгээр үйл ажиллагаа эрхлэхээр Нислэгийн зааварт нь зөвшөөрөгдсөн агаарын хөлгийг;

Ганц-нисгэгчтэй үйл ажиллагаанд гэрчилгээжсэн / Certificated for single-pilot operation гэж агаарын хөлгийн хувьд, гэрчилгээжүүлэлтийн явцад Бүртгэгч улс, минимум багийн гишүүн нэг нисгэгчтэй аюулгүй үйл ажиллагаа гүйцэтгэж чадах агаарын хөлгийн маяг болохыг тогтоосныг;

Гар тээш / Carry on baggage гэж тээш болон дараах эд зүйлийг:

- (1) тухайн Үйл ажиллагаа эрхлэгчтэй байгуулсан гэрээний дагуу зорчигч, эсхүл багийн гишүүд агаарын хөлөгт авч ордог;
- (2) тухайн зорчигч, эсхүл багийн гишүүний хяналтад байдаг;

Глайдер / Glider гэж:

- (1) нислэгийн тодорхой нөхцөлд хөдөлгөөнгүй байрласан гадаргуу нь агаартай харилцан үйлчилснээр, нислэгт үндсэн өргөх хүч үүсгэдэг, хөдөлгүүргүй, агаараас хүнд агаарын хөлгийг;
- (2) үүнд, хөдөлгүүр нь ажиллаж байгаа эсэхээс үл хамааран моторт-глайдер мөн багтана;

Глайдерын байгууллага / Gliding organisation гэж глайдерын үйл ажиллагаатай холбоотой тусгай эрх хэрэгжүүлэх эрх олгосон, ИНД-149-ийн дагуу Нисэх клубын гэрчилгээ эзэмшигчийг;

Гурван талын зураг / Three-view drawing гэж агаарын хөлгийн харагдах байдлыг дээд, урд болон хажуугийн түвшингээс цогцоор харуулсан, агаарын хөлгийн нарийвчилсан дүрслэлийг;

Гэмтлийн зөрчил / Defect incident гэж нислэгт, эсхүл газарт илэрсэн, агаарын хөлөг, эсхүл агаарын хөлгийн бүрдэл хэсгийн татгалзал, эсхүл доголдолтой холбоотой зөрчлийг;

Гэрчилгээжсэн байгууллага / Certificated organisation гэж Хуулийн дагуу боловсруулсан дүрмийн дагуу гэрчилгээ олгосон байгууллагыг;

Гэрчилгээжсэн максимум хөөрөлтийн жин / Maximum certificated take-off weight гэж агаарын хөлгийн хувьд, тухайн агаарын хөлгийн нислэгийн зааварт, эсхүл НТЧ-ын гэрчилгээнд хөөрөлтийн максимум жин гэж заасан жинг;

Дамжин өнгөрөх тээш / Transit baggage гэж:

- (1) аэродромд агаарын хөлөг ирэхэд түүний бүхээгт байсан;
- (2) тухайн аэродромыг агаарын хөлөг орхиход бүхээгт байсаар байгаа тээшийг;

Даралтын түвшин / Pressure altitude гэж тухайн стандарт атмосферын даралтад тохирсон, түвшний утгаар илэрхийлэгдсэн атмосферын даралтыг;

Дарга / Director гэж Хуулийн дагуу томилогдсон ИНЕГ-ын даргыг;

Даялах максимум хугацаа / Maximum diversion time гэж EDTO нислэг үйлдэж байгаа тухайн цэгээс, замын EDTO нислэгийн бэлтгэл аэродромд хүрэх нэг хөдөлгүүр ажиллагаагүй аяллын нислэгийн хурдтайгаар, тогтуун агаарт, ISA нөхцөлд, олон-турбинт-хөдөлгүүртэй нисэх онгоц нисэхээр тооцсон максимум нислэгийн цагийг;

Даялах хугацаа сунгасан нислэгийн үйл ажиллагаа / Extended diversion time operation (EDTO) гэж тухайн замын цэгээс тохиромжтой аэродромд хүрэх (нэг хөдөлгүүр ажиллагаагүй аяллын нислэгийн хурдтайгаар, тогтуун агаарт, ISA нөхцөлд тооцсон) нислэгийн цаг нь тухайн нисэх онгоцонд тогтоосон босго хугацаанаас их байх олон-турбинт-хөдөлгүүртэй нисэх онгоцны нислэгийг;

Дирижабль / Airship гэж хөдөлгүүртэй, агаараас хөнгөн агаарын хөлгийг;

Дундаж чөлөөт бөмбөлөг / Medium free balloon гэж дараах чөлөөт бөмбөлгийг:

- (1) хоёр, эсхүл түүнээс дээш багц ашигт ачааллаас бүрдсэн, дараах нийлбэр жинтэй ашигт ачаалал тээвэрлэдэг:
 - (i) 4 кг-аас их;
 - (ii) 6 кг-аас бага;
- (2) хүнд чөлөөт бөмбөлгийн тодорхойлолтод заагдсан шалгуурыг хангаагүй;

Дутагдал / Defect гэж нисэхийн бүтээгдэхүүн, бүтээгдэхүүн, эсхүл бүрдэл хэсгийг зориулалтын дагуу ашиглах боломжгүй, НТЧ-гүй болгодог бүтцийн, эсхүл чанарын өөрчлөлтийг;

Ерөнхий заавар / Exposition гэж агуулгыг өөрөөр шаардаагүй бол ИНД-ээр шаардсан Ерөнхий зааврыг ойлгоно.

Ерөнхий зориулалтын агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ / General aviation air operator certificate гэж тухайн эзэмшигчид ИНД-135-ын дагуу нисдэг тэрэг, эсхүл шаардлагатай багийн гишүүний суудлаас гадна 9, эсхүл түүнээс цөөн зорчигчийн суудлын конфигурацитай, МСТOW нь 5700 кг, эсхүл түүнээс доош жинтэй нисэх онгоц ашиглан, SEIFR-зорчигч тээврийн үйл ажиллагаанаас бусад арилжааны нислэгийн үйл ажиллагаа гүйцэтгэх эрх олгодог агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээг.

Ерөнхий зориулалтын нисэхийн бүс / General aviation area гэж, идэвхтэй VFR-ийн ажиллагаа гүйцэтгэж болох, G-ангиллын агаарын зайн дүрэм хамаарах, тогтоосон хэмжээтэй агаарын зайг;

Ерөнхий чиглэл / General direction гэж ИНД-67-ийн хувьд, Даргын гаргасан Ерөнхий чиглэлийг;

Жагсаалын нислэг / Formation flight гэж нэгээс дээш агаарын хөлгийн дараах нислэгийг:

- (1) ганц агаарын хөлөг мэт нислэг үйлдэж, мэдээлдэг;
- (2) жагсаалын удирдагчаас 1.8км (1nm)-ээс холгүй хэвтээ, 30м (100 feet)-ээс холгүй босоо зайд жагссан;

Жиро-глайдер / Gyroglider гэж хүн, эсхүл хүмүүсийг тээвэрлэх чадвартай, газар, эсхүл усан гадаргуугаас чирдэг, агаарын урсгалын харилцан үйлчлэлээр, ихэвчлэн босоо тэнхлэгтэй 1, эсхүл хэд хэдэн ротор чөлөөтэй эргэн агаарт хөөрдөг, хөдөлгүүргүй, агаараас хүнд агаарын хөлгийг;

Загвар пуужингийн аюулгүй байдлын дүрэм / Model Rocketry Safety Code гэж Монгол Улсын Нисэх Загварын Спортын Нийгэмлэгээс гаргасан дүрмийг;

Загварын өөрчлөлт / Design change гэж хэрэв, маягийн загварын өөрчлөлт, эсхүл маягийн гэрчилгээ, эсхүл маягийг хүлээн зөвшөөрөх гэрчилгээний бусад хэсэгт хийгдсэн өөрчлөлт нь бүтээгдэхүүн, түүний бүрдэл хэсэг, эсхүл хэрэгсэлд модификаци, эсхүл засвар хийхийг шаарддаг бол;

Зардал хуваах нислэг / Cost sharing flight гэж зөвхөн хүмүүс тээвэрлэхээр гүйцэтгэсэн дараах ашгийн бус нислэгийг:

- (1) тухайн нислэгийг нийтэд зарлан сурталчлаагүй;
- (2) тухайн багийн гишүүд нь үйлчилгээндээ ямар нэг төлбөр, эсхүл урамшуулал авдаггүй;
- (3) тухайн агаарын хөлгөөр тээвэрлэгдсэн хүмүүс болон багийн гишүүд тухайн нислэгийн зардлыг адил тэнцүү хуваадаг;
- (4) тухайн нислэгт оролцсон этгээдээс энэ хэсгийн (3)-д зааснаас өөр төлбөр, эсхүл урамшуулал шаарддаггүй;

Зардал хуваах нислэг нь хөлс, эсхүл шан урамшуулалтай үйл ажиллагаа биш.

Зарлагдсан зай / Declared distance гэж ХБЗ-ны хувьд, дараах зайг:

- Хөөрөлтийн гүйлт үйлдэх боломжит зай (TORA);
- Хөөрөлтийн боломжит зай (TODA);
- Хөөрөлтийн гүйлт-зогсоох боломжит зай (ASDA);
- Буултын боломжит зай (LDA);

Засвар / Repair гэж бүтээгдэхүүн, бүрдэл хэсэг, эсхүл хэрэгслийг түүний үндсэн эх, эсхүл зөв сайжруулсан конфигурацид буцаан оруулах зорилго бүхий загварын өөрчлөлтийг;

Зогсоох зам / Stopway гэж хөөрөлтийг үргэлжлүүлэхээс татгалзсан тохиолдолд, агаарын хөлгийг зогсоох зорилгоор хөөрөлтийн гүйлт үйлдэх боломжит зайн төгсгөлд бэлдсэн, газар дээр тогтоосон, тохиромжтой тэгш өнцөгт талбайг;

Зорчигч / Passenger гэж агаарын хөлгөөр тээвэрлэж байгаа багийн гишүүдээс бусад этгээдийг;

Зохион бүтээгч улс / State of Design гэж тухайн маягийн загварын эрхийг эзэмшдэг байгууллагыг харьяалах улсыг, эсхүл хэд хэдэн улсын байгуулсан байгууллагыг;

Зохицуулалттай агаарын ачааны байгууллага / Regulated air cargo agent гэж ИНД-109-ийн дагуу олгосон, зохицуулалттай агаарын ачааны байгууллагын гэрчилгээ эзэмшигчийг;

Зөвшилцлийн стандарт / Consensus standard гэж спортын хөнгөн агаарын хөлгийг гэрчилгээжүүлэх зорилгоор агаарын хөлөг зохион бүтээх, үйлдвэрлэх болон НТЧ-т хамаарах үйлдвэрлэл-хөгжүүлсэн стандартыг. Энэ стандартад, агаарын хөлгийн загвар болон үзүүлэлтийн стандарт, шаардлагатай төхөөрөмж, үйлдвэрлэгчийн чанар баталгаажуулалтын систем, үйлдвэрлэлийн баталгаажуулах тестийн журам, үйл ажиллагааны зааварчилгаа, техник үйлчилгээний болон үзлэг шалгалтын журам, том хэмжээний засвар, өөрчлөлтийг тодорхойлох болон бүртгэх, НТЧ-ын байнгын хадгалалт багтах боловч эдгээрээр хязгаарлагдахгүй;

Зөвшөөрлийн хязгаар / Clearance limit гэж агаарын хөлөг нисэн хүрэх, НХУ-аас зөвшөөрөл олгосон тухайн цэгийг;

Зөвшөөрөгдөөгүй эд зүйл / Unauthorised article гэж аливаа этгээд хууль ёсны зөвшөөрөлгүй, эсхүл хүндэтгэх шалтгаангүйгээр, эсхүл тухайн агаарын хөлгийн эзэмшигч, эсхүл үйл ажиллагаа эрхлэгчийн зөвшөөрөлгүй, эсхүл тухайн зөвшөөрлийг олгох эрх бүхий этгээдийн зөвшөөрөлгүйгээр агаарын хөлгийн бүхээгт авч орсон, эсхүл авч орохыг завдсан дараах эд зүйлийг:

- (1) галт зэвсэг; эсхүл
- (2) бусад аюултай, эсхүл хор хөнөөл учруулах зэвсэг, эсхүл эдгээрийн аливаа төрлийн хэрэгсэл; эсхүл
- (3) сум хэрэгсэл; эсхүл

(4) тэсрэх бодис, эсхүл хэрэгсэл, эсхүл бусад гэмтэл учруулах бодис, эсхүл агаарын хөлгийн, эсхүл түүний бүхээгт байгаа этгээдийн аюулгүй байдалд аюул учруулахад ашиглах аливаа төрлийн хэрэгсэл;

Зөвшөөрөгдсөн / Approved гэж бусад этгээдтэй холбоотой хэрэглэгдэж байгаагаас бусад тохиолдолд, Дарга бичгээр зөвшөөрсөн;

Зөвшөөрөгдсөн гүйцэтгэгч / Approved handler гэж онц аюултай бодисыг зохицуулах тусгай зөвшөөрөлтэй этгээдийг. Зөвшөөрөгдсөн гүйцэтгэгчийн тестийн гэрчилгээг сорилын гэрчилгээжүүлэгч олгох ба 5 жилийн хугацаанд хүчинтэй байна;

Зөвшөөрөгдсөн сургалт / Approved training гэж Хэлэлцэн тохирогч улсын зөвшөөрсөн тусгай хөтөлбөр болон хяналтан дор зохион байгуулдаг сургалтыг, хувь хүний үнэмлэх, гэрчилгээжүүлэлтийн хувьд, зөвшөөрөгдсөн сургалтын байгууллага, эсхүл үйлдвэрлэгчийн сургалтын байгууллагын зохион байгуулдаг сургалтыг;

Зөвшөөрөл / Validation гэж НХҮ-ний зэрэглэлийн хувьд, тухайн зэрэглэлийн эрхийг тодорхой байрлал болон ажлын байранд хэрэгжүүлэх эрхийг;

Зөөлтийн нислэг / Consolidation гэж аливаа этгээд шинээр олж авсан мэдлэг болон үр чадвараа практик болон туршлагаар дамжуулан сайжруулах үйл явцыг;

Зөрчил / Incident гэж, Хавсралт 13-ын зорилгоор, агаарын хөлгийн үйл ажиллагаатай холбоотой, түүний үйл ажиллагааны аюулгүй байдалд нөлөөлж байгаа, эсхүл нөлөөлж болох, ослоос бусад хэрэг явдлыг;

Зүрхний электрон төхөөрөмж / Cardiac pacemaker гэж хүний биед суулгах боломжтой, зүрхний хэмнэлийг сайжруулагч автомат төхөөрөмжийг.

Зэрэглэл / Rating гэж тухайн үнэмлэх, эсхүл гэрчилгээтэй холбоотой тусгай нөхцөл, эрх, эсхүл хязгаарлалтыг зааж байгаа үнэмлэх, гэрчилгээ, эсхүл бүртгэлийн дэвтэрт тэмдэглэсэн, эсхүл тэдгээрт хавсаргасан эрхийг;

Ил харааны нислэгийн цаг уурын нөхцөл / Visual meteorological conditions гэж заасан минима-тай тэнцүү, эсхүл түүнээс дээш, алсын барааны харагдац, үүлнээс барих зай болон үүлний доод суурийн өндрөөр илэрхийлдэг цаг уурын нөхцөлийг;

Илгээх бараа / Consignment гэж 1 илгээгчээс 1 цагт, 1 хаягаар 1 авалтаар авсан ба 1 хүлээн авагчид 1 хаягаар хүргэгдэх, үйл ажиллагаа эрхлэгчийн хүлээн авсан 1, эсхүл хэд хэдэн аюултай барааны баглаа боодлыг;

Илтгэх цэг / Reporting point гэж агаарын хөлөг байрлалаа харьцуулан илтгэж болох заасан (нэрлэсэн) газар зүйн байршлыг;

ИНЕГ / Authority гэж Иргэний нисэхийн тухай хуулийн дагуу байгуулагдсан Монгол Улсын Иргэний нисэхийн ерөнхий газрыг;

Иргэний нисэхийн дүрэм / Civil Aviation Rules гэж Чикагогийн Конвенцийн Хавсралтуудын стандартыг суурь түвшинд хангах зорилгоор, Монгол Улсын иргэний

нисэхийн үйл ажиллагаанд тохирсон, хэрэгжүүлэх боломжтой, жишиг дүрмийн дагуу Иргэний нисэхийн тухай хуульд нийцүүлэн боловсруулсан нислэгийн аюулгүй байдлын зохицуулалтын дүрмүүдийг;

Итгэмжлэгдсэн эрүүл мэндийн дүгнэлт / Accredited medical conclusion гэж эрүүл мэндийн гэрчилгээ эзэмших хүсэлт гаргагчийн эрүүл мэндийн байдлын талаар шийдвэр гаргах зорилгоор Даргын хүлээн зөвшөөрөхүйц 1, эсхүл хэд хэдэн эксперт-эмчийн гаргасан дүгнэлтийг;

Их засвар / Overhaul гэж агаарын хөлөг, эсхүл агаарын хөлгийн бүрдэл хэсгийн хувьд, задаргаа, үзүүлэлтийг бататгах бүрэн тест болон ашиглалтын хугацааг сэргээх их хэмжээний ажлын үйл ажиллагаа гүйцэтгэхийг;

Конвенци / Convention гэж:

- (1) 1944 оны 12 дугаар сарын 7-ны өдөр Чикаго хотод гарын үсэг зурсан Олон улсын иргэний нисэхийн тухай конвенци; болон
- (2) дараах баримт бичгийг:
 - (i) Монгол Улс соёрхон баталсан, Конвенцийн Зүйл 94(а)-ийн дагуу хүчинтэй болсон Конвенцийн нэмэлт өөрчлөлт;
 - (ii) Конвенцийн Зүйл 90-ийн дагуу зөвшөөрөгдсөн Хавсралт, эсхүл нэмэлт өөрчлөлт;
 - (iii) тодорхой цаг хугацаатайгаар, Конвенцийн Зүйл 37-ийн дагуу ICAO-гаас баталж, нэмэлт өөрчлөлт оруулдаг олон улсын стандарт болон зөвлөмж болгож байгаа практик;

Конфигураци / Configuration гэж агаарын хөлгийн хувьд, тухайн нисэх онгоцны аэродинамик үзүүлэлтэд нөлөөлдөг далавчны флапс, эсхүл газардах анги зэрэг хөдөлгөөнт элементийн байрлалын тодорхой комбинацийг;

Конфигураци, техник үйлчилгээ болон журмын стандарт баримт бичиг / Configuration, maintenance and procedures standards document гэж тусгай үзлэг шалгалт, эд ангийн ашиглалтын хязгаар, нисэх багийн журам, MMEL-ийн хязгаарлалт болон тухайн нисэх онгоцны хүчилсэн бүтэц/хөдөлгүүрийн хослол нь EDTO нислэгт нийцэж байгааг тогтооход шаардлагатай техник үйлчилгээний практик аргачлалыг багтаасан, тухайн нисэх онгоцны конфигурацийн минимум шаардлагыг тогтоох зорилгоор гэрчилгээжүүлэх эрх бүхий байгууллагын баталсан баримт бичгийг;

Mach-too / Mach number гэж агаарын жинхэнэ хурд болон дууны хурдны харьцааг;

Максимум түлшгүй жин / Maximum zero fuel weight гэж ашиглагддаггүй түлш, эсхүл тостой агаарын хөлгийн максимум зөвшөөрөхүйц жинг. Түлшгүй максимум жингийн диаграммыг агаарын хөлгийн маягийн гэрчилгээний өгөгдлийн хуудас, агаарын хөлгийн нислэгийн заавар, эсхүл эдгээрийн аль алианаас харж болно;

Маневрын талбай / Manoeuvring area гэж:

- (1) агаарын хөлгийн хөөрөлт болон буулт үйлдэх болон хөөрөлт, буулттай холбоотой агаарын хөлгийн газар дээрх хөдөлгөөнд ашигладаг аэродромын хэсгийг; гэхдээ
- (2) агаарын хөлөгт ачаа ачих, буулгах, эсхүл техник үйлчилгээ хийх зориулан тусад нь тогтоосон талбай орохгүй;

Маяг / Type гэж:

- (1) нисэхийн ажилтны үнэмлэхжүүлэлтийн хувьд, жолоодлого, эсхүл нислэгийн үзүүлэлтэд том өөрчлөлт оруулдаг модификацаас бусад түүнд хийсэн бүх модификацийг багтаасан ижил үндсэн загвартай бүх агаарын хөлгийг, эсхүл
- (2) агаарын хөлөг, түүний хөдөлгүүр, эсхүл сэнсний гэрчилгээжүүлэлтийн хувьд, ижил төстэй загвартай агаарын хөлөг, түүний хөдөлгүүр, эсхүл сэнсийг;

Маягийн гэрчилгээ нь / Type certificate дараах баримт бичгийг багтаана:

- (1) маягийн загвар;
- (2) үйл ажиллагааны хязгаарлалт;
- (3) маягийн гэрчилгээний өгөгдлийн хуудас (TCDS);
- (4) Хавсралт С-д заасан хамааралтай НТЧ-ын загварын стандарт;
- (5) агаарын хөлгийн маягийн хувьд, нислэгийн заавар;
- (6) бүтээгдэхүүний маягт хамаарах, ИНД-21-д заасан бусад нөхцөл, эсхүл хязгаарлалт.

Модификаци / Modification гэж тухайн бүтээгдэхүүн, бүрдэл хэсэг, эсхүл хэрэгслийн конфигурацын өөрчлөлтөнд нөлөөлдөг загварын өөрчлөлтийг;

Монгол Улсын Агаарын навигацийн бүртгэл / Mongolian Air Navigation Register гэж ИНД-71-ийн дагуу хийсэн Монгол Улсын агаарын навигацийн бүртгэлийг;

Монгол Улсын агаарын хөлгийн бүртгэл / Mongolian Register of Aircraft гэж Иргэний нисэхийн тухай хуульд заасны дагуу хийсэн бүртгэлийг;

Монгол Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ / Mongolian certificate of registration гэж Даргын олгосон агаарын хөлгийн бүртгэлийн гэрчилгээг;

Монгол Улсын бүртгэлтэй агаарын хөлөг / Mongolian registered aircraft гэж тухайн цаг хугацаанд Дарга ИНД-47-ийн дагуу бүртгэсэн агаарын хөлгийг;

Монгол Улсын Нислэгийн Мэдээллийн бүс / Mongolian Flight Information Region гэж:

- (1) Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн хил хязгаараар тогтоогдсон агаарын зай;
- (2) Нислэгийн мэдээллийн бүсийн дээд хязгаар 30 000 м (Flight level 999);
- (3) Нислэгийн мэдээллийн бүсийн доод хязгаар нь газрын гадаргуу;

Моторт-глайдер / Powered glider гэж хөдөлгүүртэй, эсхүл хөдөлгүүр ажиллагаагүй үед глайдерийн нислэгийн үзүүлэлттэй, 1, эсхүл хэд хэдэн хөдөлгүүрээр тоногдсон агаарын хөлгийг;

Мөрдөн шалгах / Prosecution investigation гэж Хууль зөрчсөн гэмт хэрэг гарсан эсэхийг тогтоох зорилгоор хийгдэж байгаа шалгах ажиллагааг;

Нарийвчилсан үзлэг / Detailed inspection гэж хэсэгчилсэн үзлэгийн хувьд, бүрдэл хэсгийн, эсхүл системийн их засварыг багтаасан, агаарын хөлөг болон түүний бүрдэл хэсэг, систем, төхөөрөмжид шаардлагатай түвшин хүртэл задаргаа хийж шалгах үзлэгийг;

Нарийвчлалтай ойртолт үйлдэх журам / Precision approach procedure гэж азимут болон глиссадын мэдээллийг ашиглан хэрэглэлээр ойртолт үйлдэх журмыг;

Үлдэгдэл-нөөц түлш / Final reserve fuel гэж нисэн очих, эсхүл бэлтгэл, эсхүл тохиромжтой аэродромын ойролцоо төлөвлөгдөөгүй маневр гүйцэтгэх тохиолдолд, нислэгийг аюулгүй гүйцэтгэж дуусгахад шаардлагатай нөөцийг хангадаг, ердийн үед, буулт үйлдэж дуусахад агаарын хөлөгт үлддэг түлшний минимум хэмжээг;

Нисдэг тэрэг / Helicopter гэж хүчний төхөөрөмжөөр хөтөлдөг 1, эсхүл хэд хэдэн ротортой роторт-хөлгийг;

Нисдэг тэрэгний дүүжинт тээврийн үйл ажиллагаа / Helicopter external load operation гэж нисдэг тэрэгний дараах үйл ажиллагааг ойлгоно:

- (1) татлагаар ачаа чирэх; эсхүл
- (2) татлагаар ачаа тээвэрлэх; эсхүл
- (3) өргөгчөөр өргөх болон буулгах; эсхүл
- (4) олсоор буулгах.

Нислэг дагах үйлчилгээ / Flight following service гэж агаарын хөлөг тусгайлан тогтоосон цагт мэдээгээ өгөөгүй, эсхүл ирээгүй тохиолдолд, онцгой нөхцөлийн арга хэмжээ эхлүүлдэг, агаарын хөлгийн нислэгийг тогтмол ажиглах үйлчилгээг;

Нислэг үйлдэх агаарын зай / Navigable airspace гэж Монгол Улсын зэвсэгт хүчний үйл ажиллагаанд ашиглахаар зориулан тогтоосон хязгаарлалттай, аюултай болон цэргийн үйл ажиллагааны бүсээс бусад, нам өндрийн нислэгийн үйл ажиллагааг багтаасан, ИНД-ийн дагуу тогтоосон, эсхүл түүнд заасан минимум нислэгийн түвшинд, эсхүл түүнээс дээш орших агаарын зайг;

Нислэгийн хөдөлгөөний үйлчилгээний гэрээ / ATS Letter of Agreement гэж НХУ-ний нэгжүүдийн хоорондын үйл ажиллагааны онцгой нөхцлийг зохицуулахаар байгуулсан гэрээг;

Нислэгийн ачаалал / Traffic load гэж зорчигч, тээш болон ачааны нийт жинг;

Нислэгийн заавар / Flight manual гэж тухайн агаарын хөлгийн аюулгүй ажиллагааг хангахад нисэх багийн гишүүдэд шаардлагатай зааварчилгаа, мэдээлэл болон

тухайн агаарын хөлөг нислэгт тэнцэнэ гэж үздэг хязгаарлалтын хүрээг агуулсан, НТЧ-ын гэрчилгээтэй холбоотой зааврыг;

Нислэгийн мэдээллийн бүс / Flight information region гэж нислэгийн мэдээллийн үйлчилгээ болон анхааруулах үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор тогтоосон хэмжээтэй агаарын зайг;

Нислэгийн мэдээллийн төв / Flight information centre гэж бүсийн нислэгийн мэдээллийн үйлчилгээ болон анхааруулах үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор байгуулсан нэгжийг;

Нислэгийн мэдээллийн үйлчилгээ / Flight information service гэж нислэгийг аюулгүй, үр ашигтай гүйцэтгэхэд зориулан, мэдээлэл болон зөвлөмж өгөх зорилгоор үзүүлдэг НХҮ-г;

Нислэгийн өмнөх мэдээллийн бюллетен / Pre-flight information bulletin гэж нислэгийн өмнө бэлтгэсэн, нислэгийн үйл ажиллагаанд чухал ач холбогдолтой, хүчинтэй NOTAM мэдээллийн танилцуулгыг;

Нислэгийн өмнөх мэдээллийн үйлчилгээ / Pre-flight information service гэж нислэгийн өмнөх төлөвлөлтөд зориулан Гуравдагч талыг нисэхийн мэдээллээр хангах үйлчилгээг;

Нислэгийн симулятор / Flight simulator гэж дараах шаардлагыг хангасан синтетик нислэгийн дадлагажуурыг:

- (1) FAR Part 121, Appendix H-д заасан D/phase III стандартыг хангасан; эсхүл
- (2) Даргын хүлээн зөвшөөрөхүйц дүйцэх стандартыг хангасан;

Нислэгийн төлөвлөгөө / Flight plan гэж агаарын хөлгийн төлөвлөж байгаа нислэг, эсхүл нислэгийн тодорхой хэсгийн талаар дүрмийн дагуу НХҮ-ний нэгжид, эсхүл нислэг дагах үйлчилгээнд хүргүүлэхийг шаардсан тусгайлан заасан мэдээллийг;

Нислэгийн түвшин / Flight level гэж зуун фитийн утгаар илэрхийлдэг, атмосферын тогтмол даралтын дараах гадаргууг:

- (1) тусгай эхлэлийн цэг 1013.2 гПа-д хамаарах;
- (2) тусгай даралтын үечлэлээр бусад даралтын гадаргуугаас зайчлагдсан;

Нислэгийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө / Operational flight plan гэж тухайн нислэгийг аюулгүй гүйцэтгэхийн тулд, нисэх онгоцны үзүүлэлт, бусад үйл ажиллагааны хязгаарлалт болон таамаглаж байгаа нөхцөлд суурилан гаргасан, тухайн нислэгийн зам болон аэродромд дагаж мөрдөх, гэрчилгээ эзэмшигчийн төлөвлөгөөг;

Шалгалтын нислэг / Flight evaluation гэж агаарын хөлгийн хурдны бүх хязгаарын хүрээнд, хэвийн үйл ажиллагааны үед гүйцэтгэхээр зорьсон бүх маневрыг гүйцэтгэн,

агаарын хөлгийн НТЧ болон нислэгт удирдагдах чадварыг шалгах нэг, эсхүл дараалсан нислэгийг;

Нислэгийн хөдөлгөөн / Air traffic гэж нислэгт байгаа, эсхүл аэродромын маневрын талбайд үйл ажиллагаа гүйцэтгэж байгаа бүх агаарын хөлгийг;

Нислэгийн хөдөлгөөний урсгалын зохицуулалт / Flow control гэж тухайн агаарын зайд, нислэгийн замд, эсхүл аэродромын бүсэд агаарын зайг үр дүндтэй ашиглаж байгааг бататгах зорилгоор нислэгийн хөдөлгөөнийг зохицуулахад зориулсан арга хэмжээг;

Нислэгийн хөдөлгөөний дисплэй / Air situation display гэж агаарын хөлгийн байрлалыг дүрсээр харуулах дэлгэцийг;

Нислэгийн хөдөлгөөний зөвлөмжийн үйлчилгээ / Air traffic advisory service гэж F-ангиллын агаарын зайд IFR-ийн нислэгийн төлөвлөгөөний дагуу нислэг үйлдэж байгаа агаарын хөлгүүдийн хоорондын зайчлалыг боломжит хэлбэрээр хангадаг үйлчилгээг;

Нислэгийн хөдөлгөөний мэдээлэл / Traffic information гэж тухайн байрлал, эсхүл төлөвлөсөн нислэгийн замын ойр байж болох, мэдэгдэж байгаа, эсхүл ажиглагдсан нислэгийн хөдөлгөөнийг нисгэгчид анхааруулж, мөргөлдөхөөс зайлсхийхэд нисгэгчид туслах зорилгоор НХУ-ний нэгжээс өгдөг мэдээллийг;

Нислэгийн хөдөлгөөний үйлчилгээ / Air traffic service гэж дараах үйлчилгээг:

- (1) аэродромын удирдлагын үйлчилгээ;
- (2) бүсийн удирдлагын үйлчилгээ;
- (3) ойртолтын удирдлагын үйлчилгээ;
- (4) нислэгийн мэдээллийн үйлчилгээ;
- (5) аэродромын нислэгийн мэдээллийн үйлчилгээ;
- (6) анхааруулах үйлчилгээ;
- (7) иргэний нисэхийн системийн аюулгүй, үр дүнтэй ажиллагаанд зайлшгүй шаардлагатай, эсхүл хэрэгтэй гэж Даргын тодорхойлсон нислэгийн хөдөлгөөний бусад үйлчилгээг;

Нислэгийн хөдөлгөөний үйлчилгээний мэдээ / ATS messages гэж ICAO Doc 4444-ийн Part IX-д заасан онцгой нөхцөлийн мэдээ, хөдөлгөөний ба удирдлагын мэдээ болон нислэгийн мэдээллийн мэдээг;

Нислэгийн хөдөлгөөний үйлчилгээний нэгж / Air traffic services unit гэж НХУ-үзүүлж байгаа нэгжийг, үүнд НХУ-ын нэгж болон нислэгийн мэдээллийн төв багтсан байж болно.

Нислэгийн хөдөлгөөний хяналтын нэгж / Air traffic control unit гэж НХУ-ын үйлчилгээний нэгж болон бүсийн удирдлагын төв, ойртолтын удирдлагын төв, эсхүл аэродромын удирдлагын цамхагийг;

Нислэгийн хөдөлгөөнөөс зайлсхийх зөвлөмж / Traffic avoidance advice гэж мөргөлдөхөөс зайлсхийхэд нисгэгчид туслах зорилгоор маневрыг зааж НХҮ-ний нэгжээс өгдөг зөвлөмжийг;

Нислэгийн цаг / Flight time гэж:

- (1) бөмбөлгөөс бусад агаарын хөлгийн хувьд, зогсоолоос түрэх, явгалах болон холбогдох хүлээлтийн цагийг багтаасан, агаарын хөлөг нислэг үйлдэх зорилгоор хөдөлж эхлэхээс, тухайн нислэгийн төгсгөлд бүрэн зогсох хүртэлх нийт цагийг;
- (2) бөмбөлгийн хувьд, нислэг үйлдэхээр бөмбөлгийг хийлэх зорилгоор халаагчийг асааснаас эхлэн тухайн нислэгийн төгсгөлд бөмбөлгийн хийг бүрэн гаргах хүртэлх ажиллагааны нийт цагийг;

Нислэгт тэнцэх нөхцөл / Airworthy condition гэж зохион бүтээх, үйлдвэрлэх, техник үйлчилгээ, модификаци, засвар хийх болон аюулгүй байдалтай холбоотой ИНД-ийн бүх шаардлагыг хангасан түүний бүрдэл хэсэг, түлш болон бусад материал болон агаарын хөлгийн үйлдвэрлэл болон үйл ажиллагаанд зайлшгүй шаардлагатай бодисыг багтаасан агаарын хөлгийн тухайн нөхцөлийг;

Нислэгт тэнцэх чадварын гэрчилгээ / Airworthiness certificate гэж:

- (1) Монгол Улсын бүртгэлтэй агаарын хөлгийн хувьд, Даргаас ИНД-21-ийн Н Бүлгийн дагуу олгосон НТЧ-ын гэрчилгээ;
- (2) гадаадад бүртгэлтэй агаарын хөлгийн хувьд, Бүртгэгч улсын эрх бүхий байгууллагаас олгосон НТЧ-ын гэрчилгээг;

Нислэгт тэнцэх чадварын өгөгдөл / Airworthiness data гэж нисэхийн бүтээгдэхүүн, эсхүл бүтээгдэхүүн, эсхүл бүрдэл хэсэг нь нислэгт тэнцэх нөхцөлөө хадгалж чадахыг бататгахад шаардлагатай мэдээллийг;

Нислэгт тэнцэх чадварын удирдамж / Airworthiness directive гэж аюулгүй ажиллах нөхцөл хадгалагдаж байгааг бататгах зорилгоор агаарын хөлөг, эсхүл нисэхийн бүтээгдэхүүнд хийгдэх модификаци, үзлэг шалгалт, нөхцөл, эсхүл хязгаарлалтыг тогтоосон заавал биелүүлэх НТЧ-ын шаардлагыг;

Нислэгт хөдөлгүүр унтрах / In-flight shutdown гэж:

- (1) өөрөө унтрах, нисэх баг унтраах, эсхүл дөл тасрах, дотоод татгалзал, гадны биетийг сорох болон мөстөлтийг багтаасан, гэхдээ үүгээр хязгаарлагдахгүй гадны бусад нөлөөгөөр нислэгт хөдөлгүүр унтрах болон ажиллахаа болихыг; эсхүл
- (2) хэвийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай хөдөлгүүрийн чадлыг гаргах, эсхүл удирдах боломжгүй болохыг, гэхдээ агаарт хөдөлгүүр ажиллахаа больсны дараа автоматаар хөдөлгүүр хурдан эргэж ассаныг тооцохгүй;

Нисэх багийн гишүүн / Flight crew member гэж нислэгийн хугацаанд агаарын хөлөгт нисгэгч, эсхүл нисэх-инженерийн үүрэг гүйцэтгэхээр үйл ажиллагаа эрхлэгчийн томилсон, зохих ёсоор мэргэшсэн этгээдийг;

Нисэх буудлын нэвтрэх үнэмлэх / Airport identity card гэж ИНД-140-ийн дагуу олгосон, эсхүл зөвшөөрсөн нисэх буудлын нэвтрэх үнэмлэхийг;

Нисэх онгоц / Aeroplane гэж нислэгийн тухайн нөхцөлд хөдөлгөөнгүй байрладаг, ихэвчлэн гадаргуугийн аэродинамикийн нөлөөллөөр нислэгт өргөх хүч үүсгэдэг, хөдөлгүүртэй, агаараас хүнд агаарын хөлгийг;

Нисэх онгоцны хөдөлгөөн / Aeroplane movement гэж нисэх онгоцны хөөрөлт, эсхүл буултыг;

Нисэх спортын арга хэмжээ / Aviation event гэж ИНД-91-д заасан минимум аюулгүй өндрөөс доош өндөрт хийдэг дараах арга хэмжээг:

- (1) агаарын шоу, эсхүл агаарын шоуны дасгал сургуулилт; эсхүл
- (2) агаарын уралдаан, эсхүл агаарын уралдааны дадлага; эсхүл
- (3) аэробатикийн тэмцээн; эсхүл
- (4) аэробатикийн сургалт, эсхүл дадлага;

Нисэхийн аюулгүйн хамгаалалтын ажилтан / Aviation security officer гэж Нисэхийн аюулгүйн хамгаалалтын үйлчилгээний байгууллагын гэрчилгээ эзэмшигчийн үндсэн ажилтан, эсхүл тухайн цаг хугацаанд нисэхийн аюулгүйн хамгаалалтын ажилтны үүрэг гүйцэтгэж байгаа этгээдийг;

Нисэхийн аюулгүйн хамгаалалтын үйлчилгээ / Aviation Security Service гэж Иргэний нисэхийн тухай хуулийн дагуу үзүүлэх Нисэхийн аюулгүйн хамгаалалтын үйлчилгээг;

Нисэхийн байгууламж / Aeronautical facility гэж:

- (1) IFR-ийн нислэг, эсхүл НХҮ-г дэмждэг, нисэхийн радио нэвтрүүлгийн, эсхүл нисэхийн суурин холбооны үйлчилгээнд ашигладаг холбооны төрөл бүрийн системийг; эсхүл
- (2) нисэхийн хөдөлгөөнт холбооны үйлчилгээнд ашигладаг, холбооны төрөл бүрийн системийн газрын элементийг; эсхүл
- (3) нисэхийн радио навигацийн үйлчилгээнд ашигладаг радио навигацийн төрөл бүрийн туслах хэрэгслийг; эсхүл
- (4) IFR-ийн нислэг, эсхүл НХҮ-г дэмждэг газарт суурилсан радио холбооны бусад системийг; эсхүл
- (5) нисэхийн хөдөлгөөнт радио давтамж дээр ажилладаг, цаг агаарын үндсэн мэдээлэл, орон нутгийн аэродромын мэдээ, эсхүл нислэг дагах үйлчилгээ үзүүлэхэд ашигладаг газарт суурилсан радио холбооны төрөл бүрийн системийг;

Нисэхийн бүтээгдэхүүн / Aeronautical product гэж агаарын хөлгийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай түлш болон бусад ижил төрлийн зарцуулалтын материалыг багтаасан, агаарын хөлгийн эд ангийг бүрдүүлдэг, эсхүл бүрдүүлэх зориулалттай, эсхүл агаарын хөлөгт суурилуулсан, багтсан, нийлүүлсэн, эсхүл суурилуулах, багтаах, нийлүүлэхээр зориулагдсан аливаа эд зүйлийг;

Нисэхийн мэдээллийн зохицуулалт ба хяналт (AIRAC) / Aeronautical information regulation and control (AIRAC) гэж үйл ажиллагааны практикт зарчмын өөрчлөлт шаардсан нөхцөл байдлын, тодорхой хүчинтэй хугацаанд суурилсан урьдчилсан мэдээллээр хангах тогтолцоог тодорхойлдог нисэхийн мэдээллийн зохицуулалт болон хяналтыг;

Нисэхийн мэдээллийн нэгдсэн багц / Integrated Aeronautical Information Package гэж дараах элементээс бүрдсэн багцыг:

- (1) өөрчлөлтийн үйлчилгээг багтаасан AIP;
- (2) AIP-ийн нэмэлт хавсралт;
- (3) NOTAM;
- (4) Нисэхийн мэдээллийн цуврал (AIC);
- (5) шалгах хуудас болон хураангуй;

Нисэхийн мэдээллийн үйлчилгээ (AIS) / Aeronautical information service (AIS) гэж агаарын навигацийн аюулгүй байдал, тогтмол, үр ашигтай байдалд шаардлагатай нисэхийн мэдээллийг түгээх дараах үйлчилгээг:

- (1) AIP-ийн үйлчилгээ; эсхүл
- (2) NOTAM үйлчилгээ; эсхүл
- (3) Нислэгийн өмнөх мэдээллийн үйлчилгээ;

Нисэхийн мэдээллийн цуврал / Aeronautical Information Circular гэж:

- (1) NOTAM-аар мэдээлэх, эсхүл Монгол Улсын AIP-д оруулах шаардлагагүй;
- (2) нислэгийн аюулгүй байдлын, агаарын навигацийн, техникийн, захиргааны, эсхүл хууль эрх зүйн холбогдолтой мэдээллийг агуулсан мэдэгдлийг;

Нисэхийн мэдээллийн эмхэтгэл (AIP) / Aeronautical Information Publication гэж AIP-ийн үйлчилгээ үзүүлэхээр Нисэхийн мэдээллийн үйлчилгээний (AIS) гэрчилгээ эзэмшигчийн ИНЕГ-т зориулан хэвлэн нийтэлсэн AIP-ийг;

Нисэхийн мэдээллийн эмхэтгэл (AIP) / Aeronautical information publication (AIP) гэж тухайн улсаас, эсхүл тухайн улсын зөвшөөрлөөр эрхлэн гаргадаг, агаарын навигацид чухал шаардлагатай, тогтмол шинж чанартай нисэхийн мэдээллийг агуулсан хэвлэлийг;

Нисэхийн мэдээлэл / Aeronautical information гэж нисэхийн өгөгдлийг цуглуулан, дүн шинжилгээ хийж хэлбэржүүлсний үр дүнд бий болсон мэдээллийг;

Нисэхийн өгөгдөл / Aeronautical data гэж навигаци, нислэгийн төлөвлөлт, саадыг мэдрэх (terrain awareness) болон нислэгийн симуляторыг багтаасан нисэхийн үйл ажиллагаанд ашигладаг навигацийн өгөгдөл, бартаа болон саадын өгөгдлөөс бүрдсэн өгөгдлийг;

Нисэхийн радио холбооны үйлчилгээ / Aeronautical telecommunication service гэж:

- (1) ICAO-гийн Хавсралт 10-ын II Дэвтрийн Бүлэг 1-д тодорхойлсон, дараах үйлчилгээг дэмжих зорилгоор үзүүлдэг радио холбооны үйлчилгээг:
 - (i) нисэхийн радио нэвтрүүлгийн үйлчилгээ;
 - (ii) нисэхийн суурин холбооны үйлчилгээ;
 - (iii) нисэхийн хөдөлгөөнт холбооны үйлчилгээ;
 - (iv) нисэхийн радио навигацийн үйлчилгээ; эсхүл
- (2) Монгол Улсын агаарын навигацийн системд дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэсэн радио холбооны бусад үйлчилгээг;

Нисэхийн холбоо, навигацийн үйлчилгээний байгууллагын гэрчилгээ / Aeronautical telecommunication service certificate гэж нисэхийн радио холбооны үйлчилгээ үзүүлэх болон IFR-ийн нислэгт, эсхүл НХҮ-нд дэмжлэг үзүүлэх байгууламжийг ажиллуулах эрх олгодог, ИНД-171-ийн дагуу Даргын олгосон гэрчилгээг;

Нисэхийн холбооны станц / Aeronautical station гэж нисэхийн хөдөлгөөнт холбооны үйлчилгээний газрын станцыг;

Нисэхийн хөдөлгөөнт холбооны үйлчилгээ / Aeronautical mobile service гэж нисэхийн холбооны станц болон агаарын хөлгийн станцын хооронд, эсхүл агаарын хөлгийн станц хоорондын холбооны хөдөлгөөнт үйлчилгээг; үүнд аврах хэрэгслийн станц багтаж болно. Мөн аюулын болон ослын мэдээлэл дамжуулах тогтоосон давтамж дээр ажилладаг онцгой нөхцөлийн байршил заагч радио дохиологч станц багтаж болно;

Нойтон / Wet гэж ХБЗ-ын хувьд, гадаргуу дээрээ ойж харагдахуйц хангалттай ус чийгтэй, гэхдээ их хэмжээний тогтоол усгүй ХБЗ-ыг;

Ноцтой зөрчил / Serious incident гэж болсон нөхцөл байдал нь осолд хүргэх дөхсөн зөрчлийг (ослын тодорхойлолт, ноцтой зөрчлийн жишээг AC 12-1-д заасан);

Гэнэтийн тохиолдлын түлш / Хазайлтыг нөхөх түлш / Contingency fuel гэж дараах тохиолдолд зориулсан түлшийг:

- (1) замын салхи, эсхүл агаарын хэм нь урьдчилсан мэдээнээс зөрүүтэй байх;
- (2) нислэгийн төлөвлөгдсөн зам, түвшин, эсхүл нислэгийн түвшнээс хазайх;
- (3) үйл ажиллагааны хэмнэлттэй горимоос хазайх;

Нөөц шүхэр / Reserve parachute гэж үндсэн шүхэр татгалзсан үед хоёрдогч шүхрээр ашиглах зориулалтаар зохион бүтээгдсэн шүхрийн иж бүрдлийг;

Нөхцөлт техник үйлчилгээ / Condition monitored maintenance гэж залруулах арга хэмжээ шаарддаг гэнэтийн татгалзлыг тодорхойлохын тулд, тухайн заасан нийт эд зүйлийн ашиглалтын туршлагын дүн шинжилгээнд тулгуурласан, техник үйлчилгээний үйл явц, үр дүнд мониторинг хийдэг техник үйлчилгээний процессийг;

НТЧ-ын хадгалалтын зааварчилгаа / Instructions for continued airworthiness гэж Зохион бүтээгч улсын НТЧ-ын эрх бүхий байгууллагаас заавал хийхийг шаардсан НТЧ-тай холбоотой хязгаарлалтыг багтаасан, нисэхийн бүтээгдэхүүн, бүтээгдэхүүн, эсхүл бүрдэл хэсийн үйлдвэрлэгчээс гаргасан хүчинтэй НТЧ-ын өгөгдлийг;

Нутаг дамнасан нислэг / Cross-country flight гэж нисэн гарсан аэродромын төвөөс 46км-ээс (25nm) хол чиг шулуун зайд үргэлжлэх нислэгийг;

НХУ-ын зааварчилгаа / ATC instruction гэж нисгэгчийг тодорхой үйлдэл гүйцэтгэхийг шаардах зорилгоор НХУ-ын өгсөн удирдамжийг;

НХУ-ын зөвшөөрөл / ATC clearance гэж НХУ-ын нэгжийн тогтоосон нөхцөлийн дагуу тухайн агаарын хөлгийн дагаж мөрдөх зөвшөөрлийг;

НХУ-ын үйлчилгээ / Air traffic control service гэж дараах зорилгоор үзүүлж байгаа үйлчилгээг:

- (1) мөргөлдөхөөс сэргийлэх:
 - (i) агаарын хөлгүүд өөр хоорондоо;
 - (ii) агаарын хөлөг маневрын талбай дээрх саадтай;
- (2) нислэгийн хөдөлгөөний урсгалыг аюулгүй, үр дүнтэй хурдасгах болон зохицуулах;

НХУ-ний ажилтны үнэмлэх / Air traffic service personnel licence гэж ИНД-65-ийн дагуу олгосон үнэмлэхийг;

НХУ-ний нэгж / ATS unit гэж нисэхийн хөдөлгөөний 1, эсхүл хэд хэдэн үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор байгуулсан нэгжийг;

НХУ-ний бодит ажиглалтын систем / ATS surveillance system гэж агаарын хөлгийг таньж тогтоох ADS-B, PSR, SSR, эсхүл газарт байрласан бусад төстэй системийг;

[Тайлбар - Газарт байрласан төстэй систем гэж харьцуулсан үнэлгээгээр, эсхүл бусад аргачлалаар аюулгүй байдлын түвшин болон үзүүлэлт нь monopulse SSR-тай тэнцүү, эсхүл илүү гэж тогтоогдсон системийг ойлгоно.]

Нэг хөдөлгүүр ажиллагаагүй үеийн аяллын хурд / One engine inoperative cruise speed гэж тухайн нислэгийн хувьд, нэг хөдөлгүүр ажиллагаагүй үеийн максимум даялалтын хугацаатай холбоотой нөөц түлшний шаардлага болон тогтуун агаарын замын зайг тооцоолоход ашигладаг, гэрчилгээ эзэмшигчийн сонгосон бөгөөд Даргын баталсан, тухайн нисэх онгоцны гэрчилгээжсэн хязгаарлалтын хүрээнд байх хурдыг;

Нэмэлт хэлбэрийн навигацийн систем / Supplemental means navigation system гэж бие даасан хэлбэрийн навигацийн системтэй заавал хамт ашиглах ёстой навигацийн системийг.

Ойртолтын удирдлагын төв / Approach control office гэж 1, эсхүл хэд хэдэн аэродромоос нисэн гарах, эсхүл нисэн ирэх хяналттай нислэгт НХУ-ын үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор байгуулсан нэгжийг;

Ойртолтын удирдлагын үйлчилгээ / Approach control service гэж нисэн гарах, эсхүл нисэн ирэх хяналттай нислэгт үзүүлэх НХУ-ын үйлчилгээг;

Олон улсын NOTAM-ын нэгж / International NOTAM office (NOF) гэж олон улсын хэмжээнд NOTAM мэдээ солилцохоор томилогдсон нэгжийг;

Олон улсын аэродром / International aerodrome гэж олон улсын нисэх буудлыг;

Олон улсын нисэх буудал / International airport гэж гааль, иргэн харьяат, эрүүл ахуй, хорио цээрийн хяналт болон бусад ижил төстэй албан үүргийг хэрэгжүүлдэг, олон улсын нислэг хүлээн авах болон нислэгт гаргахаар тогтоосон нисэх буудлыг;

Олон улсын стандарт атмосфера / International standard atmosphere гэж ICAO Document 7488 - ICAO Стандарт Атмосферын Зааварт заасан атмосферын стандартыг;

Олон-нисгэгчтэй агаарын хөлөг / Multi-pilot aircraft гэж ганц-нисгэгчтэй агаарын хөлгөөс бусад агаарын хөлгийг;

Оноосон нэр / Proper shipping name гэж тээвэрлэлтийн баримт, мэдэгдэл болон шаардлагатай бол баглаа боодлын иж бүрдэлд байгаа тодорхой эд зүйл, эсхүл бодисыг тодорхойлоход хэрэглэдэг нэрийг;

Орон нутгийн аэродром / Domestic aerodrome гэж олон улсын аэродромоос бусад аэродромыг;

Ослын байрлал дамжуулагч (аврах) / Emergency locator transmitter (survival) гэж агаарын хөлөгт ослын үед авч хэрэглэхэд хялбар байхаар бэхэлсэн, агаарын хөлгөөс салган авч болдог, гараар ажлуулдаг ослын байрлал дамжуулагч (ELT)-ийг;

Ослын байрлал дамжуулагч (суурин автомат) / Emergency locator transmitter (automatic fixed) гэж агаарын хөлөгт бэхэлсэн, автоматаар ажилладаг ослын байрлал дамжуулагчийг (ELT);

Ослын байрлал дамжуулагч / Emergency locator transmitter (ELT) гэж эрэн хайх, авран туслах үйл ажиллагааг хялбаршуулах зорилгоор, өвөрмөц дохиог тогтоосон давтамжаар мэдээлдэг төхөөрөмжийг;

Ослын байрлал заагч радио дохиологч / Emergency position indicating radio beacon гэж эрэн хайх, авран туслах үйл ажиллагааг хялбаршуулах зорилгоор, босоо байрлалтай хөвөхөөр зохион бүтээсэн, өвөрмөц дохиог тогтоосон давтамжаар мэдээлдэг, гараар ажлуулдаг төхөөрөмжийг;

Ослын шүхэр / Emergency parachute гэж ослын үед хүмүүс ашиглахад зориулан зохион бүтээгдсэн шүхрийн иж бүрдлийг;

Осол / Accident гэж аливаа этгээд нислэг үйлдэх зорилгоор агаарын хөлгийн бүхээгт орсон үеэс эхлэн, бүх этгээд хөлгийн бүхээгийг орхин гарах хүртэлх хугацаанд, агаарын хөлгийн үйл ажиллагаатай холбоотой гарсан хэрэг явдлыг, үүнд:

- (1) аливаа этгээд дараах шалтгаанаар амь насаа алдах, эсхүл хүнд гэмтэх:
 - (i) тухайн агаарын хөлөгт байсан; эсхүл
 - (ii) агаарын хөлгөөс салсан эд ангийг оролцуулан, агаарын хөлгийн эд ангийн шууд үйлчлэл; эсхүл
 - (iii) тийрэлтэт хөдөлгүүрийн хийн урсгалын шууд нөлөө, ердийн шалтгаанаар үүссэн гэмтэл, өөрийгөө гэмтээх, эсхүл бусад этгээд гэмтээх, эсхүл зорчигч болон хөлгийн багийн байдаг байрлалаас гадна нуугдсан үед гэмтэл авах тохиолдол үүнд хамаарахгүй, эсхүл
- (2) агаарын хөлөгт гэмтэл учруулах, эсхүл түүний хийцэд эвдрэл гарсны улмаас:
 - (i) тухайн агаарын хөлгийн үндсэн хийцийн бөх бат чанар, техникийн үзүүлэлт, эсхүл нислэгийн үзүүлэлтэд сөргөөр нөлөөлөх;
 - (ii) ихэнхдээ тухайн гэмтсэн бүрдэл хэсгийг солих, эсхүл томоохон засвар шаарддаг, хөдөлгүүрийн татгалзал, эсхүл гэмтлийн хувьд, тухайн гэмтэл нь хөдөлгүүр, түүний С-хаалт, эсхүл туслах эд ангийн гэмтлээр хязгаарлагдаж байгаа бол; эсхүл зөвхөн сэнс, далавчны үзүүр, антенн, дугуй, тормоз, бүрээс, агаарын хөлгийн арьсанд жижиг хонхойлт, эсхүл нүх гарч цоорох зэргээр хязгаарлагдаж байгаа бол үүнд хамаарахгүй; эсхүл
- (3) агаарын хөлөг сураггүй алга болох, эсхүл түүнд хүрэх ямарч боломжгүй байх багтана.

Өдөр / Day гэж:

- (1) ургаж байгаа нарны төв тэнхлэг тэнгэрийн хаяанаас 6° өнцгөөр дутуу гарч, үүрийн гэгээ орохоос эхлэн;
- (2) жаргаж байгаа нарны төв тэнхлэг тэнгэрийн хаяанаас 6° өнцгөөр доош орж, үдшийн бүрий болох хүртэлх хугацааг;

Өмчлөгч / Owner гэж агаарын хөлгийн хувьд, агаарын хөлгийг 180 хоног, эсхүл түүнээс дээш хугацаагаар хууль ёсоор эзэмшиж байгаа этгээдийг;

Өндөр / Height гэж тухайн объектын босоо хэмжээг багтаасан, тогтоосон эхлэлийн цэгээс хэмжсэн, түвшин, цэг, эсхүл цэг гэж үзсэн объектын босоо зайг;

Минимум өндөр алдах өндөр / Minimum descent height гэж нарийвчлалтай бус ойртолтын, эсхүл тойргоор ойртолт үйлдэх /circling approach/ үед ил харааны баримжаагүйгээр өндөр алдаж болохгүй, ХБЗ-ны босготой харьцуулан тогтоосон өндрийг;

Минимум өндөр алдах түвшин / Minimum descent altitude гэж нарийвчлалтай бус ойртолтын, эсхүл тойргоор ойртолт үйлдэх /circling approach/ үед ил харааны баримжаагүйгээр өндөр алдаж болохгүй, далайн дундаж түвшинд харьцуулан тогтоосон түвшнийг;

Өндөр хэмжигчийн QNH тохируулга / Altimeter setting (QNH) гэж газар дээр байхдаа тухайн өндөрлөгийг тодорхойлох зорилгоор өндөр-хэмжигчийн туслах заалтын тохируулгыг ICAO-гийн Стандарт Атмосферын дагуу 1013.25 гектопаскаль

далайн дундаж түвшинд болон 1000м тутамд 6.5°C-ээр унах харьцаатай 15°C хэмд тогтоосон, далайн дундаж түвшин хүртэл багасгасан аэродромын түвшний даралтыг;

Өндөр эрсдэлтэй нислэг / High risk flight гэж заналхийллийн ердийн хүчин зүйлээс илүү өндөр нөлөөнд өртөнө гэж дараах этгээдийн үнэлсэн нислэгийг:

- (1) Дарга; эсхүл
- (2) агаарын хөлгөөр үйл ажиллагаа эрхлэгч; эсхүл
- (3) тухайн агаарын хөлгийг Бүртгэгч улс;

Өндөржүүлсэн аюулгүйн хамгаалалттай бүсийн үзлэгийн цэг / Security enhanced area screening point гэж аэродромын үйл ажиллагаа эрхлэгч ИНД-139.203(d)(4A)-ийн дагуу, аюулгүйн үзлэг болон шалгалт хийгдэх өндөржүүлсэн аюулгүйн хамгаалалттай бүсэд, эсхүл өндөржүүлсэн аюулгүйн хамгаалалттай бүсийн цэгт аюулгүйн үзлэг болон шалгалт хийхэд зориулан гаргасан талбайг;

Өндөржүүлсэн аюулгүйн хамгаалалтын бүс / Security enhanced area гэж Дарга хуулийн дагуу өндөржүүлсэн хамгаалалттай байхаар зарласан талбайг;

Өндөрлөг / Elevation гэж далайн дундаж түвшнээс хэмжсэн, газрын гадаргуу дээр, эсхүл түүнд бэхэлсэн цэгийн, эсхүл түвшний босоо зайг;

Өндөр-хэмжигч / Altimeter гэж шүхрээр буух үеийн өндрийг хэмжиж харуулах хэрэгслийг;

Параглайдер / Paraglider гэж хатуу эд ангиас бүрдсэн үндсэн бүтэцгүй ханг-глайдерыг;

Парасэйл / Parasail гэж ихэвчлэн задгай, дугуй шүхэр хэлбэртэй, моторт завь, эсхүл тээврийн хэрэгслийн араас аргамжин чирж, хүн, эсхүл хүмүүсийг тээвэрлэн нислэгт хөөргөдөг агаараас хүнд нисдэг төхөөрөмжийг;

Пуужин / Rocket гэж өөрийн тийрэлтэт хүч үүсгэхэд шаардлагатай бүх бодисыг өөртөө агуулсан системээр түлхэгдэж хөөрдөг, дараахаас бусад нисгэгчгүй тээврийн хэрэгслийг:

- (1) тэнгэрийн галын наадам (салют); эсхүл
- (2) нийт 20 Ньютон-секундээс ихгүй тийрэлтийн хүчтэй, A-D хэмжээтэй пуужингийн загварын мотороор түлхэгдэж хөөрдөг пуужин;

Радио нэвтрүүлэг / Broadcast гэж холбооны бүх станц хүлээн авахад зориулсан мэдээний дамжуулалтыг;

Роторт хөлөг / Rotorcraft гэж ихэвчлэн босоо тэнхлэгт байрласан 1, эсхүл хэд хэдэн роторт, агаарын урсгалын үйлчлэлээр өргөх хүч үүсэн нисдэг агаараас хүнд агаарын хөлгийг;

Саадаас чөлөөтэй талбай / Clearway гэж дээгүүр нь нисэх онгоц тогтоосон өндөр хүртэл өндөр авах эхний үе шатыг (initial climb) гүйцэтгэхэд тохиромжтой гэж

сонгосон, эсхүл бэлтгэсэн, ХБЗ-ны нисэн гарах төгсгөлд байгаа хуурай газар дээр, эсхүл усан дээр тогтоогдсон тэгш өнцөгт хэлбэрийн дараах талбайг:

- (1) аэродромын үйл ажиллагаа эрхлэгчийн хяналтад байдаг; эсхүл
- (2) тухайн саадаас чөлөөтэй талбайг хянаж байгаа эрх бүхий байгууллагатай тохирсон;

Саадын хязгаарлалтын гадаргуу / Obstacle limitation surface гэж аэродромын үйл ажиллагааг аюулгүй гүйцэтгэх, аэродромын эргэн тойрны саадын өсөлтийн улмаас тухайн аэродромыг ашиглах боломжгүй болохоос сэргийлэх зорилгоор аэродромын эргэн тойронд тусгайлан тогтоосон агаарын зайг;

Савлах / Packing гэж эд зүйл, эсхүл бодисыг ороож хайрцаглах, баглаа боодлын иж бүрдэлд хийж битүүмжлэх, эсхүл бусад хэлбэрээр аюулгүй болгох чадвар болон үйл ажиллагааг;

Сайд / Minister гэж Зам, тээврийн хөгжлийн Сайдыг;

Синтетик нислэгийн дадлагажуур / Synthetic flight trainer гэж газар дээр нислэгийн нөхцөлийг дууриалган үйлддэг дараах аппаратыг багтаасан төхөөрөмжийг:

- (1) тодорхой маягийн агаарын хөлгийн нисэх багийн гишүүн, систем, шинж чанар болон нислэгийн үзүүлэлтийн хэвийн орчинг бодит байдалд ойртуулан, дууриалгасан, тодорхой маягийн агаарын хөлгийн нислэгийн бүхээгийг үнэн зөв төлөөлдөг нислэгийн симулятор;
- (2) тодорхой ангилал, эсхүл маягийн агаарын хөлгийн бодит байдалд ойртуулсан нислэгийн бүхээгийн орчин, хэрэглэлийн заалт, энгийн систем, шинж чанар болон нислэгийн үзүүлэлтийг дууриалгасан, тухайн агаарын хөлгийг төлөөлдөг нислэгийн журмын дадлагажуур;
- (3) нисгэгч суурь хэрэглэлийн нислэгийн маневр болон журмын зааварчилгаа авах, эсхүл шалгалт өгч болохоор, нислэгт, хэрэглэлийн нислэгийн нөхцөлд байгаа агаарын хөлгийн нислэгийн бүхээгийн орчинг дууриалгаж зохих хэрэглэлээр тоногдсон суурь хэрэглэлийн нислэгийн дадлагажуур;

Сонирхогч-зохион бүтээгч / Amateur constructor гэж агаарын хөлгийг зөвхөн өөрийн боловсрол, эсхүл амралт зугаанд зориулан бүтээсэн зохион бүтээгч этгээдийг;

Сонирхогчийн бүтээсэн агаарын хөлөг / Amateur built aircraft гэж ИНД-21-ийн Н Бүлгийн дагуу тусгай категорийн сонирхогчийн бүтээсэн НТЧ-ын гэрчилгээ олгох боломжтой агаарын хөлөг болон дараах:

- (1) агаарын хөлгийн сонирхогч-зохион бүтээгч нь өөрийн мэдлэг боловсрол, эсхүл амралт зугаанд зориулан тухайн агаарын хөлгийн ихэнх хэсгийг бүтээсэн агаарын хөлгийг; эсхүл
- (2) туршилтын спортын хөнгөн агаарын хөлөг гэж үйлдвэрлэгч нь тогтоосон спортын хөнгөн агаарын хөлгийг;

Сурагч-шүхэрчин / Student parachutist гэж шүхрийн байгууллагын үйл ажиллагааны зааварт сурагч-шүхэрчин гэж тодорхойлсон этгээдийг;

Сэдэв / Curriculum гэж мэргэшил дээшлүүлэх хөтөлбөрийн, дараах нэгээс доошгүй хөтөлбөрийг хамарсан хэсгийг:

- (1) үзэл баримтлалын; эсхүл
- (2) нисэх онгоцны тусгай хийц, загвар, сери, эсхүл вариант болон тодорхой ажил үүрэг гүйцэтгэх албан тушаалд шаарддаг тухайн сургалт болон мэргэшлийн ажиллагаанд чиглэсэн мэргэшүүлэх; эсхүл
- (3) нисэх онгоцны тусгай хийц, загвар, сери, эсхүл вариант болон тодорхой ажил үүрэг гүйцэтгэх албан тушаалд шаарддаг тухайн сургалт болон мэргэшлийн ажиллагаанд чиглэсэн мэргэшил хадгалах;

Сэнс / Propeller гэж хөдөлгүүрийн хөтлөгч голд бэхлэгдсэн алгануудтай ба эргэж байхдаа агаартай харилцан үйлчилснээр эргэлтийн талбайд перпендикуляр татах хүч үүсгэж агаарын хөлгийг хөдөлгөдөг хэрэгслийг; Сэнсэнд, ихэвчлэн үйлдвэрлэгчээс хангадаг удирдлагын бүрдэл хэсэг багтах боловч үндсэн болон туслах ротор, эсхүл хөдөлгүүрийн эргэлдэгч эд анги (airfoils) багтахгүй.

Сэнсэн тийрэлтэт хөдөлгүүр / Turboprop гэж илүүдэл хийн урсгалын энергийг сэнс эргүүлэхэд ашигладаг хийн турбинт хөдөлгүүрийг;

Сэтгэцэд нөлөөлөх бодис / Psychoactive substances гэж согтууруулах ундаа, опиоид, каннионид, тайвшруулах, нойрсуулах, кокаин, бусад сэтгэцийн идэвхжүүлэгч, галлюциноген болон дэгдэмхий уусмал, гэхдээ тамхи болон кофе эдгээрт хамаарахгүй.

Тандем-хос / Tandem pair гэж тандем-мастер болон тандем-зорчигчийг;

Тандем-зорчигч / Tandem rider гэж тандем бэхэлгээний системийн хоёрдогч бэхэлгээг ашиглан тандем-шүхрийн буултад оролцож байгаа этгээдийг;

Тандем-мастер / Tandem master гэж тандем-шүхрийн буултын шууд удирдлагыг гүйцэтгэдэг этгээдийг;

Тандем-шүхрийн буулт / Tandem parachute descent гэж нийтлэг тандем-шүхрийн иж бүрдлээр хийх тандем хосын шүхрийн буултыг;

Тандем-шүхрийн буулт / Tandem parachute descent гэж нийтлэг тандем-шүхрийн иж бүрдлээр хийх тандем хосын шүхрийн буултыг ойлгоно.

Татах хүчний систем / Propulsion system гэж хүчилсэн бүтцэд суурилуулсан хөдөлгүүрийн гаргах татах хүч, эсхүл чадлыг хангах, хянах болон удирдах зорилгоор хэрэглэдэг холбогдох хэсгийг багтаасан төхөөрөмж болон хөдөлгүүрийг;

Нисдэг тэрэгний татлагаар ачаа тээвэрлэх үйл ажиллагаа / Helicopter external sling load operation гэж нисдэг тэрэгний өөхийд бэхэлсэн сагс, тор, даруулга бэхэлгээ, татлага, эсхүл дамнуурга ашиглан ачаа, карго, эсхүл зорчигчийг нисдэг тэрэгний гадна талд тээвэрлэх, буулгах, эсхүл авах үйл ажиллагааг;

Татлагаар ачаа чирэх нисдэг тэрэгний үйл ажиллагаа / Helicopter external load towing operation гэж нисдэг тэрэгний үйл ажиллагааны үед тухайн гадна ачаа нь газартай харьцсан хэвээр байдаг чирэх, буулгах болон хэвтүүлэх ажиллагааг.

Техник үйлчилгээ / Maintenance гэж агаарын хөлөг, эсхүл агаарын хөлгийн бүрдэл хэсгийн хувьд, агаарын хөлөг, эсхүл агаарын хөлгийн бүрдэл хэсэг болон бүх модификацийн НТЧ-ын хадгалалтыг бататгах зорилгоор хийдэг бүх ажил болон үзлэг шалгалтыг;

Техник үйлчилгээний бүртгэлийн дэвтэр / Maintenance logbook гэж:

(1) дараах бүртгэлийн дэвтрийг:

- (i) САА 2101 Агаарын хөлгийн бүртгэлийн дэвтэр;
- (ii) САА 2110 Сэнсний бүртгэлийн дэвтэр;
- (iii) САА 2158 Хөдөлгүүрийн бүртгэлийн дэвтэр;
- (iv) САА 1464 Агаарын хөлгийн НТЧ-ын удирдамж, Агаарын хөлгийн модификаци, Хөдөлгүүр болон Сэнсний суурилуулалтын бүртгэлийн дэвтэр; эсхүл

(2) дараах бусад баримт бичгийг:

- (i) Даргын хүлээн зөвшөөрөхүйц;
- (ii) агаарын хөлөг, бүтээгдэхүүн, эсхүл бүрдэл хэсгийн техник үйлчилгээний статусын бүртгэлийг агуулсан;

Техник үйлчилгээний заавар / Maintenance manual гэж тухайн агаарын хөлгийг НТЧ-тай гэж тооцож болох хязгаарлалтын хүрээ болон тухайн агаарын хөлөг нь нислэгт тэнцэх нөхцөлд байгааг бататгахад шаардлагатай зааварчилгаа болон мэдээллийг агуулсан, батлагдсан зааврыг;

Техникийн бүртгэлийн дэвтэр / Technical log гэж ИНД-91.619-ийн дагуу холбогдох агаарын хөлөг бүрт шаарддаг техникийн бүртгэлийг;

Техникийн зааварчилгаа / Technical Instructions гэж Конвенцийн Хавсралт 18-ын дагуу ICAO-ын Зөвлөлийн шийдвэрээр батлагдаж, хэвлэгдсэн, Аюултай барааг агаараар аюулгүй тээвэрлэх Техникийн зааварчилгаа (ICAO Document 9284)-г;

Техникийн зохицуулалт / Technical arrangement гэж нэг улсад хийгдсэн агаарын хөлөг, түүний бүрдэл хэсгийн техник үйлчилгээг нөгөө улс нь гэрээний нөхцөлийн дагуу зөвшөөрөх зорилгоор агаарын хөлгийн техник үйлчилгээний байгууллагын гэрчилгээжүүлэлт, техник үйлчилгээний стандарт болон бичиг баримт, хувь хүний үнэмлэх, гэрчилгээг харилцан зөвшөөрөх Монгол Улс болон бусад улсын хооронд байгуулсан зохицуулалтыг;

Техникийн өгөгдөл / Technical data гэж ИНД-21-ийн дагуу бүтээгдэхүүний гэрчилгээжүүлэлт, зөвшөөрөл болон эрх олгох, эсхүл ИНД-43-ын дагуу бүтээгдэхүүн, түүний бүрдэл хэсэг болон хэрэгслийн техник үйлчилгээ, модификаци болон засварт ашиглах шаардлагатай зураг, зааварчилгаа, эсхүл шаардлагатай бусад өгөгдлийг;

Тогтмол агаарын тээврийн зорчигч үйлчилгээ / Regular air transport passenger service гэж Үйл ажиллагаа эрхлэгч, аливаа үргэлжилсэн 28 хоногийн дотор 4-өөс доошгүй удаа, хоёр, эсхүл түүнээс дээш аэродромын хооронд зорчигч тээвэрлэхээр санал болгож байгаа агаарын тээврийн үйл ажиллагааг;

Тогтмол агаарын тээврийн үйлчилгээ / Regular air transport service гэж үйл ажиллагаа эрхлэгч, аливаа үргэлжилсэн 28 хоногийн дотор 4-өөс доошгүй удаа, хоёр, эсхүл түүнээс олон аэродромын хооронд гүйцэтгэж байгаа агаарын тээврийн үйл ажиллагааг;

Тогтмол илгээгч / Regular shipper гэж дараах этгээдийг:

- (1) аюултай бараа үйлдвэрлэдэг, эсхүл ханган нийлүүлдэг ба тэдгээр аюултай барааг агаараар тээвэрлэхийг санал болгодог; эсхүл
- (2) аюултай барааг агаараар тээвэрлэх үйлчилгээг олон нийтэд санал болгож, зохицуулдаг;

Том загвар пуужин / Large model rocket гэж дараах пуужинг:

- (1) 25 гр-аас их, гэхдээ 125 гр-аас ихгүй шатагч түлш хэрэглэдэг;
- (2) 20 Ньютон-секундээс их, гэхдээ 320 Ньютон-секундээс ихгүй нийт түлхэлтийн хүч үүсгэдэг;
- (3) удаан шаталттай шатагч түлш хэрэглэдэг;
- (4) цаас, мод, резин, хуванцар зэрэг хөнгөн жинтэй материалаар хийгдсэн;
- (5) металлаар хийгдсэн конус хошуу, тэнцвэржүүлэгч, эсхүл металл их биегүй;
- (6) нийт жин нь шатагч түлшний хамт 453 гр-аас их, гэхдээ 1.5 кг-аас ихгүй;

Том хэмжээний засвар / Major repair гэж хэрэгжүүлэлтийн үр дүнгээс шалтгаалан агаарын хөлөг, эсхүл түүний бүхээгт байгаа хүмүүсийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх боломжтой дараах 1, эсхүл хэд хэдэн зөрчилд хүргэж болох засварыг:

- (1) үндсэн бүтцийн эвдрэл;
- (2) удирдлага алдагдах;
- (3) эх үүсвэрийн татгалзал;
- (4) агаарын хөлгийн аюулгүй байдал, эсхүл үйл ажиллагаанд зайлшгүй шаардлагатай систем, эсхүл төхөөрөмж санамсаргүй ажиллах, эсхүл ажиллах чадваргүй болох;
- (5) бүхээгт байгаа хүмүүсийг ажил үүргээ гүйцэтгэх чадварыг алдуулах гэмтэл;
- (6) хүлээн зөвшөөрөгдөхөөргүй байдлаар ажиллагаагүй, эсхүл ашиглах боломжгүй болох;

Том хэмжээний модификаци / Major modification гэж хэрэгжүүлэлтийн үр дүнгээс шалтгаалан агаарын хөлөг, эсхүл түүний бүхээгт байгаа хүмүүсийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх боломжтой, дараах 1, эсхүл хэд хэдэн зөрчилд хүргэж болох модификацийг:

- (1) үндсэн бүтцийн эвдрэл;
- (2) удирдлага алдагдах;
- (3) эх үүсвэрийн татгалзал;
- (4) агаарын хөлгийн аюулгүй байдал, эсхүл үйл ажиллагаанд зайлшгүй шаардлагатай систем, эсхүл төхөөрөмж санамсаргүй ажиллах, эсхүл ажиллах чадваргүй болох;
- (5) бүхээгт байгаа хүмүүсийг ажил үүргээ гүйцэтгэх чадварыг алдуулах гэмтэл;
- (6) хүлээн зөвшөөрөгдөхөөргүй байдлаар ажиллагаагүй, эсхүл ашиглах боломжгүй болох;

Тохиромжтой аэродром / Adequate aerodrome гэж тухайн ашиглаж байгаа нисэх онгоцны хувьд, ИНД-121.71-д заасан аэродромын болон ХБЗ-ны холбогдох шаардлагыг хангасан байхаас гадна, хэрэв тухайн аэродромыг нислэгийн замын дагуух бэлтгэл аэродромоор тогтоосон бол аврах болон гал унтраах төхөөрөмж нь категори 4-өөс доошгүй байх ёстой ба урьдчилан мэдэгдсэн тохиолдолд, тухайн нисэх онгоц ирэх баримжаат цагаас 30 минутын өмнө бэлэн байлгах ёстой аэродромыг;

Тохирох / Appropriate гэж нисгэгчийн үнэмлэх, эсхүл зэрэглэлийн хувьд, ижил категорийн агаарын хөлөгт хамааралтай гэж ойлгоно;

Тохирох, зөв хүн / Fit and proper person гэж тохирох, зөв хүний шалгуурыг хангасан этгээдийг;

Төлбөрт ачааллын багтаамж / Payload capacity гэж:

- (1) максимум түлшгүй жинг (MZFW) заагаагүй бол, тухайн MCTOW-ээс хоосон жин, агаарын хөлгийн зайлшгүй шаардлагатай төхөөрөмжийн жин болон дараах жингээс бүрдсэн үйл ажиллагааны ачааллыг хасаж тооцсон жинг:
 - (i) VFR-ийн цаг агаарын нөхцөлд, 322км (174nm)-ээс хол зайтай орон нутгийн нисэх буудлуудын хоорондох нислэгт ИНД-ийн дагуу шаарддаг тухайн түлшний минимум жин;
 - (ii) Маягийн гэрчилгээний өгөгдлийн хуудсанд заасан тосны максимум багтаамж, эсхүл 160 кг тосны аль бага жин;
 - (iii) шаардлагатай нисэх багийн гишүүн бүрийг 91 кг-аар;
 - (iv) шаардлагатай катерингийн хангалт; эсхүл
- (2) Максимум түлшгүй жинг (MZFW) заасан бол, максимум түлшгүй жингээс, хэрэглэх түлш, тосноос бусад хоосон жин болон дараах жингээс бүрдсэн ачааллыг хасаж тооцсон жинг:
 - (i) агаарын хөлгийн зайлшгүй шаардлагатай төхөөрөмжийн жин болон үйл ажиллагааны ачааллын жин;
 - (ii) минимум нисэх багийн гишүүн бүрийг 91 кг-аар;
 - (iii) шаардлагатай катерингийн хангалт;

Төөрсөн агаарын хөлөг / Strayed aircraft гэж төлөвлөсөн зам, эсхүл мэдээнээс их хэмжээгээр хазайж, холбоо тасарсан агаарын хөлгийг;

Төсөөтэй олон систем / Multiple identical system гэж төсөөтэй системийн ижил элемент, гэхдээ EDTO нислэгт нөлөөлөх системээс тусдаа;

Төсөөтэй олон системийн техник үйлчилгээ / Multiple identical system maintenance гэж 2 турбинт-хөдөлгүүртэй нисэх онгоцны хувьд, төсөөтэй олон системд хуваарьт, эсхүл хуваарьт бус техник үйлчилгээний үед, ижил цаг хугацаанд хийгдсэн техник үйлчилгээний ажиллагааг;

Туйлын бүс / Polar area гэж хойд өргөргийн 78°-аас хойш, эсхүл өмнөд өргөргийн 60°-аас урагш газар зүйн бүсийг;

Тунадастай / Contaminated гэж ХБЗ-ны хувьд, шаардлагатай ХБЗ-ны урт болон өргөний хүрээнд, тухайн талбайн гадаргуугийн 25%-иас дээш талбай нь ус, шавар шалбааг, эсхүл 3 мм-ээс дээш зузаантай зөөлөн цасаар хучигдсан, эсхүл ХБЗ-ны гадаргуугийн талбайн хэсэг мөстсөн бол;

Турбинт-хөдөлгүүртэй / Turbine powered гэж турбо-жэт, эсхүл турбо-фэн, эсхүл турбо-проп, эсхүл турбо-голт хөдөлгүүрийг;

Турбо-голт / Turboshaft гэж илүүдэл хийн урсгалын энергийг хөдөлгүүрийн голыг эргүүлэхэд ашигладаг хийн турбинт хөдөлгүүрийг;

Турбо-жэт / Turbojet гэж илүүдэл хийн урсгалын энергийг шууд татах хүч болгон ашигладаг хийн турбинт хөдөлгүүрийг;

Турбо-фэн / Turbofan гэж турбин тийрэлтэт хөдөлгүүрийн дотоод контураас үүсэх хийн урсгалын илүүдэл энергийг ашиглан компрессорыг эргүүлж, хөдөлгүүрийн дотоод контурын гадуурх агаарын урсгалын энергийг нэмэлт татах хүч болгон ашигладаг хөдөлгүүрийг;

Тусгай VFR-ийн нислэг / Special VFR flight гэж НХУ-ын нэгжээс VMC-ээс бага цаг уурын нөхцөлд, удирдлагын зоонд үйл ажиллагаа гүйцэтгэхийг зөвшөөрсөн VFR-ийн нислэгийг;

Тусгай зориулалтын нисэхийн үйл ажиллагаа / Specialised operation гэж агаараар зорчигч, эсхүл барааг хөлс, эсхүл шан урамшуулалтай тээвэрлэх дараах үйл ажиллагааг:

(2) дараах:

- (ii) зорчигч бүр нь тухайн үйл ажиллагаанд тодорхой ажил, эсхүл үүрэг гүйцэтгэж байгаа, эсхүл ажил, үүрэг гүйцэтгэх сургалт хийж байгаа; эсхүл
- (iii) бөглүү аэродромоос, эсхүл бөглүү аэродром руу зорчигч, эсхүл эд бараа тээвэрлэж байгаа, эсхүл

(3) (1)-д зааснаас бусад дараах үйл ажиллагаа:

- (i) ИНД-133-ын дагуу гүйцэтгэдэг нисдэг тэрэгний дүүжинт тээврийн үйл ажиллагаа; эсхүл
- (ii) ИНД-137-ийн дагуу гүйцэтгэдэг хөдөө аж ахуйн агаарын хөлгийн үйл ажиллагаа;

Тухайн байрлалын газрын түвшин / Ground level at its site гэж тухайн байрлалын эргэн тойрон 600 м радиус доторх хамгийн өндөр газрыг ойлгоно.

Түвшин / Altitude гэж далайн дундаж түвшнээс хэмжсэн, түвшний, цэгийн, эсхүл цэг гэж үзсэн объектын босоо зайг;

Түвшин / Level гэж нислэгт байгаа агаарын хөлгийн босоо байршилд хамаарах, өндөр, түвшин, эсхүл нислэгийн түвшин зэрэг олон утгатай ерөнхий ойлголтыг;

Түгээгдсэн мэдээллийн зөрчил / Promulgated information incident гэж нисэхийн мэдээллийн эмхтгэл, газрын зураг, схем зураг, эсхүл бусад хэлбэрээр агаарын хөлгийн үйл ажиллагаанд зориулан түгээгдсэн ноцтой алдаатай, бүрэн бус, эсхүл төөрөгдүүлсэн мэдээлэл, эсхүл нисэхийн өгөгдөлтэй холбоотой зөрчлийг;

Тээш / Baggage гэж үйл ажиллагаа эрхлэгчийн зөвшөөрлөөр агаарын хөлөгт тээвэрлэж байгаа зорчигч, эсхүл багийн гишүүдийн хувийн өмч хөрөнгө, эсхүл агаарын хөлгөөр тээвэрлэхээр зорьж байгаа зорчигч, эсхүл багийн гишүүдийн хувийн өмч хөрөнгө;

Удирдлагын бүс / Control area гэж газрын дээр тогтоосон хязгаараас эхлээд дээш үргэлжлэх хяналттай агаарын зайг;

Удирдлагын зоон / Control zone гэж газрын гадаргуугаас эхлээд тухайн тогтоосон хязгаар хүртэл дээш үргэлжлэх удирдлагатай агаарын зайг;

Удирдлагын систем / Control system гэж нислэгийн удирдлага, хөдөлгүүр болон сэнсний удирдлага, холбогдох бусад системийн удирдлага болон хамааралтай ажиллах механизмын удирдлагыг багтаасан, нислэгийн зам, агаарын хөлгийн байрлал, эсхүл татах хүчийг шууд өөрчлөх чадвартай системийг;

Ур чадвараа амжилттай шалгуулах / Successfully demonstrate competency гэж ИНД-61-ийн О, ОА, ОВ болон ОС Бүлгийн зорилгод нийцүүлэн, зэрэглэл эзэмших хүсэлт гаргагч, эсхүл зэрэглэл эзэмшигч нь тухайн зэрэглэлийн дагуу зөвшөөрөгдсөн холбогдох үйл ажиллагааг гүйцэтгэх хангалттай мэдлэг болон ур чадвараа шалгуулах зорилгоор мэргэшсэн холбогдох шалгагч-нисгэгч, эсхүл багш-нисгэгчид 61.701, 61.707, 61.711, 61.717, 61.721, 61.727, 61.731 болон 61.737-гийн дагуу аман болон нислэгийн шалгалт өгөхийг.

Усан дээгүүрх үргэлжилсэн нислэгийн үйл ажиллагаа / Extended over-water operation гэж эргээс 93 км (50 nm) зайтай цэгийг агуулсан, төлөвлөсөн нислэгийн замаар гүйцэтгэх нисэх онгоцны үйл ажиллагаа;

Утсан удирдлагатай агаарын хөлгийн загвар / Control line model aircraft гэж тухайн агаарын хөлгийг нисгэж байгаа этгээд нэг, эсхүл хэд хэдэн утсаар удирддаг, нэг төвтэй тойргоор хязгаарлагдан нисдэг агаарын хөлгийн загварыг;

Үзүүлэлт / Specification гэж агаарын хөлөгт ашиглагдаж байгаа эд зүйлийн минимум үзүүлэлтийн стандартыг;

Үзүүлэлтийн элэгдлийн зөвшөөрөгдөх хэмжээ / Performance deterioration allowance гэж тухайн нисэх онгоц үйлдвэрлэгчийн гаргасан, түлшний зарцуулалтын тоон хэмжээ болон тодорхой нисэх онгоцонд хамаарах түлшний бодит зарцуулалтын хоорондын зөрүүг;

Үйл ажиллагаа гүйцэтгэх / Operate гэж агаарын хөлгийн хувьд, тухайн этгээд нь агаарын хөлөгтэй хамт байгаа эсэхээс үл шалтгаалан, тухайн агаарын хөлгийг нисгэх, ашиглах, эсхүл тухайн агаарын хөлгийг нисэхийг зөвшөөрөх, эсхүл нисгэхэд хүргэх шалтгаан болохыг; "үйл ажиллагаа эрхлэгч"-ийг ижил утгаар ойлгоно.

Үйл ажиллагаа эрхлэгч / Operator гэж ИНД-92-ын хувьд, агаарын хөлгийн үйл ажиллагаанд оролцож байгаа, эсхүл оролцохыг санал болгож байгаа этгээдийг;

Үйл ажиллагааны байршил / Operating position гэж нэг, эсхүл хэд хэдэн нислэгийн хөдөлгөөний удирдагч, эсхүл нислэгийн мэдээллийн ажилтны тогтоосон бүс, эсхүл хариуцлагын бүсэд нислэгийн хөдөлгөөний удирдлагын үйлчилгээ үзүүлдэг ажлын байрыг;

Үйл ажиллагааны бүс / Operational area гэж үйл ажиллагааны бүсийн таних тэмдгээр тогтоосон, эсхүл үйл ажиллагааны байгууламж байрласан бүсийг багтаасан, агаарын хөлгийн хөдөлгөөн, эсхүл маневр хийдэг аэродром дээрх талбайг;

Үйл ажиллагааны тодорхойлолт / Operations specifications гэж тухайн гэрчилгээний салшгүй хэсэг болох эрх, хязгаарлалт болон журмыг багтаасан, тухайн агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээнд Даргын тогтоосон нөхцөлийг;

Үйл ажиллагааны цикл / Operating cycle гэж хөөрөлт үйлдэх, өндөр авах, нислэгийн замын дагуух хэсэг, өндөр алдах болон буулт үйлдэхээс бүрддэг бүтэн нислэгийн сегментийг;

Үйлдвэрлэгчийн техник үйлчилгээний хуваарь / Manufacturer's maintenance schedule гэж тухайн агаарын хөлөг, түүний хөдөлгүүр, сэнс, ротор, хэрэгсэл, ослын төхөөрөмж болон эд ангийг гэрчилгээжүүлэх эрх бүхий байгууллагаас шаардсаны дагуу үйлдвэрлэгчээс гаргасан Техник үйлчилгээний зааварт, эсхүл НТЧ-ын хадгалалтын зааварчилгаанд заасан хөтөлбөрийг;

Үйлдвэрлэсэн огноо / Date of manufacture гэж бүтээгдэхүүний хувьд, маягийн загварын шаардлага хангасныг харуулсан тухайн бүтээгдэхүүний үзлэг шалгалтын бүртгэлийн он, сар, өдрийг;

Үйлчилгээний агент / Handling agent гэж зорчигч, эсхүл ачааг хүлээн авах, ачих, буулгах, шилжүүлэх, эсхүл бусад ажиллагааг багтаасан, үйл ажиллагаа эрхлэгчийн бүх, эсхүл зарим үйл ажиллагааг түүний өмнөөс гүйцэтгэдэг байгууллагыг;

Үндсэн нислэгийн төлөвлөгөө / Filed flight plan гэж нисгэгч, эсхүл томилогдсон төлөөлөгчөөс НХУ-ний нэгжид ирүүлсэн, өөрчлөлт ороогүй үндсэн төлөвлөгөөг;

Үндсэн хөдөлгөөн / Essential traffic гэж зайчлал шаардлагатай бусад удирдлагатай нислэгтэй хамааралтайгаар, тогтоосон минима-гаар зайчлаагүй аливаа удирдлагатай нислэгийн хөдөлгөөнийг;

Үндсэн шүхэр / Main parachute гэж аврах шүхрээс бусад, үндсэн шүхрээр ашиглах зорилгоор зохион бүтээсэн шүхрийг;

Шалгалт авах этгээд / Evaluator гэж багийн гишүүн, багш, сургагч, бусад шалгалт авах этгээд болон бусад үйл ажиллагаа хариуцсан ажилтны ажлын гүйцэтгэлийг шалгах этгээдийг мэргэшүүлэх, мэргэшил дээшлүүлэх хөтөлбөрийг дүүргэж, шалгуулсан мэргэшсэн шалгагч-нисгэгч, эсхүл этгээдийг;

Үнэмлэх / Licence гэж Даргын олгосон нисэхийн ажилтны үнэмлэх, эсхүл зэрэглэлийг;

Үнэмлэх / Licence гэж ИНД-103-ын хувьд, тухайн зорилгоор Даргын шилжүүлсэн эрх эзэмшигчийн олгосон үнэмлэх, зэрэглэлийг;

Үнэмлэх / Licence гэж ИНД-105-ын хувьд, дараах эрх, эсхүл зөвшөөрөл эзэмшигчээс олгосон үнэмлэхийг:

- (1) тухайн зорилгоор Даргын шилжүүлсэн эрх; эсхүл
- (2) шүхрийн буулт үйлдэх зорилгоор байгууллагын гишүүдэд шүхрийн байгууллагаас олгосон зөвшөөрөл (энэ нь 1995 оноос хойш хүчинтэй);

Үнэмлэх эзэмшигч / Licence holder гэж дараах этгээдийг:

- (1) нисэхийн баримт бичиг эзэмшдэг, эсхүл нисгэгч;
- (2) ЭМГ эзэмшдэг, эсхүл эзэмшихийг дүрмээр шаардсан.

Үүлний суурийн өндөр / Ceiling гэж газар, эсхүл усан гадаргуугаас дээш, тэнгэрийн хагасаас илүүг бүрхсэн, 6000м-ээс (20 000ft) доош өндөртэй, үүлний хамгийн нам давхаргын суурь хүртэлх өндрийг;

Үхлийн аюултай гэмтэл / Fatal injury гэж ослоос хойш 30 хоногийн дотор үхэлд хүргэсэн гэмтлийг;

Хавсралт 1 / Annex 1 гэж Конвенцийн Хавсралт 1-ийг;

Хавсралт 2 / Annex 2 гэж Конвенцийн Хавсралт 2-ыг;

Хавсралт 3 / Annex 3 гэж Конвенцийн Хавсралт 3-ыг;

Хавсралт 10 / Annex 10 гэж Конвенцийн Хавсралт 10-ыг;

Хавсралт 11 / Annex 11 гэж Конвенцийн Хавсралт 11-ийг;

Халхлагдсан үйл ажиллагаа / Shielded operation гэж байгалийн, эсхүл хүний бүтээсэн байгууламжийн оройгоос доош, 100 м дотор хийгдэх агаарын хөлгийн үйл ажиллагааг;

Хамтарсан нислэгийн цаг / Dual flight time гэж тухайн этгээд нь хос удирдлагатай агаарын хөлгийн бүхээгт зохих ёсоор үнэмлэх болон зэрэглэл эзэмшсэн нисгэгчээс нислэгийн зааварчилгаа авч байгаа үеийн нислэгийн цагийг;

Хамтран нисгэгч / Co-pilot гэж хөлгийн даргын үүргээс бусад, нислэгийн жолоодлогын үүрэг гүйцэтгэж байгаа үнэмлэхтэй нисгэгчийг, гэхдээ тухайн агаарын хөлгийн бүхээгт байгаа нисгэгчээс нислэгийн зааварчилгаа авч байгаа нисгэгч хамаарахгүй;

2-р нисгэгч / Second-in-command гэж хөлгийн даргаас бусад, тухайн агаарын хөлгийн үйл ажиллагааны нислэгийн зааварт шаардсан нисгэгчийг.

Ханг-глайдер / Hang glider гэж нисгэгч зөвхөн хөлөө ашиглан хөөрч, буудаг моторт-глайдерийг багтаасан глайдерийг, үүнд параглайдер багтана;

Ханг-глайдерын үйл ажиллагаа эрхлэх байгууллага / Hang gliding organisation гэж ханг-глайдерын үйл ажиллагаатай холбоотой тусгай эрхийг хэрэгжүүлэх эрх олгосон, ИНД-149-ийн дагуу нисэх клубын гэрчилгээ эзэмшигчийг;

Харгалзагчтай зорчигч / Escorted passenger гэж агаарын тээврийн үйл ажиллагааны үед томилогдсон харгалзагчийн оролцоо шаарддаг зорчигчийг;

Хариуцлагын бүс / Area of responsibility гэж нислэгийн хөдөлгөөний үйлчилгээний байгууллага, түүний салбар, нэгжийн хариуцсан агаарын зайг (аэродромын бүсийн хувьд маневрлах талбайг оролцуулна);

ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай / Runway visual range гэж ХБЗ-ын гадаргуугийн тэмдэглэгээ, эсхүл ХБЗ-г тэмдэглэсэн, эсхүл түүний голын шугамыг харуулсан гэрлийг ХБЗ-ны төвийн шугам дээр байгаа агаарын хөлгийн нисгэгчийн харж чадах зайг;

ХБЗ-ны талбай / Runway strip гэж ХБЗ болон зогсоох замыг (хэрэв зогсоох зам/stopway байгаа бол) багтаасан, дараах зорилгоор тогтоосон талбайг:

- (1) ХБЗ-аас агаарын хөлөг гарах үед үүсэх гэмтлийн эрсдлийг багасгах;
- (2) хөөрөлт, эсхүл буулт үйлдэх үйл ажиллагааны үед тухайн ХБЗ-ны талбайн дээгүүр нисэж байгаа агаарын хөлгийг саадаас хамгаалах гадаргууг хангах;

ХБЗ-ны төгсгөлийн аюулгүйн зурвас (RESA) / Runway end safety area (RESA) гэж ХБЗ-ны үргэлжилсэн төвийн шугамтай тэгш хэмтэй ба нисэх онгоц ХБЗ-д дутуу суух, эсхүл даван гүйж гарах үед учрах гэмтлийн эрсдлийг багасгахад зориулагдсан ХБЗ-ны талбайн төгсгөлтэй зэрэгцээ байрлах талбайг;

Хоосон жин / Empty weight гэж дараах жинг багтаасан агаарын хөлгийн хоосон жинг:

- (1) агаарын хөлгийн хүчилсэн бүтэц, хөдөлгүүр, сэнс болон ротор;
- (2) агаарын хөлөгт суурилуулсан төхөөрөмж;
- (3) агаарын хөлөгт суурилуулсан тэнцвэржүүлэх ачаа;
- (4) агаарын хөлөгт байгаа хэрэглэх боломжгүй түлш;
- (5) агаарын хөлгийн системийн хэвийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай бүрэн дүүргэсэн шингэн, үүнд цэвэр ус, жорлонгийн ус болон тухайн агаарын хөлгийн хөдөлгүүрт хүч нэмэгдүүлэх зорилгоор хэрэглэх ус орохгүй;
- (6) нислэгийн заавар, эсхүл түүний нэмэлт хавсралтын жин, төвлөрөлтийн хэсэгт заасан эд зүйл;

Хөгжлийн бэрхшээлтэй зорчигч / Disabled passenger гэж агаарын тээврийн үйл ажиллагааны үед бие махбодь, эрүүл мэнд, эсхүл сэтгэхүйн нөхцөлөөс шалтгаалан ердийн зорчигчоос илүү тусгайлсан анхаарал халамж шаарддаг зорчигчийг;

Хөдөлгөөнт бүс / Movement area гэж агаарын хөлгийн хөөрөлт болон буулт болон гадаргуу дээрх хөдөлгөөнд ашиглахад зориулагдсан, маневрын талбай, техник үйлчилгээний талбай болон апроныг багтаасан аэродромын тодорхой хэсгийг;

Хөдөлгүүрийн өгөгдлийг автоматаар бичих систем / Automatic engine data recording system гэж агаарын хөлгийн хөдөлгүүрийн нислэгт тэнцэх нөхцөлтэй холбоотой олон төрлийн үзүүлэлтийг хэмжих тусгай мэдрэгчээс өгөгдөл авч хадгалдаг системийг;

Хөдөө аж ахуйн агаарын хөлгийн арилжааны үйл ажиллагаа / Commercial agricultural aircraft operation гэж хөлс, эсхүл шан урамшуулалтай гүйцэтгэж байгаа хөдөө аж ахуйн агаарын хөлгийн үйл ажиллагааг;

Хөдөө аж ахуйн агаарын хөлгийн үйл ажиллагаа / Agricultural Aircraft Operation гэж дараах зорилгоор, ачаалах талбай болон холбогдох ажлын талбай хоорондын шилжих нислэгийг багтаасан нэг, эсхүл хэд хэдэн нислэг үйлдэж байгаа агаарын хөлгийн үйл ажиллагааг:

- (1) агаараас шингэн цацах;
- (2) агаараас бордоо цацах;
- (3) агаараас хортон мэрэгчийн хор цацах;
- (4) ХАА-н химийн, эсхүл ХАА, цэцэрлэгжүүлэлт, ой модны хамгаалалтад нөлөөлөх бодис цацах;
- (5) хөдөө орон нутагт малчдад шаардлагай хангамжийг агаараас хаях, эсхүл шаардлагай материалыг хүргэх;
- (6) саадаас дээш 150 м-ээс (500 ft) доош өндөрт газар тариалан, ой мод, эсхүл усан гадаргуугийн тандалт хийх;
- (7) хөдөө орон нутагт мал, амьтан тээвэрлэх, эсхүл тэжээл хүргэх;
- (8) энэ зүйлийн (1) - (7)-д заасан үйл ажиллагааг гүйцэтгэхээр төлөвлөсөн ажлын талбайд тандалт хийх;

Хөлгийн дарга / Pilot-in-command гэж тухайн агаарын хөлгийн үйл ажиллагаа, аюулгүй байдлыг хариуцсан, агаарын хөлгөөр үйл ажиллагаа эрхлэгчийн томилсон нисгэгчийг;

Хөлгийн даргын дадлага / Command practice гэж үйл ажиллагаа эрхлэгчээс, тухайн зорилгоор томилсон хөлгийн даргын хяналтан дор, нислэгийн турш хөлгийн даргын ажил, үүргийг гүйцэтгэх хамтран нисгэгчийн гүйцэтгэлийг;

Хөнгөн спортын агаарын хөлөг / Light Sport Aircraft гэж нисдэг тэрэгнээс бусад дараах агаарын хөлгийг:

- (1) хөөрөлтийн максимум жин нь:
 - (i) 600 кг, эсхүл түүнээс бага;
 - (ii) усан дээрх үйл ажиллагааны хувьд, 650 кг;
- (2) агаараас хөнгөн агаарын хөлгийн хувьд, 600 кг, эсхүл түүнээс бага максимум нийт жинтэй;
- (3) хэрэв хөдөлгүүртэй бол, ганц турбинт-бус, сэнст-хөдөлгүүртэй;
- (4) 45 knot максимум хурдны нурултын хурдтай;
- (5) хэрэв глайдер бол, 135 knot максимум хэзээ ч хэтэрч болохгүй хурдтай (VNE):
- (6) хэрэв хамааралтай бол, бүтээмжлэлгүй бүхээгтэй;
- (7) нисгэгчийн суудлыг багтаасан максимум 2 суудлын багтаамжтай.

Хөөрөлтийн боломжит зай / Take-off distance available гэж хөөрөлтийн гүйлт үйлдэх боломжит зайн урт дээр нэмж аливаа саадаас чөлөөтэй талбайн уртыг;

Хөөрөлтийн гүйлт үйлдэх боломжит зай / Take-off run available гэж нисэх онгоцны хөөрөлтийн газрын гүйлтэд ашиглахад тохиромжтой ба боломжтой гэж аэродромын үйл ажиллагаа эрхлэгчийн мэдүүлсэн ХБЗ-ны уртыг;

Хөөрөлтийн гүйлт-зогсоох боломжит зай / Accelerate-stop distance available (ASDA) гэж хөөрөлтийн гүйлт үйлдэх боломжит зайн урт (TORA) дээр нэмж зогсоох замын уртыг;

Хөөрөлтийн жин / Take-off weight гэж хөөрөлтийн гүйлт үйлдэхийн өмнө нисэх онгоцон дээр, эсхүл нисэх онгоцон дотор байгаа бүх зүйл, эсхүл хүмүүсийг багтаасан, хөөрөлтийн гүйлт үйлдэхийн өмнөх тухайн нисэх онгоцны жинг;

Хөөрч, буух зурвас (ХБЗ) / Runway гэж агаарын хөлгийн буулт, хөөрөлтөд зориулан бэлдсэн, газрын аэродром дээр тогтоосон тэгш өнцөгт талбайг;

Хувийн байрлал дохиологч / Personal locator beacon гэж эрэн хайх, авран туслах үйл ажиллагааг хялбаршуулах зорилгоор, өвөрмөц дохиог тогтоосон давтамжаар мэдээлдэг, хувь хүн биедээ авч явахаар бүтээсэн, гараар ажлуулдаг төхөөрөмжийг;

Хууль / Act гэж Иргэний нисэхийн тухай хуулийг;

Хууль бус халдлага / Unlawful interference гэж зорчигч, багийн гишүүн, газрын ажилтан, агаарын хөлөг, эсхүл байгууламж, төхөөрөмжид аюул учруулах үйлдэл, эсхүл завдсан үйлдлийг;

Хуурай / Dry гэж ХБЗ-ны хувьд, чийгтэй үед ч үр дүнтэй тоормозлох нөхцөлийг хадгалах зорилгоор хучилттай ХБЗ-д тусгайлан бэлдсэн товгор, эсхүл ховилтой нойтон бус, эсхүл тунадасгүй ХБЗ-ыг;

Хүнгүй агаарын хөлгийн систем / Unmanned aircraft system гэж бүхээгтээ нисгэгчгүй үйл ажиллагаа гүйцэтгэдэг агаарын хөлөг болон түүний холбогдох элементийг;

Хүнгүй агаарын хөлөг / Unmanned aircraft гэж бүхээгтээ нисгэгчгүй ажиллахаар зохион бүтээгдсэн бөмбөлөг, утсан удирдлагатай агаарын хөлгийн загвар, чөлөөт нислэгийн агаарын хөлгийн загвар болон алсын удирдлагатай агаарын хөлгийг;

Хүнд гэмтэл / Serious injury гэж ослын улмаас хүнд учирсан дараах гэмтлийг:

- (1) гэмтэл авснаас хойш 7 хоногийн дотор, 48 цагаас дээш хугацаагаар эмнэлэгт хэвтэж эмчлүүлэх шаардлагатай; эсхүл
- (2) хөл, гарын хуруу, эсхүл хамрын ясны жижиг хугарлаас бусад ясны хугаралд хүргэсэн; эсхүл
- (3) биеийн гэмтлээс шалтгаалан цус ихээр алдах, мэдрэлийн судас, булчин, эсхүл шөрмөс хүндээр гэмтэх; эсхүл
- (4) дотоод эрхтний гэмтэл; эсхүл
- (5) II, эсхүл III зэргийн түлэгдэлт, эсхүл их биеийн гадаргуугийн 5%-иас дээш түлэгдэлт; эсхүл

(6) тогтоогдсон халдварт бодисын хордлого, эсхүл гэмтэл учруулахуйц төөнөлт;

Хүнд чөлөөт бөмбөлөг / Heavy free balloon гэж дараах чөлөөт бөмбөлгийг:

(1) ашигт ачаа тээвэрлэдэг:

- (i) нийлбэр жин нь 6 кг, эсхүл түүнээс их жинтэй; эсхүл
- (ii) ашигт ачааны багц нь 3 кг, эсхүл түүнээс их жинтэй; эсхүл
- (iii) ашигт ачааны багц нь 2 кг, эсхүл түүнээс дээш, 13 гр/см²-аас их талбайн нягтралтай;

(2) ашигт ачааг олс, эсхүл бусад хэрэгсэл ашиглан дүүжилдэг, бөмбөлөгт дүүжилсэн тухайн ашигт ачааг салгахад 230 Ньютон, эсхүл түүнээс их үйлчлэх хүч шаарддаг;

Хүчинтэй / Current гэж үнэмлэх, зэрэглэл, эсхүл эрүүл мэндийн гэрчилгээний хувьд, эрхээ хэрэгжүүлэх зорилгоор тухайн баримт бичиг эзэмшигч нь туршлага хадгалах болон эрүүл мэндийн бүх шаардлагыг хангасан байх ба тухайн баримт бичиг нь хүчинтэй байхыг;

Хүчинтэй / Valid гэж:

- (a) үнэмлэх, эсхүл зэрэглэлийн хувьд, тухайн бичиг баримтыг ИНД-ийн дагуу олгосон ба түүний хугацаа дуусаагүй, түдгэлзүүлээгүй, эсхүл хүчингүй болгоогүй байхыг;
- (b) эрүүл мэндийн гэрчилгээний хувьд, тухайн эрүүл мэндийн гэрчилгээг ИНД-67-ийн дагуу олгосон ба түүний хугацаа дуусаагүй, түдгэлзүүлээгүй, эсхүл хүчингүй болгоогүй байхыг.

Хэлипорт / Heliport гэж бүхэлдээ, эсхүл хэсэгчлэн нисдэг тэрэгний буулт, хөөрөлт болон газрын хөдөлгөөнд ашиглахад зориулсан, эсхүл бүтээсэн, газар, эсхүл усан дээр тогтоосон талбай болон байгууламж дээр тогтоосон талбайг;

Хэрэг явдал / Occurrence гэж осол, эсхүл зөрчлийг;

Хэрэглэлийн нислэг / Instrument flight гэж гадны хяналтын цэгийг ашиглалгүй, зөвхөн хэрэглэлээр баримжаалан агаарын хөлгөөр үйлдэх нислэгийг;

Хэрэглэлийн нислэгийн журам / Instrument flight procedure гэж IFR-ийн дагуух агаарын хөлгийн үйл ажиллагаанд зориулан дараах мэдээллээс бүрдсэн, эсхүл холбоотой ил харааны, эсхүл хэрэглэлийн нислэгийн журмыг:

- IFR-аар нисэн ирэх болон нисэн гарах замыг багтаасан IFR-ийн нислэгийн зам;
- IFR-ийн түвшин;
- стандарт хэрэглэлээр нисэн ирэх;
- стандарт хэрэглэлээр нисэн гарах;
- онцгой цэгийг багтаасан, гэхдээ үүгээр хязгаарлагдахгүй;
- навигацийн туслах хэрэгслийг шилжүүлэх цэг;
- IFR-ийн мэдээлэх цэг;
- IFR-ийн онцгой цэг;

- тогтоосон цэг;
- IFR-ийн хүлээх тойрог;
- ойртолтоос 2-т гарах холбогдох журам болон цаг уурын минима-г багтаасан хэрэглэлээр ойртолт үйлдэх журам;
- хэрэглэлээр нисэн гарах журам болон холбогдох цаг уурын минима;

Хэрэглэлийн нислэгийн журмын үйлчилгээ / Instrument flight procedure service гэж хэрэглэлийн нислэгийн журмыг зохиох, баталгаажуулах, гэрчилгээжүүлэх, эсхүл хадгалах үйлчилгээг;

Хэрэглэлийн нислэгийн цаг / Instrument flight time гадны хяналтын цэгийг ашиглалгүй, зөвхөн хэрэглэлээр баримжаалан агаарын хөлгөөр үйлдэх нислэгийн хугацааг;

Хэрэглэлийн ХБЗ / Instrument runway гэж хэрэглэлээр ойртолт үйлдэх журмыг ашиглаж байгаа агаарын хөлгийн үйл ажиллагаанд зориулсан дараах аль нэг төрлийн ХБЗ-ыг:

- (1) *Нарийвчлалтай бус ойртолтын ХБЗ*: алсын барааны харагдац 1000 м-ээс багагүй байхад хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа-төрөл А-гийн дараа буулт үйлдэхэд зориулсан, ил харааны болон ил харааны бус туслах хэрэгсэл, тэмдэглэгээгээр тоноглосон ХБЗ;
- (2) *Нарийвчлалтай ойртолтын ХБЗ, категори I*: алсын барааны харагдац 800 м-ээс багагүй, эсхүл ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай 550 м-ээс багагүй ба шийдвэр гаргах өндөр нь (DH) 60 м-ээс (200 ft) багагүй байхад хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа-төрөл В-гийн дараа буулт үйлдэхэд зориулсан, ил харааны болон ил харааны бус туслах хэрэгсэл, тэмдэглэгээгээр тоноглосон ХБЗ;
- (3) *Нарийвчлалтай ойртолтын ХБЗ, категори II*: ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай 300 м-ээс багагүй ба шийдвэр гаргах өндөр нь (DH) 60 м-ээс (200 ft) бага, гэхдээ 30 м-ээс (100 ft) багагүй байхад хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа-төрөл В-гийн дараа буулт үйлдэхэд зориулсан, ил харааны болон ил харааны бус туслах хэрэгсэл, тэмдэглэгээгээр тоноглосон ХБЗ;
- (4) *Нарийвчлалтай ойртолтын ХБЗ, категори III*: дараах нөхцөлд, ХБЗ-ын гадаргуу хүртэл хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа-төрөл В дараа буулт үйлдэхэд зориулсан, ил харааны болон ил харааны бус туслах хэрэгсэл, тэмдэглэгээгээр тоноглосон ХБЗ:
 - (i) Категори IIIA: шийдвэр гаргах өндөр нь (DH) 30 м-ээс (100 ft) бага, эсхүл шийдвэр гаргах өндөр заагаагүй ба ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай 175 м-ээс багагүй байх үйл ажиллагаанд зориулсан;
 - (ii) Категори IIIB: шийдвэр гаргах өндөр нь (DH) 15 м-ээс (50 ft) бага, эсхүл шийдвэр гаргах өндөр заагаагүй ба ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай 175 м-ээс бага, гэхдээ 50 м-ээс багагүй байх үйл ажиллагаанд зориулсан;

- (iii) Категори IIIС: шийдвэр гаргах өндөр заагаагүй (DH) ба ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зайн хязгаарлалт заагаагүй үйл ажиллагаанд зориулсан;

Хэрэглэлийн цаг / Instrument time нь тухайн нисгэгчийн хэрэглэлийн нислэгийн цаг болон зөвшөөрөгдсөн механик хэрэгслээр дуураймал нислэгийн дадлагыг хийсэн цагийг багтаана;

Хэрэглэлийн нислэгийн цаг уурын нөхцөл / Instrument meteorological conditions гэж VMC-д заасан минима-гаас бага, алсын барааны харагдац, үүлнээс барих зай ба үүлний доод суурийн өндрөөр илэрхийлдэг цаг уурын нөхцөлийг;

Хэрэглэлээр ойртолт үйлдэх журам / Instrument approach procedure гэж ойртолт үйлдэх эхний үе шатны саадаас хамгаалагдсан, эсхүл хамааралтай бол, тогтоосон нисэн ирэх замын эхлэлээс буулт үйлдэж чадах цэг хүртэл болон түүнээс цааш, хэрэв буулт үйлдэж чадаагүй бол саадыг давах зайн шалгуурыг хангасан хүлээх, эсхүл нислэгийн замын дагуух цэгт нислэгийн хэрэглэлээр баримжаалан гүйцэтгэх урьдчилан тогтоосон бүлэг маневрыг;

Хэрэгсэл / Appliance гэж нислэгт агаарын хөлгийг ажиллуулах, эсхүл удирдахад ашигладаг, эсхүл ашиглахаар зорьж байгаа, эсхүл тухайн агаарын хөлөгт суурилагдсан, эсхүл бэхлэгдсэн, хүчилсэн бүтэц, хөдөлгүүр, эсхүл сэнснээс бусад хэрэглэл, механизм, төхөөрөмж, эд анги, эсхүл туслах тоноглолыг;

Хэсэгчилсэн үзлэг / Progressive inspection гэж агаарын хөлгийг бүхэлд нь хэд хэдэн хэсэгт хувааж хийх жижиг үзлэгийг;

Хэт хөнгөн агаарын хөлгийн байгууллага / Microlight organisation гэж хэт хөнгөн агаарын хөлгийн үйл ажиллагаатай холбоотой эрхийг хэрэгжүүлэхээр зөвшөөрөгдсөн ИНД-149-ийн дагуу олгосон Нисэх клубийн гэрчилгээ эзэмшигчийг;

Хэт хөнгөн агаарын хөлөг / Microlight aircraft гэж Даргын хүлээн зөвшөөрөхуйц бага моментийн үзүүлэлттэй, хоёроос дээшгүй хүн тээвэрлэхээр зохион бүтээсэн нислэгийн бага үндсэн үзүүлэлттэй агаарын хөлгийг;

Хяналттай агаарын зай / Controlled airspace гэж агаарын зайн ангиллын дагуу, IFR болон VFR-ийн нислэгт НХУ-ээр хангагдсан, тогтоосон хэмжээст агаарын зайг;

Хяналттай аэродром / Controlled aerodrome гэж аэродромын нислэгийн хөдөлгөөнд НХУ-ын үйлчилгээ үзүүлдэг аэродромыг;

Тайлбар - “хяналттай аэродром” гэсэн ойлголт нь тухайн аэродромын нислэгийн хөдөлгөөнд НХУ-ын үйлчилгээ үзүүлдэг, гэхдээ удирдлагын зоон байгаа гэж ойлгож болохгүй.

Хяналттай нислэг / Controlled flight гэж НХУ-ын зөвшөөрөл шаардлагатай нислэгийг;

Хяналттай нэвтрэх бүс / Access controlled гэж үйл ажиллагаатай холбоотой, зөвшөөрөгдөөгүй этгээд нэвтрэхээс сэргийлж, хамгаалагдсан бүсийг ойлгоно.

Цаасан шувуу / Kite гэж хөдөлгөөнгүй цэгт бэхэлсэн, эсхүл гараар барьж салхины хүчээр хөөрдөг, татах хүчний үүсгүүргүй, нисгэгчгүй агаараас хүнд нисдэг төхөөрөмжийг;

Цаг агаарын үндсэн мэдээ / Basic weather report гэж нисэхийн үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор тодорхой газар нутаг, эсхүл агаарын зайд ажиглагдсан дараах цаг агаарын бодит нөхцөлийг тодорхойлж байгаа аман мэдээллийг:

- (1) салхины чиглэл ба хүч;
- (2) далайн дундаж түвшний агаарын даралт;
- (3) агаарын хэм;
- (4) цаг агаарын нөхцөл болон үлшил;

Цаг уурын алба / Meteorological office гэж цаг уурын үйлчилгээгээр хангадаг, эсхүл дэмжлэг үзүүлдэг албыг, эсхүл цаг уурын мэдээллийг нэгтгэдэг, боловсруулдаг, эсхүл хэрэглэгчдэд дамжуулдаг албыг;

Цаг уурын алдаатай мэдээлэл / Erroneous meteorological information гэж тухайн мэдээний зөвшөөрөгдөхүйц нарийвчлал, эсхүл зөвшөөрөгдөх зөрүүнээс ихээхэн хэмжээгээр хэтэрсэн, эсхүл хэтэрсэн байж болох цаг уурын мэдээллийг;

Цаг уурын мэдээ / Meteorological report гэж нисэхийн үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор, тодорхой цаг болон байрлалтай холбоотой ажиглагдсан цаг уурын нөхцөлийн мэдэгдлийг;

Цаг уурын мэдээлэл / Meteorological information гэж нисэхийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх цаг уурын мэдээ, дүн шинжилгээ, эсхүл урьдчилсан мэдээ болон одоогийн, эсхүл таамаглаж байгаа цаг уурын нөхцөлтэй холбоотой нисэхийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх бусад мэдэгдлийг;

Цаг уурын үйлчилгээ / Meteorological service гэж нисэхийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор цаг уурын мэдээллээр хангадаг дараах үйлчилгээг:

- (1) Уур амьсгалын мэдээний үйлчилгээ: тодорхой газар нутаг, эсхүл агаарын зайд зориулан уур амьсгалын мэдээ боловсруулах болон хангах үйлчилгээ;
- (2) Урьдчилан мэдээлэх үйлчилгээ: тодорхой газар нутаг, эсхүл агаарын зайн хэсэгт зориулан цаг уурын урьдчилсан мэдээллээр хангах үйлчилгээ;
- (3) Мэдээлэл түгээх үйлчилгээ: цаг уурын мэдээллийг цуглуулах болон түгээх үйлчилгээ;
- (4) Цаг уурын мэдээний зааварчилгаа өгөх үйлчилгээ: цаг уурын одоогийн болон таамаглаж байгаа нөхцөлийг бичгээр болон амаар тайлбарлан мэдээлэх үйлчилгээ;
- (5) Цаг уурын мэдээний үйлчилгээ: цаг уурын тогтмол мэдээгээр хангах үйлчилгээ;

- (6) Цаг уурын ажиглалтын үйлчилгээ: тодорхой газар нутаг дахь агаарын хөлгийн үйл ажиллагаанд нөлөөлөх цаг уурын нөхцөлд ажиглалт хийх үйлчилгээ;

Цагаар хязгаарлагдсан систем / Time limited system гэж тогтоосон цагийн хязгаарлагдсан багтаамжтай бөгөөд тухайн нисэх онгоцны боломжит нислэгийн цагийн үргэлжлэх хугацаа нь уг системээс хамааралтай тухайн нисэх онгоцны системийг;

Цэргийн дуураймал нислэгийн ажиллагаа / Simulated military operation гэж бай чирэх нислэг, эсхүл араас чирсэн байг хөөх, эсхүл 1, эсхүл хэд хэдэн агаарын хөлгөөр цэргийн нислэгийн үүргийн маневрыг гүйцэтгэж байгаа 1, эсхүл хэд хэдэн агаарын хөлөг оролцсон чөлөөт нисэхийн үйл ажиллагааг.

Чадвар алдагдсан / Impaired гэж ядаргаа, гэмтэл, эрүүл мэндийн нөхцөл, эсхүл тухайн этгээд өөрийн, эсхүл бусдын аюулгүй байдалд эрсдэл учруулж болох согтууруулах ундаа, эсхүл бусад эм бэлдмэлийн хэрэглээний нөлөөлөлд орсныг;

Чиглэлийн агаарын хөлөг / Originating aircraft гэж Монгол Улсын аэродромоос тогтмол агаарын тээврийн зорчигч үйлчилгээнд ашиглах, өмнөх нислэг, эсхүл нислэгүүдийн төгсгөлд зорчигч болон ачаагаа буулгасан агаарын хөлгийг, гэхдээ Монгол Улсыг, эсхүл түүний аль нэг нисэх буудлыг дамжин өнгөрч, одоо байгаа ачаалал дээр зорчигч болон ачаа нэмж авч байгаа нөхцөлд агаарын хөлгийг тооцохгүй.

Чөлөөт бөмбөлөг / Free Balloon гэж 1.5 м³-ээс дээш хийн багтаамжтай, чөлөөт нислэгт татах хүчний үүсгүүргүй, нисгэгчгүй аэростатыг;

Чөлөөт нислэгийн агаарын хөлгийн загвар / Free flight model aircraft гэж хөөргөснөөс хойш удирдах боломжгүй нислэгийн замтай, далавчны максимум ачаалал нь 62 гр/дм²-аас (20 oz/ft²) ихгүй агаарын хөлгийн загварыг ойлгоно.

Чөлөөт нисэхийн аэробатик нислэгийн үйл ажиллагаа / Adventure aviation aerobatic operation гэж аэробатик нислэг гүйцэтгэж байгаа чөлөөт нисэхийн үйл ажиллагааг;

Чөлөөт нисэхийн жагсаалын нислэгийн үйл ажиллагаа / Adventure aviation formation flight operation гэж жагсаалын нислэг гүйцэтгэж байгаа чөлөөт нисэхийн үйл ажиллагааг;

Чөлөөт нисэхийн үйл ажиллагаа / Adventure aviation operation гэж нислэгт, эсхүл агаараас гүйцэтгэх үйл ажиллагаанд оролцож байгаа зорчигчид танин мэдэхүйн туршлага олгох зорилготой хөлс, эсхүл шан урамшуулалтай агаараар зорчигч тээвэрлэх дараах үйл ажиллагааг:

- (1) стандарт категорийн НТЧ-ын гэрчилгээ олгосон нисэх онгоц, эсхүл нисдэг тэргээр А-аас А цэг рүү жагсаалын нислэг, аэробатикийн маневр болон огцом өндөр авах, огцом өндөр алдах, огцом эргэлт хийх зэрэг ижил төрлийн стандарт бус нислэгийн маневр хийх;

- (2) тохирох тусгай категорийн анхдагч, тусгай категорийн спортын хөнгөн агаарын хөлгийн, эсхүл тусгай категорийн хязгаарлагдмал НТЧ-ын гэрчилгээ олгосон агаарын хөлгөөр А-аас А цэг рүү (үүнд газар уснаа явагч агаарын хөлгийн усан дээрх завсрын буулт багтана) жагсаалын нислэг, аэробатикийн маневр болон огцом өндөр авах, огцом өндөр алдах, огцом эргэлт хийх зэрэг ижил төрлийн стандарт бус нислэгийн маневр хийх;
- (3) А-аас А цэг рүү Ангилал-2 хэт хөнгөн агаарын хөлгийн нислэг;
- (4) халуун агаарын бөмбөлгийн нислэг;
- (5) глайдерын нислэг;
- (6) ИНД-119-ийн дагуу Даргын олгосон агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээний эрхийн хүрээнд гүйцэтгэдэггүй шүхэр хаях агаарын хөлгийн үйл ажиллагаа;
- (7) тандем-шүхрээр буух үйл ажиллагаа;
- (8) тандем-ханг-глайдер, эсхүл параглайдерын нислэг;

Чухал эд анги / Priority part гэж татгалзал нь аюултай байдалд хүргэх шалтгаан болж болох агаарын хөлөг, түүний хөдөлгүүр, эсхүл сэнсний маягийн гэрчилгээтэй бүтээгдэхүүний эд анги, эсхүл иж бүрдлийг;

Шаардлагатай үзлэг шалгалт / Required inspection гэж ИНД, НТЧ-ын удирдамж, эсхүл батлагдсан Техник үйлчилгээний заавар, хөтөлбөр, эсхүл хуваариар шаарддаг үзлэг шалгалтыг;

Аюулгүй байдлын давхар үзлэг шалгалт / Duplicate safety inspection гэж агаарын хөлгийн удирдлагын систем, эсхүл бүрдэл хэсгийн удирдлагын аль ч системийн анхан шатны угсралт болон задаргаа, эсхүл тохируулга хийсний дараа ашиглалтад шилжүүлэхээр гэрчилгээжүүлэхэд зөвшөөрөгдсөн 2 ажилтан гүйцэтгэх шаардлагатай үзлэг шалгалтыг;

Шалгагч-нисгэгч / Flight examiner гэж ИНД-61-ийн дагуу олгосон шалгагч-нисгэгчийн зэрэглэл эзэмшдэг, эсхүл тусгай нислэгийн шалгалт зохион байгуулахыг Дарга зөвшөөрсөн этгээдийг;

Шигүү суурьшлын бүс / Congested area гэж хот, сум, эсхүл суурингийн хувьд, орон сууц, үйлдвэрлэл, худалдаа, эсхүл амралт зугаалгын зорилгоор голчлон ашигладаг талбайг;

Шийдвэр гаргах өндөр / Decision height гэж хэрэв ойртолтыг үргэлжлүүлэхэд шаардлагатай тухайн ил харааны баримжаат цэгийг тогтоож чадаагүй бол, нарийвчлалтай ойртолт үйлдэх үед ойртолтоос 2-т гарах ёстой, ХБЗ-ны босготой харьцуулан тогтоосон өндрийг;

Шийдвэр гаргах түвшин / Decision altitude гэж хэрэв ойртолтыг үргэлжлүүлэхэд шаардлагатай тухайн ил харааны баримжаат цэгийг тогтоож чадаагүй бол, нарийвчлалтай ойртолт үйлдэх үед ойртолтоос 2-т гарах ёстой, далайн дундаж түвшинтэй харьцуулан тогтоосон түвшнийг;

Шилжилтийн зам / Translation circuit гэж нисдэг тэрэгний урагш давших нислэгийн шилжилтийг багтаасан замыг;

Шилжих зааварчилгаа / Conversion instruction гэж маягийн зэрэглэл шаардлагатай агаарын хөлгийн үйл ажиллагаатай танилцах зорилгоор авч байгаа зааварчилгааг; гэхдээ сурагч-нисгэгчид өгөх зааварчилгаа, эсхүл хяналт, мөн далавчит агаарын хөлгөөс роторт агаарын хөлөг рүү, эсхүл роторт агаарын хөлгөөс далавчит агаарын хөлөг рүү шилжихтэй холбоотой танилцах зааварчилгаа багтахгүй;

Шилжүүлэх мэдэгдэл / Release note гэж нийлүүлж байгаа нисэхийн бүтээгдэхүүн нь Даргын хүлээн зөвшөөрөхүйц нислэгт тэнцэх чадварын стандартад тохирч байгааг, тухайн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, түгээлт болон техник үйлчилгээний үе шатанд эргэж тогтоох замаар нотлох боломж олгож байгаа баримт бичгийг ойлгоно.

Шилжүүлэх тээш / Transfer baggage гэж нэг агаарын хөлгөөс нөгөө агаарын хөлөг рүү шууд шилжүүлсэн тээшийг;

Шинэхэн засварласан / Newly overhauled гэж их засвар хийснээс хойш ажиллагааны тест хийснээс бусдаар ажиллаагүй, эсхүл ашиглалтад гаргаагүй бүтээгдэхүүнийг;

Шөнө / Night гэж:

- (1) жаргаж байгаа нарны төв тэнхлэг тэнгэрийн хаяанаас 6° өнцгөөр доош орж, оройн гэрэлтэй цаг дуусахаас эхлэн;
- (2) ургаж байгаа нарны төв тэнхлэг тэнгэрийн хаяанаас 6° өнцгөөр дутуу гарч, үүрийн гэгээ орох хүртэлх хугацааг;

Шувуутай холбоотой зөрчил / Bird incident гэж:

- (1) агаарын хөлөг 1, эсхүл хэд хэдэн шувуутай мөргөлдсөн; эсхүл
- (2) 1, эсхүл хэд хэдэн шувуу агаарын хөлөгт хэт ойртсоны улмаас нисгэгчид түгшүүр төрүүлэх шалтгаан болсон зөрчлийг тус тус ойлгоно.

Шугамын агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ / Airline air operator certificate гэж тухайн гэрчилгээ эзэмшигчид дараах арилжааны нислэгийн үйл ажиллагаа гүйцэтгэх эрх олгодог агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээг:

- (1) ИНД-121-ийн дагуу, шаардлагатай багийн гишүүний суудлаас гадна, 30-аас дээш зорчигчийн суудлын конфигурацитай, эсхүл төлбөрт ачааллын хэмжээ нь 3410 кг-аас дээш жинтэй нисэх онгоц ашиглан гүйцэтгэдэг үйл ажиллагаа; эсхүл
- (2) ИНД-125-ын дагуу, шаардлагатай багийн гишүүний суудлаас гадна, 10 - 30 хүртэл зорчигчийн суудлын конфигурацитай, эсхүл төлбөрт ачааллын хэмжээ нь 3410 кг, эсхүл түүнээс бага, MCTOW нь 5700 кг-аас дээш жинтэй нисэх онгоц ашиглан гүйцэтгэдэг үйл ажиллагаа; эсхүл
- (3) ИНД-125-ын дагуу гүйцэтгэх SEIFR-зорчигч тээврийн үйл ажиллагаа; эсхүл
- (4) ИНД-135-ын дагуу, шаардлагатай багийн гишүүний суудлаас гадна, 9, эсхүл түүнээс цөөн зорчигчийн суудлын конфигурацитай, MCTOW нь 5700 кг, эсхүл

түүнээс доош жинтэй нисэх онгоц, эсхүл нисдэг тэрэг ашиглан гүйцэтгэдэг, SEIFR-зорчигч тээврийн үйл ажиллагаанаас бусад үйл ажиллагаа;

Шугамын-үйл ажиллагааны нислэгийн цаг / Line-operating flight time гэж ИНД-121 болон ИНД-125-д хамаарах арилжааны нислэгийн үйл ажиллагаа гүйцэтгэсэн нислэгийн цагийг;

Шууд хяналт / Direct supervision гэж НХҮ-ний ажилтны үнэмлэх, эсхүл зэрэглэлийн эрхийн хувьд, тухайн үнэмлэх эзэмшигч нь нөхцөл байдалд аль болох ойроос хяналт тавихыг, хэрэв эзэмшигч нь өөрөө ажил үүргээ гүйцэтгэж байгаа бол аль ч үед алдааг засаж залруулах, эсхүл хяналтыг өөртөө авахад бэлэн байхыг ойлгоно.

Шуудан / Mail гэж шуудан зөөгч, шуудангийн оператор, эсхүл шуудангийн бусад байгууллага, эсхүл дипломат байгууллагаар дамжин хүргэгдэх захидал, боодол, илгээмж, ил захидал, эсхүл бусад эд зүйлийг;

Шуудангийн эд зүйл / Postal article гэж захидал, илгээмж, эсхүл дараах эд зүйлийг багтаасан, шуудангаар илгээсэн болон хүргэгдээгүй бусад эд зүйлийг ойлгоно:

- (1) хүргэсэн боловч, хүлээн авагчийн гарт очоогүй эд зүйл;
- (2) захидал, илгээмж, эсхүл эд зүйлийн агууламж.

Шүхрийн байгууллага / Parachute organisation гэж шүхрийн үйл ажиллагаатай холбоотой эрх эзэмшдэг, ИНД-149-ийн дагуу олгосон нисэх клубын гэрчилгээ эзэмшигчийг;

Шүхрийн иж бүрдэл / Parachute assembly гэж аливаа этгээд ашиглахад зориулсан шүхэр болон түүний холбогдох холбоос, сав баглааны систем болон бусад бүрдэл хэсгийн эд ангийг;

Шүхрээр буух талбай / Parachute landing area гэж дээр нь шүхрийн буулт үйлдэхэд зориулагдсан талбайг;

Шүхэр / Parachute гэж өргөх хүч / эсэргүүцэл, эсхүл уян эсэргүүцэлтэй гадаргуугаас бүрдсэн, түүнээс ачааг утсан холбоосоор дүүжилсэн, эвхэгдсэн байдлаас удирдан задлах боломжтой, моторгүй ажилладаг төхөөрөмжийг;

Энгийн нислэг / Normal flight гэж өндөр эрсдэлтэй нислэгээс бусад нислэгийг тус тус ойлгоно.

Эрсдэлтэй гүйцэтгэлийн үзүүлэлт / Critical performance parameter гэж нисэхийн байгууламжийн үйл ажиллагааны нэгдмэл байдалд шууд нөлөөлдөг гүйцэтгэлийн үзүүлэлтийг;

Эрсдэлтэй эд анги / Critical part гэж солих хугацаа, үзлэг шалгалтын үечлэл, эсхүл холбогдох журам нь үйлдвэрлэгчийн техник үйлчилгээний зааврын “НТЧ-ын Хязгаарлалтын хэсэг”, эсхүл НТЧ-ын хадгалалтын зааварчилгаанд заасан агаарын хөлгийн эд ангийг.

Эрүүл мэндийн заавар / Medical manual гэж Даргын гаргасан, эрүүл мэндийн ерөнхий чиглэлийг агуулсан зааврыг.

Эрүүл мэндийн нөхцөлд / Medical condition:

- (1) дараах нөхцөлийн их, багаас үл хамааран:
 - (i) өвчлөл, эсхүл гэмтэл;
 - (ii) бие махбодын гажиг, согог, эсхүл чадвар алдалт;
 - (iii) сэтгэцийн гажиг, согог, эсхүл чадвар алдалт;
 - (iv) энэ хэсгийн (i), (ii), эсхүл (iii)-д заасан бүх төрлийн өвчлөл, гэмтэл, гажиг, согог, эсхүл чадвараа алдсанаас үүдэлтэй үр дагавар;
- (2) аливаа төрлийн сэтгэцийн байдал, эсхүл зан төлөвийн, эсхүл танин мэдэхүйн эмгэг;
- (3) эмийн бодист донтох, эсхүл түүнээс хамааралтай болох;
- (4) эмэгтэйчүүдийн хувьд жирэмслэлт, жирэмслэлтээс, эсхүл жирэмслэлтийг тасалснаас үүдэлтэй бие физиологийн болон сэтгэхүйн өөрчлөлт багтана;

Эрүүл мэндийн үнэлгээний тайлан / Medical assessment report гэж 67.59-ийн дагуу Даргын гаргасан тайланг ойлгоно.

Эрх бүхий аэродромын нислэгийн мэдээллийн ажилтан / Rated aerodrome flight information operator гэж ИНД-65-ын дагуу олгосон, тодорхой байрлалд хүлээн зөвшөөрөгдсөн хүчинтэй үнэмлэх болон аэродромын нислэгийн мэдээллийн зэрэглэл эзэмшдэг нислэгийн мэдээллийн ажилтныг;

Эрх бүхий нислэгийн мэдээллийн ажилтан / Rated flight service operator гэж ИНД-65-ын дагуу олгосон, тодорхой байрлалд хүлээн зөвшөөрөгдсөн хүчинтэй үнэмлэх болон зэрэглэл эзэмшдэг нислэгийн мэдээллийн ажилтныг;

Эрх бүхий нислэгийн хөдөлгөөний удирдагч / Rated air traffic controller ИНД-65-ын дагуу олгосон, тодорхой байрлалд хүлээн зөвшөөрөгдсөн хүчинтэй үнэмлэх болон зэрэглэл, эсхүл зэрэглэлүүд эзэмшдэг нислэгийн хөдөлгөөний удирдагчийг;

Эрэг / Shore гэж устай залгаа, ус дээд түвшинд байхад түүнээс дээш байх газрын талбайг; хэсэгчлэн усанд автдаг газар үүнд орохгүй;

Яаралтай нислэгт тэнцэх чадварын удирдамж / Emergency airworthiness directive гэж Хуулийн дагуу Даргын гаргасан НТЧ-ын удирдамжийг;

Явгалалт / Taxi гэж аэродром, эсхүл усан гадаргуу дээгүүрх агаарын хөлгийн хөөрөлт, буултаас бусад шилжих хөдөлгөөнийг, гэхдээ нисдэг тэрэгний хувьд, аэродромын гадаргуу дээгүүр газрын нөлөөний үйлчлэлийн өндөрт, тодорхой хурдтайгаа агаараар явгалах үйл ажиллагаа багтана;

Явгалах түлш / Taxi fuel гэж хөдөлгүүр асаахаас, хөөрөлт үйлдэхээр гүйж эхлэх хүртэл, буултын гүйлт гүйцэтгэж дууссаны дараа ХБЗ-аас эргэн гарахаас эхлэн хөдөлгүүр унтраах хүртэл тухайн агаарын хөлгийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай түлшийг;

Агаараас шингэн цацах / Aerial spraying гэж агаарын хөлгөөр цацах дараах ажиллагааг:

- (1) газар тариалангийн химийн шингэн бодис; эсхүл
- (2) ургамлын тэжээл, хөрсний бордоо, эсхүл ургамлын тархалтад зориулсан бусад шингэн бодис;

Агаараас бордоо цацах / Aerial topdressing гэж агаарын хөлгөөр цацах дараах ажиллагааг:

- (1) газар тариалангийн химийн хуурай бодис; эсхүл
- (2) ургамлын тэжээл, хөрсний бордоо, эсхүл ургамлын тархалтад зориулсан бусад хуурай бодис;

Агаараас цацах мэргэгчийн хор / Aerial vertebrate toxic agent гэж хортон мэргэгчийг устгахад зориулсан агаарын хөлгөөс цацдаг хорт болон хоргүй өгөөшийг;

Хамтарсан нислэгийн зааварчилгаа / Dual flight instruction гэж этгээдэд нисгэгчийн суудлаас, зохих ёсоор үнэмлэх болон зэрэглэл эзэмшдэг багш-нисгэгчийн өгдөг нислэгийн зааварчилгааг;

Баталгаажуулсан зөвшөөрөл / Validation permit гэж тухайн эзэмшигчид үнэмлэхний эрхээ хэрэгжүүлэхийг зөвшөөрдөг, ИНД-61.7 болон 61.9-ийн дагуу гадаадын нисгэгчид олгосон зөвшөөрлийг;

Сурагч-нисгэгч / Student pilot гэж ИНД-61-ийн дагуу нисгэгчийн үнэмлэх авах зорилгоор сургалт хийж байхдаа, агаарын хөлгийн (хэт хөнгөн агаарын хөлөг, ханг-глайдер, глайдер, моторт-глайдер, эсхүл бөмбөлгөөс бусад) нисгэгчийн үүрэг гүйцэтгэж байгаа, гэхдээ ИНД-61-ийн дагуу хүчинтэй нисгэгчийн үнэмлэх эзэмшдэггүй этгээдийг;

2D хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа / 2D instrument approach operation гэж зөвхөн хэвтээ тэнхлэгийн навигацыйн чиглүүлэгч ашиглан үйлдэх ойртолт болон буултыг;

3D хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа / 3D instrument approach operation гэж босоо болон хэвтээ 2 тэнхлэгийн навигацыйн чиглүүлэгч ашиглан үйлдэх ойртолт болон буултыг;

Хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа-төрөл A / Instrument approach operation type A гэж 75 м (250 ft) болон түүнээс их минимум өндөр алдах өндөртэй, эсхүл шийдвэр гаргах өндөртэй хэрэглэлийн ойртолтын журмыг;

Хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа-төрөл B / Instrument approach operation type B гэж 75 м-ээс (250 ft) бага шийдвэр гаргах өндөртэй хэрэглэлийн ойртолтын журмыг;

Нарийвчлалтай бус ойртолтын журам / Non-precision approach procedure гэж 2D хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа-төрөл А-д зориулан зохиосон хэрэглэлийн ойртолтын журмыг:

[Тэмдэглэл - Төгсгөлийн ойртолтын үргэлжилсэн өндөр алдалтын (CDFA) арга техникийг ашиглан нарийвчлалтай бус ойртолтын журмаар нислэг үйлдэж болно. Бүхээгийн төхөөрөмжөөр тооцоолсон анхааруулах VNAV чиглүүлэгчтэй CDFA-г 3D хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа гэж тооцно. Шаардлагатай өндөр алдах хурдыг гар аргаар тооцоолсон CDFA-г 2D хэрэглэлийн ойртолтын үйл ажиллагаа гэж тооцно.]

EDTO нислэгийн эрсдэлтэй түлш / EDTO critical fuel гэж тухайн нислэгийн замын хамгийн эрсдэлтэй цэгт хамгийн их цагаар хязгаарлагддаг систем татгалзана гэж тооцон, нислэгийн замын бэлтгэл аэродром руу нисэхэд шаардлагатай түлшний хэмжээг;

Нислэгийн удирдлагад оролцох / Manipulation of flight controls гэж агаарын хөлгийн чиглэл, түвшин, хурд, эсхүл бусад нислэгийн үзүүлэлтийг өөрчлөхөөр нислэгийн удирдлагад оролцохыг, “удирдлагыг гардан гүйцэтгэх” гэдгийг ижил утгаар ойлгоно;

Буцах боломжгүй болох цэг / Point of no return гэж тухайн цэгээс нисэх онгоц нисэн очих аэродром руу, мөн тухайн нислэгт өгөгдсөн нислэгийн замын дагуух бэлтгэл аэродром руу нисэн хүрч чадах газар зүйн сүүлчийн боломжит цэгийг;

TALPA журам / TALPA procedures гэж:

- (1) ХБЗ-ын нөхцөлд үнэлгээ өгөх ба буулт үйлдэхэд шаардлагатай ХБЗ-ын уртыг тодорхойлох зорилгоор FAA боловсруулсан стандартчилсан ойртолтын журмыг;
- (2) агаарын хөлөг үйлдвэрлэгчээс хангадаг үзүүлэлтийн өгөгдлийн хэрэглээг багтаасан журмыг;
- (3) агаарын хөлөг үйлдвэрлэгч дагаж мөрддөг, эсхүл нэмэлт өөрчлөлт оруулсан энэ зүйлийн (1)-д заасан стандартчилсан ойртолтыг багтаасан журмыг;

Агаарын хөлгийн ослын байршил тогтоох систем / Aircraft Emergency Location System гэж дараах системийг:

- (1) агаарын хөлөгт суурилуулсан;
- (2) ослын үед тухайн агаарын хөлгийн байрлалыг эрэн хайх, авран туслах үйлчилгээнд автоматаар мэдээлдэг;
- (3) ИНД-91.529(ab)-гийн дагуу Даргын зөвшөөрсөн;

ADS-B OUT / ADS-B OUT гэж ADS-B хүлээн авагчид тохиромжтой форматаар бүхээгийн системээс авдаг векторын байдал (таних байршил болон хурд) болон бусад мэдээллийг тодорхой давтамжтай мэдээлдэг агаарын хөлгийн ажиллагааг;

ADS-B систем / ADS-B system гэж GNSS байршлын эх үүвэр болон Mode S Extended Squitter-т тохирох 1090 МГц-ийн ADS-B OUT транспондерыг;

Extended Squitter / Extended Squitter гэж стандарт Mode S дамжуулалт болон ADS-B OUT-д шаарддаг өгөгдлийг багтаасан extended squitter транспондероор дамжуулдаг нэмэлт өгөгдөлийг;

ЭХАТ зохицуулалтын төв / SAR co-ordination centre гэж агаарын хөлгийн онцгой нөхцөлийн талаарх мэдээллийг хүлээн авдаг НХҮ-ний байгууллагын нэгжийг;

Хөлс, эсхүл шан урамшуулалтай үйл ажиллагаа / Hire or reward operation гэж зорчигч, эсхүл барааг агаараар тээвэрлэх арилжааны нислэгийн үйл ажиллагааг;

1.3. Товчлол

Иргэний нисэхийн дүрэмд:

AOC (Air operator certificate) - **АТ-ийн гэрчилгээ** (Агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ)

ACC (Area control centre) - Бүсийн удирдлагын төв

ACAS (Airborne collision avoidance system) - **ACAS** (Агаарт мөргөлдөхөөс зайлсхийх систем)

AD (Airworthiness directive) - НТЧ-ын удирдамж

ADF (Automatic direction-finder) - **ADF** (Автоматаар чиглэл ологч компас)

ADS-B (automatic dependent surveillance broadcast) - **ADS-B** ()

AEDRS (Automatic engine data recording system) - **AEDRS** (Хөдөлгүүрийн өгөгдлийг бичих автомат систем)

AELS (Aircraft Emergency Location System) - **AELS** (Агаарын хөлгийн ослын байршлын систем)

AFRU (Aerodrome Frequency Response Unit) - **AFRU** (Аэродромын давтамжийг хариулах нэгж)

AFS (Aeronautical fixed service) - **AFS** (Нисэхийн суурин холбооны үйлчилгээ)

AFTN (Aeronautical fixed telecommunication network) - **AFTN** (Нисэхийн радио холбооны суурин сүлжээ)

AGL (Above ground level) - **AGL** (Газрын түвшнээс дээш)

AIC (Aeronautical Information Circular) - Нисэхийн мэдээллийн цуврал

AIP (Aeronautical Information Publication) - **AIP** (Нисэхийн мэдээллийн эмхэтгэл)

AIP Mongolia (Aeronautical Information Publication of Mongolia) - Монгол улсын **AIP** (Монгол Улсын Нисэхийн мэдээллийн эмхэтгэл)

AIS (Aeronautical Information Service) - **AIS** (Нисэхийн мэдээллийн үйлчилгээ)

AMC (Accredited medical conclusion) - Итгэмжлэгдсэн эрүүл мэндийн дүгнэлт

AMSL (Above mean sea level) - **AMSL** (Далайн дундаж түвшнээс дээш)

AQP (Advanced qualification program) - Мэргэшил дээшлүүлэх хөтөлбөр

ARC (Aerodrome reference code) - Аэродромын хяналтын код

ARFL (Aeroplane reference field length) - Нисэх онгоцны хяналтын талбайн урт

ASDA (Accelerate-stop distance available) - **ASDA** (Хөөрөлтийн гүйлт-зогсоох боломжит зай)

ATC (Air traffic control) - НХУ (Нислэгийн хөдөлгөөний удирдлага)

ATCRBS (Air traffic control radio beacon system) - АТРСБС (Нислэгийн хөдөлгөөний удирдлагын радио дохиологч систем)

ATS (Air traffic services) - НХУ (Нислэгийн хөдөлгөөний үйлчилгээ)

ATIS (Automatic terminal information service) - АТИС (Терминалын автомат мэдээллийн үйлчилгээ)

AWIB (Aerodrome and Weather Information Broadcast) - АВИБ (Аэродромын болон цаг уурын мэдээлэл дамжуулагч)

BRNAV (Basic area navigation) - ВРНВАВ (Навигацийн үндсэн бүс)

BTPD (Body temperature and pressure dry) - ВТПД (Биеийн хэм болон хуурай даралт)

BTPS (Body temperature and pressure standard) - ВТПС (Биеийн хэм болон стандарт даралт)

CAA (the Civil Aviation Authority of Mongolia established by the Act) - ИНЕГ (Иргэний нисэхийн тухай хуулийн дагуу байгуулагдсан Монгол Улсын Иргэний нисэхийн ерөнхий газар)

CAR (Civil Aviation Rules) - ИНД (Иргэний нисэхийн дүрэм)

CBIP (Certification Board for Inspection Personnel) - СВІР үзлэг шалгалтын ажилтныг гэрчилгээжүүлэх зөвлөл

CDFA (a continuous descent final approach) - CDFA ()

CMP (Configuration, maintenance and procedures standards document) - СМР (Конфигураци, техник үйлчилгээ болон процедурын стандарт баримт бичиг)

CRM (Crew resource management) - Багийн нөөцийн удирдлага

DA (Decision altitude) - ДА (Шийдвэр гаргах түвшин)

DH (Decision height) - ДН (Шийдвэр гаргах өндөр)

dBm (Power expressed in decibels with a reference level of 1 milliwatt) - dBm (1 милливатт түвшинг децибилээр илэрхийлсэн чадал)

dBW (Power expressed in decibels with a reference level of 1 watt) - dBW (1 ватт түвшинг децибилээр илэрхийлсэн чадал)

DF (Direction finding) - Радиопеленгатор

DME (Distance measuring equipment) - ДМЕ (Зай хэмжих төхөөрөмж)

EDTO (Extended diversion time operation) - ЭДТО (Даялалтын хугацааг сунгасан нислэгийн үйл ажиллагаа)

EET (Estimated elapsed time) - Нислэгийн тооцоот цаг

ELT (Emergency locator transmitter) - ELT (Ослын байршил дамжуулагч)

ELT (AF) (Emergency locator transmitter (automatic fixed) - ELT (AF) (Ослын байршил дамжуулагч (суурин автомат))

ELT(S) (Emergency locator transmitter (survival) - ELT(S) (Ослын байршил дамжуулагч (аврах))

EPIRB (Emergency position indicating radio beacon) - EPIRB (Ослын байршил заах радио дохиологч)

ETA (Estimated time of arrival) - ETA (Нисэн ирэх тооцоот цаг)

ETOPS (Extended-range twin-engine operations) - ETOPS (Хоёр-хөдөлгүүртэй агаарын хөлгийн алсын зайн нислэгийн үйл ажиллагаа)

FAR (Federal Aviation Regulations issued by the Federal Aviation Administration of the United States of America) - FAR (АНУ-ын Холбооны Нисэхийн Удирдах Газраас гаргасан Холбооны Нисэхийн Дүрэм)

FDPS (Flight data processing system) - FDPS (Нислэгийн өгөгдөл боловсруулах систем)

FIC (Flight information center) - FIC (Нислэгийн мэдээллийн төв)

FIR (Flight information region) - FIR (Нислэгийн мэдээллийн бүс)

GAA (General aviation area) - Ерөнхий зориулалтын нисэхийн бүс

GPS (Global positioning system) - GPS (Сансрын навигацийн байрлал тодорхойлох систем)

GPWS (Ground proximity warning system) - GPWS (Газар ойртсоныг анхааруулах систем)

HF (High frequency) - HF (Өндөр давтамж)

ICAO (International Civil Aviation Organisation) - ICAO (Олон улсын иргэний нисэхийн байгууллага)

IFR (Instrument flight rule) - IFR (Хэрэглэлийн нислэгийн дүрэм)

IFSD (In-flight shut down) - IFSD (Нислэгт хөдөлгүүр унтрах)

ILS (Instrument landing system) - ILS (Хэрэглэлээр буулт үйлдэх систем)

IMC (Instrument meteorological conditions) - IMC (Хэрэглэлийн нислэгийн цаг уурын нөхцөл)

ISA (International standard atmosphere) - Олон улсын стандарт атмосфер

LDA (landing distance available) - LDA (Буултын боломжит зай)

LOC (localizer) - Локалайзер

LRNS (long range navigation system) - LRNS (Алсын зайн навигацийн систем)

LSA (Light Sport Aircraft) - Спортын хөнгөн агаарын хөлөг

MCTOW (Maximum certificated take-off weight) - MCTOW (Гэрчилгээжсэн максимум хөөрөлтийн жин)

MDA (Minimum descent altitude) - MDA (Минимум өндөр алдах түвшин)

MDH (Minimum descent height) - MDH (Минимум өндөр алдах өндөр)

ME1 (Medical examiner who holds a Medical Examiner 1 Certificate) - 1-р ангиллын Эрүүл мэндийн шалгагчийн гэрчилгээ эзэмшигчийг

ME2 (Medical examiner who holds a Medical Examiner 2 Certificate) - 2-р ангиллын Эрүүл мэндийн шалгагчийн гэрчилгээ эзэмшигчийг

MEL (Minimum equipment list) - MEL (Ажиллагаагүй байж болох минимум төхөөрөмжийн жагсаалт)

MLS (Microwave landing system) - MLS (Буулт үйлдэх хэт богино долгионы систем)

MNPS (Minimum navigation performance specifications) - MNPS (Навигацийн минимум үзүүлэлтийн тодорхойлолт)

NDT (Non-destructive testing) - Үл эвдэх сорил

NDB (Non-directional radio beacon) - NDB (Чиглүүлэгч радио дохиологч)

NM (nautical mile) - NM (далайн миль)

NOF (International NOTAM office) - Олон улсын NOTAM-ын Алба

NPA (non-precision approach) - Нарийвчлалтай бус ойртолт

ANR (Air Navigation Register) - ANR (Агаарын Навигацийн Бүртгэл)

PMA (Parts Manufacturing Approval) - PMA (Эд анги үйлдвэрлэх зөвшөөрөл)

TSO (Technical Standard Order) - TSO (Техникийн стандартын ордер)

OGE (Out of ground effect) - OGE (Газрын нөлөөллөөс ангид)

PAR (Precision approach radar) - PAR (Нарийвчлалтай ойртолтын радар)

PIB (Pre-flight Information Bulletin) - PIB (Нислэгийн өмнөх мэдээллийн бюллетен)

PLA (Parachute landing area) - Шүхрээр буух талбай

PLB (Personal locator beacon) - PLB (Хувийн байрлал дохиологч)

PRA (Precision radar approach) - PRA (Нарийвчлалтай ойртолтын радар)

PSR (Primary surveillance radar) - PSR (Анхдагч хяналтын радар)

QFE (Atmospheric pressure at aerodrome level or at runway threshold) - QFE (Аэродромын, эсхүл ХБЗ-ны босгоны түвшин дэх атмосферын даралт)

QNH (An altimeter sub-scale setting to obtain elevation when on the ground) - QNH (газар дээр байхдаа тухайн өндөрлөгийг тодорхойлох зорилгоор өндөр-хэмжигчийн туслах заалтыг тохируулах)

RESA (Runway end safety area) - RESA (ХБЗ-ны төгсгөлийн аюулгүй талбай)

RF (Radio frequency) - Радио давтамж

RFDPS (Radar and flight data processing system) - RFDPS (Радар болон нислэгийн өгөгдөл боловсруулах систем)

RDPS (Radar data processing system) - RDPS (Радарын өгөгдөл боловсруулах систем)

RNAV (Area navigation) - RNAV (Бүсийн навигаци)

RNP (Required navigation performance) - RNP (Навигаци шаардлагатай үзүүлэлт)

RPM (Revolutions per minute) - эргэлт/минут (1 минутанд эргэх тоо)

RVR (Runway visual range) - ХБЗ-ны алсын барааны харагдацын зай

RVSM (Reduced vertical separation minimum) - RVSM (Багасгасан босоо зайчлалын минимум)

SEIFR (Single-engine IFR) - SEIFR (Ганц-хөдөлгүүрт IFR)

SELCAL (Selective calling system) - SELCAL (Дуудлага анхааруулах систем)

SFAR (Special Federal Aviation Regulations issued by the Federal Aviation Administration) - SFAR (FAA-ийн гаргасан Холбооны Нисэхийн Тусгай дүрэм)

SSR (Secondary surveillance radar) - SSR (Хяналтын хоёрдогч радар)

STC (Supplemental Type Certificate) - STC (Нэмэлт маягийн гэрчилгээ)

STPD (Standard temperature and pressure dry) - STPD (Стандарт хэм болон хуурай даралт)

TALPA (Take-off and Landing Performance Assessment) - TALPA (Take-off and Landing Performance Assessment)

TAWS (Terrain awareness and warning system) - TAWS (Саадыг мэдэрч, анхааруулах систем)

TBO (Time between overhaul) - Их засвар хоорондын хугацаа

TCAD (Traffic alert and collision avoidance device) - TCAD (Хөдөлгөөнийг анхааруулах ба мөргөлдөхөөс зайлсхийх хэрэгсэл)

TCAS (Traffic alert and collision avoidance system) - TCAS (Хөдөлгөөнийг анхааруулах ба мөргөлдөхөөс зайлсхийх систем)

- TODA (Take-off distance available) - TODA (Хөөрөлтийн боломжит зай)
- TORA (Take-off run available) - TORA (Хөөрөлтийн гүйлт үйлдэх боломжит зай)
- UAS (Unmanned aircraft system) - Хүнгүй агаарын хөлгийн систем
- UF (Uplink formats) - UF (Үндсэн сүлжээний формат)
- UHF (Ultra high frequency) - UHF (Ултра өндөр давтамж)
- UTC (Co-ordinated universal time) - Олон улсын цаг /GMT/
- V_1 (Take-off decision speed) - V_1 (Хөөрөлтийн үед шийдвэр гаргах хурд)
- V_2 (Take-off Safety speed) - V_2 (Хөөрөлтийг үргэлжлүүлж болох аюулгүй хурд)
- V_{EF} (Calibrated speed at which the critical engine is assumed to fail) - V_{EF} (Хөдөлгүүр татгалзсан үед тохируулагдсан хурд)
- V_s (Stalling speed) - V_s (Хурдны нуруалтын хурд)
- VFR (Visual flight rules) - VFR (Ил харааны нислэгийн дүрэм)
- VHF (Very high frequency) - VHF (Хэт өндөр давтамж)
- VMC (Visual meteorological conditions) - VMC (Ил харааны нислэгийн цаг уурын нөхцөл)
- VOLMET (Meteorological information for aircraft in flight) - VOLMET (Нислэг үйлдэж байгаа агаарын хөлөгт өгөх цаг уурын мэдээ)
- VOR (VHF omnidirectional radio range) - VOR (Бүх чиглэлтэй хэт өндөр давтамжийн радио дохиологч)
- VSM (Vertical separation minimum) - VSM (Босоо зайчлалын минимум)
- VSWR (Voltage standing wave ratio) - VSWR (Долгионы харьцааг вольтоор илэрхийлэх)
- VTA (vertebrate toxic agent) - VTA (агаараас цацах мэргэчийн хор)
- AMEL (Aircraft maintenance engineer licence) - AMEL (Агаарын хөлгийн техник үйлчилгээний инженерийн үнэмлэх)
- FMS (Flight management system) - FMS (нислэгийн удирдлагын систем)
- МТОРР (Mean Tracheal Oxygen Partial Pressure) - МТОРР (Мөгөөрсөн хоолойн хүчилтөрөгчийн хэсэгчилсэн дундаж даралт)
- CVR (cockpit voice recorder) - CVR (Бүхээгийн яриа бичигч)
- FDR (Flight data recorder) - FDR (Нислэгийн өгөгдөл бичигч)
- Airworthiness - НТЧ (Нислэгт тэнцэх чадвар)

GLONASS Russian segment of GNSS - GLONASS (Глобал навигацийн хиймэл дагуулын системийн ОХУ-ын хэсэг)

GNSS (Global Navigation Satellite System) - GNSS (Глобал навигацийн хиймэл дагуулын систем)

GPS (Global Positioning System) - GPS (Глобал байршил тогтоох систем)

GPS-мэдрэгч (a single GPS unit used for navigation within a Flight Management System) - FMS-ийн хүрээнд навигацид ашиглагдах GPS нэгж төхөөрөмж)

NANU (Notice Advisory to NAVSTAR User (GPS NOTAM)) - NANU (NAVSTAR хэрэглэгчид хандсан анхааруулах мэдэгдлийг (GPS NOTAM))

AAD (automatic activation device) - АЗТ (автоматаар задлагч төхөөрөмж)

HOGE (hover out of ground effect) - Газрын нөлөөгүй агаарт тогтох нислэг

SARTIME (Search and rescue required time) - SARTIME (Эрэн хайх, авран туслах үйлчилгээ шаардлагатай цаг)

--oOo--